FOTO

REDACTIE D. HELFFERICH

★ UNIVERSEEL TIJDSCHRIFT VOOR FOTOGRAFIE ★ UITGAVE C. MISSET N.V. DOETINCHEM ★

8e JAARGANG No 9
SEPTEMBER 1955
VERSCHIJNT MAANDELIJKS

OOK VOOR KLEINBEELD

GEVAPAN

GEVAPAN 27 Standaard kleinbeeldfilm voor opnamen bij daglicht. Gevoeligheid ruim voldoende voor alle courante onderwerpen en uiterst fijne korrel, zodat het mogelijk is zeer sterke vergrotingen te maken. Mooie gradatie en grote detailrijkdom. Perfect panchromatisch en volkomen anti-halo.

GEVAPAN 30 Hooggevoelige film met fijne korrel voor universeel gebruik. Perfect panchromatisch, grote belichtingsspeelruimte en brillante gradatie.

GEVAPAN 33 Zeer hooggevoelige panchromatische film speciaal voor binnenhuisopnamen bij dag- en kunstlicht. Grote belichtingsspeelruimte en relatief fijne korrel. Bijzonder aanbevolen voor onderwerpen waar grote sluitersnelheden vereist zijn (sport e.d.).

Voor kleinbeeldwerkers zijn ook verkrijgbaar de Gevacolor films en wel in omkeer en negatief.

N.V. HANDELSONDERNEMING GEVAERT - DEN HAAG

elke verpakkings-vorm

voor fotograaf en foto handelaar

Fotomapjes
Enveloppen
in alle maten met en zonder strobordrug
Kleinbeeldmappen
Negatiefalbums
voor kleinformaat 6 x 6 en 6 x 9 negatieven
Briefkaartmappen
Ateliermappen
Negatiefcouverts
Losbladige reportage albums
Cellophane étui's
voor industrie foto's

DORGELO
gouda

★ **Voordat U koopt, de REGULA zien!**

Regula

met Cassar 3.5 Prontor-S-Sluiter . . ƒ 147,—
met Cassar 2.8 Prontor-S-Sluiter . . ƒ 159,—
Ook volgesynchroniseerd verkrijgbaar

De „REGULA", beeldformaat 24 x 36 mm, is met de zeer bekende Steinheil optiek in Compur Rapid (B 1-1/300 sec.) of Prontor S sluiter met zelfontspanner (B 1-1/300 sec.) uitgerust en kenmerkt zich door de elegante vorm van het **lichtmetalen huis**, dat met **Gekalit**, een bestendig **krasvrij kunstleder, overtrokken is.** Alle modellen hebben **rompontspanner, diepteschepte ring, flitssynchronisatie** (bij 1/25 sec.), dubbelwerkende **automatische transport- en ontspan-blokkering, ingebouwd signaal en automatisch telwerk** voor 36 opnamen, alsmede **een heldere optische doorzichtzoeker met ruim gezichtsveld. De aangebrachte opsteek-schoen maakt het aanbrengen van een afstandmeter, belichtingsmeter of flitsapparaat mogelijk.**

Eveneens met sneltransport te leveren

HULP bij STUDIE
voor het VAKEXAMEN FOTOGRAAF

biedt ook dit jaar weer

LEX WERKHEIM

Henr. Ronnerplein 13[III],
AMSTERDAM-Z.

Vanaf begin October weer clubjes

★

Inl. dagelijks na 5 uur

GEZOCHT

EEN ACTIEF VERTEGENWOORDIGER IN DE FOTOBRANCHE

VAKKENNIS BESLIST VEREIST

Brieven met foto onder No. 581559 Foto aan het bur. van dit blad.

Kindermann - Amatofirm Kleinbeeldvergrotingsapparaat. Halve condensor-Laack optiek 6.3; grondplank 30 x 25 cm ƒ 91.—.

Vraagt Uw fotohandelaar.

IMPORTEUR : BOAS FOTO-IMPORT

Bepaal zelf de gradatie

met **ILFORD MULTIGRADE**

U kunt thans vergrotingen maken van alle soorten negatieven op slechts één soort papier, **„Multigrade"**. Het geheim van **Multigrade** ligt in de speciale emulsie, welke verandert naar gelang de kleur van het licht, waarmee wordt vergroot.

Een enkele doos **Multigrade** met een stel **Multigrade** geelfilters voorziet in vier juist afgestemde gradaties. Een nog verdere beheersing van het contrast kan zo gewenst gemakkelijk worden bereikt.

Multigrade geeft een oneindig aantal gradaties tussen Zeer Zacht en Hard

Multigrade geeft U grotere contrôle.

Met weinig moeite kunt U effecten bereiken, welke bij gewoon vergrotingspapier niet mogelijk zijn.

Multigrade betekent betere vergrotingen.

Omdat U de gradatie van het papier precies afstemt op het contrast van het negatief kunt U de maximum kwaliteit weergeven.

Multigrade is een bezuiniging op Uw papierbudget.

Multigrade is economisch omdat U slechts een enkel pakje papier nodig hebt in plaats van drie of vier.

Multigrade maakt een einde aan die losse pakjes in verschillende gradaties, die U slechts af en toe gebruikt.

Multigrade wordt geleverd in glanzend papier- en karton dik en velvet stipple karton dik. Een stel **Multigrade** filters en een gebruiksaanwijzing zijn eveneens bij Uw handelaar verkrijgbaar.

ILFORD FOTO n.v.
AMSTERDAM

DE **CO**ndensator
SYnchroon-Flitser
in zakformaat

VOORDELEN:

- Condensator
- Vaststelschroef
- Veer voor het uitwerpen van het gebruikte lampje
- Gewicht slechts 80 gram

Prijs ƒ 11.-

Bijbehorend étui ƒ 1.75

De goedkoopste Synchroon-Flitser

DUOLUX-ROYAL FLITSER

VOORDELEN:

- Ingebouwde Condensator
- Signaallampje voor contrôle der flitslamp
- Passend op iedere camera
- Veer voor het uitwerpen van het gebruikte lampje
- Aansluiting voor 2e lamp

In ivoorkleurige uitvoering ƒ 22.50

Bijbehorend étui . . . . . ƒ 2.50

Levering uitsluitend via de erkende Fotohandel

Alleen-importeurs:

J. SANDERS Foto & Kino-import

Laurillardlaan 15 - SANTPOORT - Telefoon 8094 (K 2580)

Leitz Prado 150

De meest begeerde

en de meest verkochte

Kleinbeeldprojector

(voor dia's en filmstroken)

Dit spreekt vanzelf: *de Prado 150* is een echt Leitz product, dat de toets van elke critiek en van elke vergelijking kan doorstaan.

Uw kostelijke kleuren-opnamen, Uw zwart-wit lantaarnplaatjes, *honderden malen vergroot* en prachtig brillant op het projectiescherm.

U kunt zich geen groter genot voorstellen!

Laat Uw familie en vrienden

meegenieten van Uw foto's

UW FOTOHANDELAAR KAN U DEZE PROJECTOR LEVEREN.

LOOPT U EENS EVEN BIJ HEM BINNEN!

BALDA

CAMERA'S

Een ruim vijftigjarige ervaring garandeert U een absoluut degelijke en goede constructie

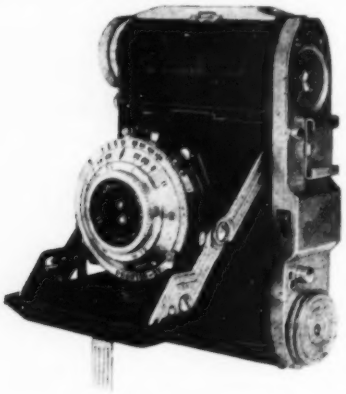

Baldinette

De kleinbeeldcamera voor de verwende amateur tegen een lage prijs. Door de reflexvrije lichtsterke objectieven zowel geschikt voor wit-zwart als kleurenopnamen.
Automatisch filmtransport beveiligd tegen dubbel-opnamen.

Prijzen:

met Baldanar F 3,5—5 cm Prontor S	f 140,00
met Baltar F 2,9—5 cm Prontor S	„ 150,00
met Westar F 3,5—5 cm Prontor SV	„ 160,00
met Westar F 2,9—5 cm Prontor SV	„ 175,00
met Radionar F 3,5—5 cm Prontor SV	„ 170,00
met Radionar F 2,9—5 cm Prontor SV	„ 190,00

MEET-BALDINETTE met ingeb. ongekoppelde afstandmeter

met Baltar F 2,9—5 cm Prontor SV	f 215,00

SUPER-BALDINETTE met ingeb. gekoppelde afstandmeter

met Ennit F 2,8—5 cm Prontor SV	f 315,00
met Heligon F 2,0—5 cm Synchro-Compur	„ 395,00

BALDIX 6 x 6 cm

met Westar F 4,5—7,5 cm Vario	f 95,00
met Westar F 4,5—7,5 cm Prontor S	„ 125,00
met Ennagon F 3,5—7,5 cm Prontor S	„ 132,50
met Westar F 2,9—7,5 cm Prontor S	„ 160,00

BALDAX 6 x 6 cm

Luxe uitvoering met geheel automatisch filmtransport

met Ennagon F 3,5—7,5 cm Prontor SV	f 175,00
met Radionar F 2,9—7,5 cm Prontor SV	„ 200,00

BALDAFIX 6 x 9 cm

met Ennar of Westar F 4,5—10,5 cm Pronto	f 110,00

BALDALUX 6 x 9 cm

met Radionar F 4,5—10,5 cm Prontor SV	f 145,00

Importrice voor Nederland:

FOKA n.v.

Admiraliteitsstraat 8 abc — ROTTERDAM-O.
Tel. 22242 - 24422 - 25330

AGFA kleinbeeldfilms

groot in alle opzichten

ISOPAN F $\frac{17°}{10}$ DIN

De universele film voor dag- en kunstlicht; gevoelig voor alle kleuren.

Een uiterst gevoelige kleinbeeldfilm met een zeer fijnkorrelige emulsie-laag, waardoor sterke vergrotingen (bij een uitnemend oplossingsvermogen) mogelijk zijn. De film heeft een grote belichtingsspeelruimte en resulteert in heldere, scherpe, genuanceerde negatieven, zonder dat deze hard zijn.
Zowel bij dag- als bij kunstlicht worden alle kleuren in de juiste toonwaarden omgezet. De grote gevoeligheid maakt de ISOPAN F (als alle Agfa films: lichtkringvrij) bijzonder geschikt voor opnamen binnenshuis.

De kleinbeeldfilm voor haarscherpe negatieven.

Een orthopanchromatische film met ultra fijne korrel en een subliem oplossingsvermogen. Deze kwaliteiten maken de film bij uitstek geschikt voor zeer sterke vergrotingen van allerlei soorten kleinbeeldopnamen.
De gradatie van de Isopan FF is door de ontwikkeling gemakkelijk te beïnvloeden en derhalve geschikt voor normale en wetenschappelijke opnamen als voor reproducties en microfotografie. Ondanks de uiterst fijne korrel is de algemene gevoeligheid hoog genoeg, om buitenopnamen zonder statief uit te voeren wanneer niet te sterk wordt gediafragmeerd. Ook deze Agfa film is lichtkringvrij en bezit een behoorlijke belichtings- en ontwikkelingsspeelruimte

ISOPAN FF $\frac{10°}{10}$ DIN

ISOPAN ISS $\frac{21°}{10}$ DIN

De zeer gevoelige film voor kunstlichtopnamen en ongunstige lichtverhoudingen.

Deze super gevoelige film is in het bijzonder geschikt voor nachtfoto's, sportopnamen, kunstlichtopnamen, en voor alles waarbij van weinig licht sprake is. Ondanks de buitengewone gevoeligheid bezit de Isopan ISS een uitnemende fijnkorreligheid en brillante gradatie.
Wanneer deze film in de Agfa Atomal is ontwikkeld, is het mogelijk sterke vergrotingen te maken zonder dat de korrel storend werkt, en met behoud van de volledige drempelwaarde De kleurgevoeligheid is zo, dat alle kleuren - óók bij kunstlicht - zonder filter in de juiste toonwaarde worden weergegeven.

MILLIOENEN fotograferen met AGFA - FILMS & CAMERA'S

ferrania ASTOR

- FORMAAT 6 x 6 - 12 OPNAMEN OP 6 x 9 FILM
- OBJECTIEF GALILEO TEROG 1 : 4.5 - 75 MM COATED
- SLUITER PRONTOR SV
- OBJECTIEF IN SPRINGTUBE MET KNOPBEDIENING
- ROMPONTSPANNER
- SPECIALE KNOP VOOR HET MAKEN VAN DUBBEL-OPNAMEN
- DOORZICHTZOEKER MET INGEBOUWD SIGNAAL VOOR OPNAME
- GEHEEL METALEN UITVOERING
- OPSTEEKSCHOENTJE VOOR ACCESSOIRES

PRIJS : *f* 185,– - LEDEREN PARAATTAS *f* 40,–

VRAAGT UW FOTOHANDELAAR

Wederom een product van de wereldberoemde Ferrania Fabrieken Milaan - Italië

CX

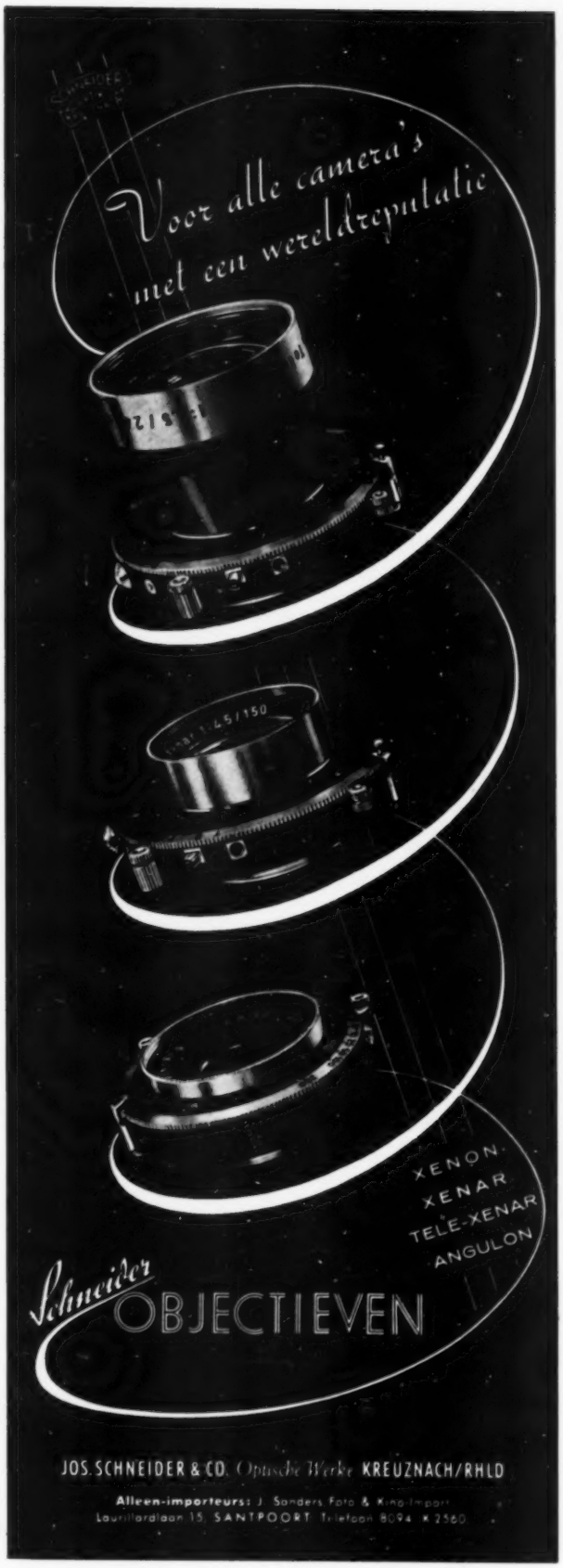

Alle

courante typen

Schneider objectieven

worden door ons uit

voorraad geleverd.

Vraagt prospectus

bij de alleen-importeurs:

J. Sanders

Foto- & Kino- Import

Laurillardlaan 15

Santpoort

Tel. 8094 (K 2560)

OSRAM

VOOR LICHT IN DE DUISTERNIS

VERKRIJGBAAR BIJ DE FOTOHANDEL

ALLEENVERKOOP: ANIMEX-HAARLEM

8e Jaargang no 9 — September 1955

FOTO

UNIVERSEEL TIJDSCHRIFT VOOR FOTOGRAFIE

WAARIN OPGENOMEN
„KLEINBEELDFOTO"

Officieel Orgaan van de Bond van Nederlandse Amateur Fotografen Verenigingen.
Officieel Orgaan van de Nederlandse Fotografen Kunstkring.
Redactie: D. Hellferich.

•

Redactie-adres: IJsselkade 52, Doetinchem. Tel. K 8340-3941.
Redactieraad: Dr H. J. van Opstall, Dr J. J. M. van Santen, G. A. W. Wagenaar, N. C. A. J. Zomer N.F.K.

•

Uitgave: Uitgevers-Maatschappij „C. Misset" N.V., Doetinchem; postgiro abonnementen 502259 - postgiro advertenties 502260 - postgiro afd. Boekhandel 502258. Postrekening voor België, Antwerpen no 308163. Telefoon Doetinchem K 8340-3941.

•

Verschijning: Maandelijks op de Vrijdag omstreeks het midden van de maand, behoudens bij bijzondere evenementen.
Abonnementsprijs: *f* 9.90 per jaar bij vooruitbetaling voor leden van de bij de Bond van Nederlandse Amateur Fotografen Verenigingen aangesloten verenigingen en clubs — voor niet-leden *f* 11.— per jaar bij vooruitbetaling; voor het buitenland (behalve België) *f* 12.50. Abonnementsprijs voor België frs 225 per jaar bij vooruitbetaling. Losse nummers *f* 1.—, in België frs 20.

•

UIT DE INHOUD

	blz.
Fotorijm 233,	245
Kinderfoto's	254
H. Berssenbrugge	235
Op de Snijtafel	239
Fotografie en schilderkunst	245
Scherpte en scherptediepte	250
Film	252
Bondsnieuws	254
Flitsportretten	258
Beoordelingen	260
Uitslag Fotowedstrijd	261
Foto op de omslag: J. A. Beckers, Maastricht (Bondswedstrijd 1955).	

VAN DE REDACTIE

Er komt in dit nummer een artikel voor over het initiatief van de Haagse Fotokring: Fotorijm. Het is een onderwerp, waarop wij gaarne vanaf dit katheder eens de aandacht willen vestigen.
Met fotorijm is het interessant gesteld. Om dit rijm te bedrijven moet men ietwat cineastisch ingesteld zijn, evenzeer als men dit zijn moet om de moderner uitingsvormen der fotografie, die zich veelal dynamisch oriënteren, te kunnen aanhangen of waarderen. Met dit dynamisch wordt dan niet bedoeld dat de foto een beweging voorstelt, doch eerder dat van de geest van de beschouwer een zekere beweeglijkheid wordt verlangd, dat deze geestelijk tot het maken van een kleine, soms felle beweging wordt gedrongen, door het conflict dat gesteld wordt. Wat men soms kan samenvatten in: confrontatie.
Het fotorijm is een telg van het filmrijm, dat zowel klankrijm als beeldrijm kan wezen. Voorbeeld voor klank: een rhythmisch voortbonkende trein, gevolgd door het dreunen van een jazzband; voor beeld: een directoriumvergadering, gevolgd door een kring kinderen. Beide houden dit in: dit gebeurt — zo verscheiden van milieu en sfeer — op hetzelfde moment. Het kan een uitzeggen wezen van afkeuring, of van humor. Ook denigratie. Het kan wrang zijn, of teder.

Indien wij bedenken dat de moderner uitingsvormen der fotografie in de eerste plaats gedragen worden door vakmensen, en de amateurs slechts volgen, en het wel anders geweest is, en dan overwegen dat het zoeken naar goed fotorijm een voortreffelijke oefening is om de geest tot die speciale ontvankelijkheid voor de wereld rondom ons te masseren, dan ligt er o.i. een prachtkans voor fotoclubs.
Het moet toch mogelijk zijn alle leden foto's mee te doen brengen waar mogelijkheden in zitten, en nu eens minder te letten op de technische kwaliteit dan op wat zij voorstellen. Laat men dan gezamenlijk eens op ontdekkingstocht uitgaan naar fotorijm. Zo de club cineasten herbergt, laat die vooral eens grabbelen. Het kan een prachtavond worden, ook al doordat men ontdekt dat de ene foto de andere een inhoud geeft of die verdiept.

En zo men iets geslaagds gevonden meent te hebben, en dit aan ons wil opzenden, zullen wij er gaarne onze mening over geven.

Kinderfoto's

Mijn eega zegt dat ik nog steeds te goed van vertrouwen ben; en een enkele maal heeft zij wel gelijk.
Want ik vlieg er altijd weer in: als ik in een huisgezin kom waar jonge kinderen zijn, en we praten er dan over dat de plezierigste foto-onderwerpen bij hen aan huis wonen; en als dan het gesprek gaat over de meest-geschikte camera voor kinderfoto's; en als dan de albums op tafel komen.....; ach nee, laat ik U de rest besparen.
Is het dan zó moeilijk om goede plaatjes van de kinderen te maken? Het is dood-simpel. Op voorwaarde dat men niet, zoals zo vaak, de techniek in het middelpunt zet. Er zijn hele verhandelingen gehouden en lezingen gegeven omtrent de vraag of men er kleinformaat of 6 × 6 voor nodig had. Men beschreef de bezwaren van de doorzichtzoeker voor dit werk: het kind zou dan merken op welk moment er gefotografeerd wordt en metéén een fotosnuit gaan trekken. Dat kan best wezen; maar dacht U dat die blagen de reflexcamera voor Uw buik niét opmerken en dáár geen belangstelling voor tonen? Stap toch af van die technische kwesties: het gaat met de Rolleiflex, met de Leica en met de Box.
Zet verder dat idee van „onbemerkte" opnamen uit Uw hoofd. Dat gaat wellicht bij een pas-ontloken baby; maar zo gauw zoiets kan stáán (en vaak nog ver vóór die periode) kan het ziën. En wat is er mooier om naar te kijken dan zo'n kastje met al dat blik, en naar zo'n oom of tante die kiekeboe speelt?
Een kind is een mens; maar met andere wensen, andere gedachten en een andere kijk op de wereld. Zijn zienswijze is de onze niet; maar alleen een onbenul trekt daaruit de conclusie dat een kind niet denkt en niet begrijpt. Ze zien, horen en begrijpen echter héél wat meer dan men tot voor kort veronderstelde. Een kind, zelfs het kleinste, is reeds een individu, met een sterk zelfstandigheidsgevoel en met een... gezond oordeel over ons. Het helpt niet als men met de camera nader sluipt: de jonge mensen voelen zich óf beledigd, óf afgeleid, óf verheven, of nog iets anders; maar in elk geval niet gewóón. En toch is het recept zo simpel: men moet het kind aanspreken in de eigen taal. Is dat eigenlijk niet vanzelfsprekend? Als wij het leven der Papoe's of der Tibetanen gaan fotograferen, dan moeten we die mensen toch óók aanspreken in hún taal en niet in de onze. Taal die kinderen verstaan is: „Gaan we samen spelen?" Ik heb nog nooit een „nee..." gehoord; van het verlegenste kind niet. Ze voelen er voor, metéén. En wát gaan we spelen? Foto'tje-spelen? Dát is een nieuw spel, en dat belóóft zo het een en ander. Dóén we dus.
De wonderlijkste ervaringen kan men er bij opdoen. De leukste gebeurtenis was bij een smalfilm-opname. We moesten, om een scène af te sluiten, een klein-meisje hebben dat over een tuinpaadje zou lopen naar de camera, zou glimlachen en bloemen zou aanreiken... We voorzagen moeilijkheden. Probéér dat maar eens.

Maar we herinnerden ons dat men met kinderen véél meer kan overleggen dan doorgaans wordt aangenomen.
En we zeiden dus: „Luister, Mireille: nu kom jij áánlopen..."
„Goed", zei Mireille.
„En als je dan hiér staat, dan lách je even..."
„Goed", zei Mireille.
„En als je dan gelachen hebt, dan haal je de bloemen weg van achter je rug en je geeft ze aan dit toestel."
„Goed", zei Mireille.
En ze kwám aanlopen, ze lachte en ze gaf de bloemen.
Toen zei Mireille: „Nou jij...!" En ze ging achter de camera staan.

Foto's van kinderen? Het gaat óók met de Box, pertinent. Wanneer we echter een andere camera prefereren, dan is het omdat we daar een 200e seconde of daaromtrent mee kunnen belichten. Het spaart film; dat goedje is zo watervlug. Wat we verder persoonlijk als hulpmiddel onontbeerlijk vinden, is: zon. Dan kan men de kinderkoppen strálend maken, en men is bovendien van dat technische gezeur af. Focus elf en één-tweehonderdste; de instelling komt enigszins-precies, maar niet nauwkeurig-precies; wat kan er dan nog mis gaan? In technisch opzicht weinig; en dat is maar goed; want hebben we niet ál onze aandacht en ál onze zintuigen nodig om dat wurm in de gaten te houden?
En dan is er nog een raadgeving: niet „een" foto maken, maar een hele reeks. Minstens een rolfilm vol. Begrijp goed: niet opdat er eindelijk-een-bruikbare bij zal zijn, maar omdat een serie het kind compleet toont. Natuurlijk geven 12 of 36 opnamen geen 12 of 36 prima foto's. Ik durf dat nu wel te schrijven, nadat ik van *Jan Schiet* eens iets gehoord heb dat eigenlijk iedereen wel weet, maar dat hij (zonder het te beseffen) zo eenvoudig-juist formuleerde. Jan Schiet zei: „Als ik ergens vóór sta, dan knip ik maar eens. Pas dán zie ik de zaak eigenlijk duidelijk. De tweede wordt altijd beter."
Bedankt. Niet voor de tip, want die kenden we. Maar voor de steun; voor de moed om dit openlijk te zeggen...
Het recept luidt verder dus zo: allereerst zon, waar we dat kind dan maar inzetten. Het moet liefst in eigen-vertrouwde omgeving blijven: dan is het niet onwennig. En geef het dan maar wat te doen. En U kent toch het kunstje om het dan tegen een donkere-deur-opening of zoiets te zetten? Het is allemaal werkelijk zo simpel als het zijn kan.

Alléén; ik vraag me af: hoe krijgen die mensen dat zo; hoe weten ze het te bestaan om hun albums vol te proppen met de onbenulligste kiekjes, waar geen kruimel leven in bleef? Is het omdat zij te veel praten hoe het technisch moet, en of men de Rolleiflex moet hebben óf de Leica? *Plezier* moet men er in hebben, dat is het enige. KL.

Indien *werken* gelijk te stellen geraakt aan *leven* (en zulks pleegt voor een kunstenaar zeker te gelden), dan heeft H. Berssenbrugge los van alle conventie geleefd.
Denk U in de tijd een 45 jaren terug, of zo dat moeilijk valt, een dozijn minder: 1918—1924. Denk aan de dan sterke conventie ten opzichte van de fotografie, waaraan men ten koste van alles het begrip Kunstfoto wenste te verbinden, om toch vooral voor vol te kunnen doorgaan. Reeds toen waren de regels gesteld die heden ten dage hier en daar nog gelden: Hoe Een Foto Moet Zijn. — Mogen we even in dit verband een paar regels van Martien Coppens aanhalen uit de catalogus van de Tweede Benelux Tentoonstelling? „Reeds tientallen jaren zijn wij bezig met het pogen om van iedere amateurfotograaf een kunstfotograaf te maken. Allen worden in een gietvorm geperst. Zijn ze daar doorheen dan zijn ze rijp voor de fotosalons". Die tijd dus, waarin dit wonderlijke uitvindsel, dat men de zich uitende mens zou kunnen maken, vaste wortels krijgen kon. Denk U in die tijd een mens die fotografeert in een trant zoals die nu pas — door prominenten onder ons — algemener gezocht en getast wordt, door een kleiner deel wordt gewaardeerd, door een groter deel gadegeslagen en door een steeds geringer wordend deel ontkend als goede fotografie. Stel U dit beeld voor ogen. Dan hebt U H. Berssenbrugge.

H. Berssenbrugge — *Schotse Kerk Rotterdam*
Verfdruk
(Cliché's welwillend afgestaan door „Fotografie")

Impressies op de tentoonstelling te Eindhoven van werk van

H. Berssenbrugge

Men kan Berssenbrugge niet tot de of een avant garde rekenen, want dat woord drukt een meervoud uit. Berssenbrugge liep niet zo zeer voorop, hij liep alleen. Zeker, er waren tijdgenoten als Stieglitz, en Amsterdam had Eilers. Maar in zijn werk liep hij alleen. Hij schreed kris-kras door een landschap van conventie, althans wat de fotografie betreft. Hij moet dat alleen hebben gekund, omdat hij aanvankelijk kunstschilder is geweest, en de fotografie indook omdat het een grafische techniek vol wonderlijke verrassingen kon zijn. Voor hem was de fotografie geen Heilig Medium, hij experimenteerde en solde er mee om te kijken wat hij er uit kon krijgen. Het wordt misschien het beste uitgedrukt in zijn eigen woorden: Fotograaf ben ik nooit geweest, of ja toch was ik het wel, ik verdiende de kost er mee (hij was o.a. eerst een tijd lang fotograaf voor „De Wereldkronick"

H. Berssenbrugge:
Begrafenis aan de Crooswijkseweg in Rotterdam — Bromide, 1910.

en „Het Leven"), maar ik deed zo maar wat. Ik moest altijd alles (die mechanisch verkregen opnamen) kapot maken om daarna opnieuw te beginnen aan de opbouw van een beeld.
Hier hebben wij de kern. Berssenbrugge was vóór alles graficus, en het grafisch element bepaalt voortdurend de waarde van zijn beste werk. Zo ontstaat een foto als die van Domela Nieuwenhuis, tekenend voor een productietijdvak toen Berssenbrugge in Den Haag een atelier had. De gomdruk leidt al spoedig — zo men zijn mogelijkheden herkent — tot zulk een grafisch resultaat, en voor zoverre het mechanisch te kort schiet, wordt er een beetje geholpen. Men kan de Erwino-druk (een procédé van Erwin Quedenfeldt, dat men onder belofte van geheimhouding kopen kon) rondweg verwerpen als onfotografisch, er is eerder sprake van een tekening; maar dit „deed" het bij een deel van het Haagse publiek zeer wel, hetzelfde publiek dat later de filmliga aanhing en wars was van alle fotografische zoetigheid. Als voorbeelden geven wij hier nog de begrafenis en het portret van Myra Ward. Zij beide konden vandaag zijn gemaakt en zouden volledig worden aanvaard. Het portret is een typisch zoeken naar en isoleren van de essentiële elementen om het karakter uit te zeggen, de begrafenis is raak tot in de hoeken van het beeld.

De broomverfdruk van de Schotse Kerk (te zwaar van toon in reproductie) moge nog aanleiding zijn tot een korte beschouwing onzerzijds. Het is een typerend voorbeeld voor meer gom- en verfdrukken van Berssenbrugge. Zij vallen op door een zeer sterke „kleur"-compositie, wij bedoelen dat enkele witten een sterk componerend patroon over het beeldvlak leggen, waarbij het mogelijk soms (in fotografische zin) te sterke witten worden. Andere partijen liggen verzonken tot diepe zwarten, gehele gedeelten zijn zo. Hier heeft de schilder-graficus de verfkwast gehanteerd en tot het eind toe zijn wil aan het materiaal opgelegd, zonder onderweg te aarzelen en in een zijpad te verdwalen. Het resultaat is goed. Het werkt, heeft spanning, en uit zich. Men zou willen dezelfde op bromide te verwezenlijken. Men probeert datzelfde, op het huidige bromide, dat zoveel beter is dan

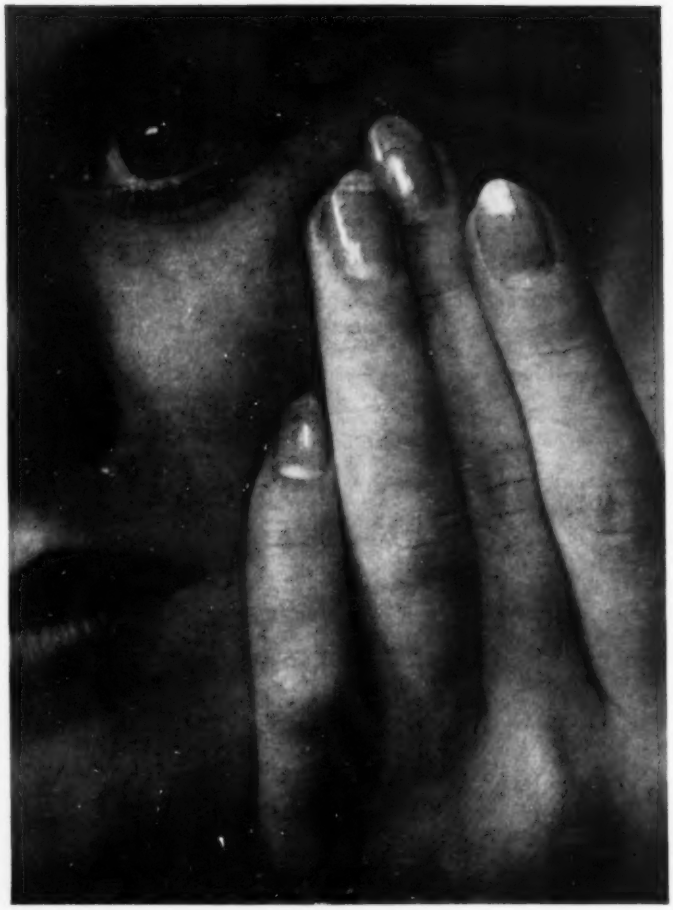

H. Berssenbrugge — *Myra Ward — Bromide*

in vroeger jaren (de jaren van Berssenbrugge) „waardoor het broomverf geen zin meer heeft" om die effecten te bereiken. Met moeite bereikt men dit — als van Berssenbrugge — met doordrukken, tegenhouden, uitmaskeren en farmeren toe op puur bromidepapier met puur zwart zilver.
En tegenover dit werk — deze enkele zeer goede stukken tegenover andere, zwakkere — leggen wij ons zelf heel serieus de volgende vraag voor: Is het nu onfotografischer, minder puur, als men gebruik maakt van een looiende eigenschap van chemicaliën en de reactie daarop van vette drukinkt met als gevolg daarvan de mogelijkheid witten krachtig te stellen en zwarten te sluiten, dan gebruik te maken van de reducerende eigenschap van chemicaliën en het ontstaan van zwarting daardoor, met als gevolg daarvan de mogelijkheid met extra licht-inwerking en nabelichten met een zaklantaarn de zwarten te sluiten en daarna de witten krachtig te stellen met oxyderende chemicaliën? Is dit minder gekunsteld? (En wat een venijnig woord is dit gekunsteld; het herbergt kunsterig doen.)
Wij waren niet de enigen die zich dit hebben afgevraagd en dus door enkele dezer prominente prenten tot een keer-punt werden gedrongen. Wij beseften een dergelijke vraag opkomen bij enkele N.F.K.-mensen, hier op deze tentoonstelling, en het zou ons niet zo heel veel verbazen, indien er op een dag bij deze kring van goed-willende mensen een broomverf ter tafel komt. Dat zal een wonderlijke dag zijn voor hen.

H. Berssenbrugge
Fotogram, Bromide, 1930

H. Berssenbrugge *De acteur Poolman — Erwinodruk, 1922*

H. Berssenbrugge *Domela Nieuwenhuis — Gomdruk, 1926*

die zozeer het pure broomzilver-tot-zilver aanhangen. En toch zal dit goed zijn, als die broomverf niet vies is, en niet zoetig, maar stoer, en bestuurd geweest door een grafisch kunstenaar, die wist wat hij wilde en het materiaal dwong tot dit. Dan is de fotografie uitdrukkingsmiddel, hetgeen zij zijn moet.

De Nederlandse Fotografen Kunstkring heeft ter gelegenheid van deze tentoonstelling — die op zijn beurt weer verband hield met de H.H. 15e September, de 80ste verjaardag van H. Berssenbrugge — aan deze voor-ganger het erelidmaatschap aangeboden. Dit was een juist gebaar. Een man die 45 jaren geleden reeds werkte met een visie, waarover wij ons nu druk maken wat die voor waarde heeft, een man die toen vorm gaf op een wijze die ons nu tot zelfonderzoek brengt of wij wel zo heel erg gelijk hebben, verdient dat ten volle.

Een ieder moet toegeven dat Berssenbrugge nu en dan gesold heeft met de fotografie, zodat zij zichzelve niet meer was. Wij zagen een gomdrukje met menselijke figuren, in kleuren. Maar hoe charmant! Dit was geen gekleurde foto, het was een aquarel of een aquatint geworden, verrukkelijk van kleur en vorm. Daarnaast evenwel heeft hij in directer fotografische vormen gewerkt in die stoere bouwvorm, welke wij — eerlijk wezen: het goede woord is hannesig — ja, hannesig met doordrukken-tegenhouden-farmeren proberen te verwezenlijken.

Begrijp ons hier niet verkeerd, dit is uitdrukkelijk geen pleidooi, waardoor de deur wijd open geworpen wordt voor artistiekerigheid. Niets heeft de fotografie meer schade gedaan dan juist het op-andere-grafische-technieken-willen-gelijken. De fotografie moet zichzelf blijven; het heeft een eigen procédé en daardoor uitdrukkingsvorm. Wij stellen onszelf alleen deze vraag: indien de broomverftechniek of de gomdruk zuiver worden gehouden (en niet misbruikt tot teken-middel) en nog beter mogelijkheden bieden dan het toch reeds zo mooie bromide, waarom zouden wij hen dan niet gebruiken?

Het is goed geweest, deze tentoonstelling. Niet alleen als geste van grote waardering voor een 80-jarige, doch vooral omdat Berssenbrugge ons nog veel te vertellen heeft met zijn werk, en het goed was dit aan te horen. Dit initiatief van „Eindhoven" (met direct daar achter Martien Coppens) een keuze uit het zeer vele en zeer gevarieerde werk van Berssenbrugge te exposeren, was een zeer, zeer goed initiatief. Wij hebben weer geleerd. H.

NIEUWS BIJ HIJMANS

Een goedkoop, nieuw camera'tje is de *Ibis* van Ferrania. Eenvoudig als een boxcamera, maar geheel anders van vorm en van uitvoering: veel eleganter. Men drukt op een knopje en de tube komt naar voren die de lens draagt. Typisch dat men hiermee het formaat 4 × 6½ weer gaat invoeren. Hetzelfde systeem, even eenvoudig en een tikje groter van volume, komt overigens spoedig óók in 6 × 6.

Voorts komt er binnenkort een nieuwe *Elioflex*, die met F : 6.3 zal worden uit- en toegerust.

Onder de heel-goedkope camera's is er dan voorts de *Filmor*-box gekomen. Voorzien van een (keurige) doorzichtzoeker. Gebouwd voor het formaat 6 × 9, en zo klein van afmetingen gehouden dat men eerst denkt een 6 × 6 camera in handen te hebben.

Bij al die goedkope camera's hoort uiteraard een goedkope film. Ferrania werkt daaraan mee en bracht de *Ibis*-film. Tot voor kort kon men alléén shag-tabak onder dat merk verkrijgen; nu dus ook films en camera's.

De *kleurenfilm* van Ferrania is (alsnog) onderweg. Komt.

Heel iets anders zagen we er óók: de nieuwe *Zeiss Ikon V.E.B.-geluids-projector voor 16 mm*. Een niet te groot, maar zeer zwaar apparaat, speciaal bedoeld om ergens een vaste standplaats te geven, al is het vervoerbaar. De beide spoelen heeft men tégen elkaar geplaatst. Een oud idee van Zeiss-Ikon is dat: hun eerste smalfilm-projector had die constructie óók. Nu liep dat destijds, in de baby-tijd van de smalfilm, niet erg fraai; maar in *principe* bleek het denkbeeld goed en men heeft het nu prachtig geconstrueerd.

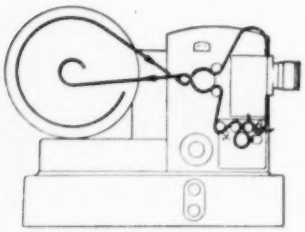

De bediening geschiedt practisch met één knop; projector en versterker vormen een eenheid; de lamp is voor 375 W, maar 75 V, waardoor een belangrijke lichtsterkte wordt verkregen; kaderverstelling kan plaats vinden zonder dat het projectiebeeld van plaats verandert. Kortom: een projector voor wie éisen stellen moet.

Dan de fabrikanten van de *Revere Camera* Cy. „Revere" is een naam die we al op 5 of 6 verschillende wijzen hebben horen uitspreken. De Amerikanen zeggen (dood-gewoon): zoiets als „Revier", en daar houden we ons dus aan.

„Revere" heeft plotseling een prima naam gekregen bij de smalfilmers. Er staat een hele reeks van kino-camera's voor 8 en 16 in de catalogus. Tot voor kort waren afbeeldingen eigenlijk het enige wat men er van krijgen kon. Maar nu zijn vele modellen, de eenvoudige en de „betere", leverbaar uit voorraad.

Voor 8 mm is de C-50 het eenvoudige, veel gevraagde toestel. Men legt het open als een boek; niet alleen het camerahuis opent dan, maar het filmkanaal meteen óók. De lens is, heel typisch, ver naar achter in de camera geplaatst, zodat een lange tube meteen prachtig dienst doet als zonne- en regenkap.

Ongeveer hetzelfde is de C-55, maar met dit verschil dat men aan de voorzijde van die tube een soort van „kompendium" heeft aangebracht: een sluit-diafragma voor speciale effecten. Een prachtig hulpmiddel, als de eigenaars-van-straks dat nu niet bij élke scène gaan toepassen.....

Wat de 16 betreft: vooral de „*Magazine Load*"-camera's lijken ons voortreffelijk. We zullen daar t.z.t. nog wel iets meer van gaan zeggen. Evenals van de projectoren. En van de *Revere-stereo-camera*, de „35". En van de kijker daarbij.

•

ALBUM-RECLAME

Veldman in Tilburg had een zeer grappige etalage, om het grote nut en de noodzakelijkheid van foto-albums aan te tonen. Heel de etalage stond namelijk vol met verkeersborden. Overigens borden die in ons boekje dat we zo ijverig bestuderen („Hoe leer ik autorijden") niet voorkomen. Want we lazen:

„Verboden kiekjes te laten slingeren"

en:

„Hier plakken".

En aangezien men dergelijke aanwijzingen móét opvolgen.....

Op de Snijtafel

Foto's voor deze rubriek kunnen te allen tijde worden gezonden naar redactie FOTO, Uitgevers Mij „C. Misset" N.V. te Doetinchem, met vermelding links boven op de enveloppe: Snijtafel. De heer Hens verzamelt deze foto's, en kiest daaruit om zijn onderwerp te illustreren. Men houde er rekening mee, dat zij aldus lang in portefeuille kunnen blijven. Zend niet groter in dan 13 × 18 of 18 × 24 maximaal, liefst ongemonteerd. De beste foto uit de oogst van elke maand wordt door de heer Hens gewaardeerd als Foto van de Maand, en door ons met een premie (deeltje ter keuze uit de Foto-serie) beloond. Zend goed werk in, het behoeft niet volmaakt te wezen, maar het moet wel iets willen uitdrukken.

Wanneer in Uw vacantieplan-de-campagne een bezoek aan Amsterdam is geprojecteerd, of als Uw ambtswerkzaamheden er toe leiden er heen te gaan, verzuim dan niet eens een kijkje te gaan nemen in het Rijksmuseum, waar deze en de volgende maand een zomerexpositie wordt gehouden van Venetiaanse Kunst. U zult er geen spijt van hebben. Wie het initiatief heeft genomen de museumzalen voor wisselende exposities beschikbaar te stellen, is mij niet bekend; het zal wel een gezamenlijk initiatief zijn geweest. In ieder geval een gelukkig initiatief. Men heeft de musea der vorige eeuwen tegenwoordig wel eens, en in zekere zin niet ten onrechte, pakhuizen van kunstwerken genoemd, maar wie zich niet de luxe kan permitteren naar het buitenland te gaan om de meesterwerken van beeldende kunst in orginale te bezichtigen, kan in eigen land zijn hart ophalen. Het verzamelen van kunstwerken gaat terug tot in het verre verleden en wij kunnen de maecenas, het rijk en de gemeente niet dankbaar genoeg zijn, dat zij door het botvieren van hun verzamelwoede ons een erfenis hebben nagelaten, waarvan de betekenis eerst eeuwen later op de juiste waarde werd geschat, of wat evenveel malen voorkomt, niet wordt begrepen. De kunstcriticus Kasper Niehaus noemt als doelstelling van de Venetiaanse schilderkunst het genot, de lust, een illustratie van de definitie van kunst als: weelde, rust en schoonheid, een belofte van geluk, een uitdrukking van de levensvreugde, van het verlangen naar het zuiver en geheel schone. Het was het kenmerk van de Renaissance. Begrijpt U hoe moeilijk het de huidige generatie valt deze kunstwerken op hun juiste waarde te schatten, een generatie die leeft in een tijdperk van chaos, van angst en zorg voor de toekomst? Bekijk de Jacob Marisprijzen der laatste drie jaren: „vader en zoon", „de visvrouw" en „man en vrouw" en het zal U duidelijk worden, dat iedere vergelijking mank gaat. Van

een verlangen naar het zuiver en geheel schone is geen sprake meer, geen belofte van geluk, geen uitdrukking van levensvreugde. Deze exposities zijn niet in de eerste plaats bestemd voor kunstenaars, zij beogen de kunstzinnige mens, dus ook de fotograaf op te heffen, hem enkele ogenblikken de zorgen te doen vergeten en zijn gevoel voor lijn, vorm en kleur te ontwikkelen. Ook wij, fotografen, ondergaan de invloed van onze tijd, wij ontkomen er niet aan en die invloed weerspiegelt zich in ons werk. En al bent U de mening toegedaan dat de huidige opvattingen der fotografie totaal gewijzigd zijn, dat zij zich losgemaakt heeft van de beeldende kunst, U kunt als fotograaf er niet anders dan wel bij varen, wanneer U een tentoonstelling als deze eens met een bezoek vereert. Welke richting U ook op fotografisch gebied bent toegedaan, ontwikkeling van het gevoel voor de beheersing van een vlak door lijn, vorm en kleur, leert U nooit uit een boekje. Het is een gevoelskwestie, die niet beter

F. E. te 's G. — De lithograaf

gestimuleerd kan worden dan door aanschouwing van kunstwerken, hetzij schilderkunst, grafiek of fotografie. Ook bij een zwart-wit afbeelding kan men van kleur spreken, wanneer een juiste schakering en verdeling der toonwaarden is verkregen.

Ik bezocht de vorige maand in Den Haag een expositie van foto-werken van Pim van Os. Een éénmanstentoonstelling, maar een om van te smullen en onwillekeurig kwam bij mij de gedachte naar boven: „je bent artist of je bent het niet". Het geheel kenmerkte zich door een vanzelfsprekend sublieme techniek, een superieure visie en een grote veelzijdigheid. Nu kan men wel zeggen, dat een perfecte techniek tegenwoordig niets bijzonders is, het zal misschien voor een out-sider bij de waardebepaling van geen betekenis zijn, maar hoe interessant of bijzonder een gegeven ook moge zijn, toch moet men geen ware fotograaf zijn om van een gave techniek niet te genieten. En de kans om op dit gebied te kort te schieten, is niet denkbeeldig, zelfs groot bij het moderne kleinbeeld, waarbij het minste of geringste, voor het oog zelfs onzichtbare, stofje door de enorme vergroting in hoge mate stoort.

Van Berssenbrugge werd wel eens gezegd: geef hem willekeurig een paar vierkante meter omgeving en hij weet er een belangrijk gegeven in te ontdekken. Het gaat hem juist om dat „ontdekken". Uit het werk herkent men ook het karakter van de fotograaf. Wie van nature geen zin voor humor heeft, ontdekt nooit een humoristisch gegeven. Wie onverschillig is voor het leed, zal in zijn werk zelden de beschouwer ontroeren. Een misanthroop laat een mooi landschap onberoerd. Maar het karakter van vele mensen kent vele facetten. Mij troffen van het werk van Pim van Os bv. een hoekje van een voddenmarkt: een oude koffiemolen, een detail van een liggende klok, een paar oude schoenen, een vuilnisemmer en dan als blikvanger, als criterium, in het midden van het beeld een zwart onbeschadigd bolhoedje. Zonder dat bolhoedje gaan er van een dergelijk gegeven dertien in een dozijn. Het kan zowel tragiek als humor zijn, die van het gegeven uitgaat. Je moet het maar tegenkomen, je moet het maar zien. Een ander gegeven:

A. K. te A. — *Het probleem*

niets anders dan twee op de rug gevouwen handen van een mijnheer. Een detail zonder meer, maar wát voor handen en hóé gefotografeerd! In gedachten zie je de gehele mensfiguur. Een derde geval: een detail van een strandstoel en profil en in die stoel in een enigszins voorovergebogen houding een mijnheer, die zit te smullen van de een of andere lekkernij. Zo raak, zo typerend, maar tevens een geval zoals er honderden aan het strand gezien kunnen worden. Psychologisch zo prachtig getroffen! Of de achterzijde van een melkwagen met twee prachtige melkbussen met kraan. Niets meer dan twee melkbussen, maar van een weergave van het koper die niet te verbeteren valt. Om verder maar niet eens te spreken over zijn abstracte specimen, waarvan men het geheim van het ontstaan niet kent, maar waaruit men voelt, dat deze fotograaf opgaat in zijn werk, dat hij zoekt, experimenteert om nieuwe fotografische wegen te vinden. En al zullen er maar weinigen gevonden worden, die ooit een dergelijke hoogte bereiken, toch kan voor iedere fotograaf, zowel voor de beginneling als voor de gevorderde, bij het kennisnemen van dergelijk fotowerk een stimulans uitgaan. Want zelfs de beginneling kan over aangeboren kwaliteiten beschikken, waarvan hij zich zelf niet bewust is. Het zou niet de eerste maal zijn, dat zelfs een beginneling met werk voor het voetlicht komt, waaruit men de geboren artist proeft. Eigenlijk moest men zijn camera steeds bij zich hebben, want het is soms zo ergerlijk als men een prachtig gegeven tegenkomt, juist wanneer men ongewapend is. Het overkwam mij nog een dezer dagen. Ik keek uit het raam van een groot gebouw en zag op de voorgrond een laag muurtje met ijzeren leuning. Op de rug gezien, zittend op het muurtje, een bestuurder en conducteur van een tram, even pauzerend, een sigaret rokend. Op de achtergrond een tramwagen met passagiers. Het was het eindpunt van de route en het wagenpersoneel had een paar minuten rust. Een prachtige wolkenlucht en een schuin tegenlicht om de ergernis nog even aan te dikken. Dan sta je je te verbijten, want je hebt je camera ergens boven in het gebouw, maar voor je hem gehaald hebt, is de kans verkeken. En niettegenstaande aller ergernis heb je toch genoten van het geval; je hebt alleen reeds vreugde beleefd omdat het geval je is opgevallen en dan hoop je voor een volgende keer op minder pech. Een geval als het hierboven genoemde is een candid-geval. Het enige wat de fotograaf in zijn macht heeft, is het geval te zien en te „beleven", vlug het juiste standpunt en de belichting te bepalen, om vervolgens maar kalm af te wachten of zijn verwachtingen in vervulling zullen gaan.

Voor een totaal andere taak komt de fotograaf te staan, die een gegeven als het hierbij gaande, „*De lithograaf*", wil vastleggen. Het geval kan toevallig gezien zijn op een gegeven moment en bij de fotograaf het verlangen hebben opgewekt om te zijner tijd daarvan eens een opname te maken. Dit voor het geval hij niet in de gelegenheid was het gezieme dadelijk te vereeuwigen. In dit geval kan het

A. K. te A. — La belle et la bête

gegeven als de omstandigheden er geschikt voor zijn, geënsceneerd worden. Als studie-object is een dergelijk gegeven uiterst leerzaam. Met voorbedachten rade wordt de compositie samengesteld: zij wordt gewikt en gewogen en aan het toeval wordt weinig of niets overgelaten. De verlichting heeft men bovendien geheel in de hand. Ik ga deze foto uiteenrafelen, niet meer om haar te kraken, maar omdat ik haar het bespreken waard vind. En dat is op zich zelf reeds een goede noot. De blikvanger is voor mij de hand met het vergrootglas, symbool voor precisiewerk, maar tegelijkertijd wordt helaas mijn aandacht ongunstig beïnvloed door de te grote en op de knokkels te fel verlichte rechterhand, die de pen hanteert. Waar de titel luidt: „lithograaf" dient eigenlijk de tekening figuurlijk op de voorgrond te staan. Dit is hier niet het geval. In verband hiermede heb ik getracht het (in verhouding tot de tekening) te veel aan handen en lichaam te beknotten door alleen dat gedeelte te behouden, zoals de afsnijding aangeeft. Het teveel aan wit van de manchet wordt getemperd. Vanuit de rechter bovenhoek voert de linkerhand met vergrootglas naar het midden van het beeld. Ik offer het grootste deel van de rechterhand op, wat de compositie niet anders dan ten goede kan komen wegens de onscherpte en de te grote witheid. Zowel linkerhand als vergrootglas zijn wat materiaalweergave betreft zeer goed. Toch heb ik nog twee bemerkingen. De ene is, dat de spanning, de actie van het tekenen ontbreekt. De hand en de pen zijn niet bezig. De lithograaf weet, dat de opname zal plaats vinden en laat de pen zonder meer op de tekening rusten. De andere bemerking is, dat waar hier de titel „lithograaf" luidt, ik liever de tekening op de lithografische steen had gezien, d.w.z. het spiegelbeeld. Wanneer dan tenslotte de linker benedenhoek nog iets doorgedrukt wordt, dan zal die het geheel ten goede komen. Toch is dit een voorbeeld, waaruit zowel voor de fotograaf als voor de lezers lering is te trekken.

„*Het probleem*" en „*La belle et la bête*" zijn 2 foto's van eenzelfde maker, voorbeelden die de fotograaf doen kennen enerzijds dat hij een scherpe kijk heeft om een psychologisch moment op te merken, anderzijds dat hij zoekt en experimenteert. Uit beide gevallen blijkt, dat de fotografie voor hem meer is dan een tijdpassering. Inzake „het probleem" geeft hij zelf de navolgende toelichting, waaruit volgt dat hij in zijn opzet inderdaad geslaagd is. De toelichting luidt: „Een van mijn collega's zat naar een telefoongesprek van mijn chef te luisteren en kon zich de desbetreffende kwestie slechts flauw herinneren, alhoewel het rechte hem niet te binnen schoot. Ik zat schuin tegenover hem en daar ik mijn camera steeds onder mijn bereik heb, was instellen en afdrukken voor mij een kleinigheid". Als technische gegevens worden vermeld: F : 2; 1/25 sec; H.P. 3 Ilford; 24 × 36 mm film; afstand van het raam pl.m. 3 m; uitsluitend daglicht, deelvergroting. Tot zover de fotograaf. Ik vervolg: psychologisch zeer geslaagd. Houding en gelaatsuitdrukking duiden op spanning, op een zich trachten herinneren, hetgeen door de houding van de rechterhand tegen het achterhoofd nog in hoge mate geaccentueerd wordt. Zeer fraai is de verlichting van het profiel, evenals de prachtige zachte grijze toonwaarde van het gelaat. Het dwarsformaat is goed gekozen, al zou de linkerzijde ter breedte van één opbergmap verkort kunnen worden en al moge de

E. C. van Houten te Bergen — *Foto van de maand*

achtergrond door de een iets te onscherp en te onrustig worden bevonden, een ander zal daarentegen de karakteristiek en de sfeer van het kantoor juist als een winstpunt aanmerken. De kleine technische onzuiverheden, die door een eenvoudige retouche verholpen konden worden, neem ik op de koop toe.

Over „La belle et la bête" schrijft de maker het navolgende: „Hiervoor gebruikte ik een opgezette snoekenkop en een met een fijn geslepen radeermesje uitgesneden modelfoto van André de Diennes te Parijs. De achtergrond is een roodbruin gordijn dat in plooien schuin neerhing. De lamp plaatste ik zodanig, dat de lichtval in overeenstemming was met die op het oorspronkelijke model, dat op het moment der opname een salto mortale maakte. Ik heb alles staande gehouden, omdat het licht van boven diende te komen en een snoek naar boven springt bij het vangen van zijn prooi, die hij dan meestal dwars in de muil grijpt (dus hier een uitzondering). Het is maar een experiment, waarmee in zekere zin 'angst' wordt uitgedrukt". De inzender vraagt mijn oordeel. Welnu, hier volgt het: Ik heb respect voor het experiment en ik

S. E. te G. — Landschap

zou het een angstig experiment willen noemen. Als fotomontage inderdaad geslaagd. Maar men houde steeds het Franse gezegde voor ogen: „du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas". Het is verre van mij dit gegeven belachelijk te noemen. Het geheel heeft iets griezeligs, iets angstwekkends en het zal waarschijnlijk niet door ieder begrepen worden. Had ik de desbetreffende film gezien, misschien zou ik de juiste bedoeling van de maker beter begrijpen. Ik wil in deze compositie een beeld van de verwording van onze tijd zien, waarin de mensheid door corruptie, hebzucht en degeneratie haar ondergang tegemoet gaat. De poging waardeer ik ten volle.

De kleuter bij de aardappelbak draagt geen titel en alhoewel ik nu en dan zelf een titel aangeef, laat ik dit thans achterwege om de doodeenvoudige reden dat ik moeilijk er een voor dit geval kan vinden en zó ik er een vond deze waarschijnlijk erg gezocht zou zijn. Een beeld als dit behoeft er geen, want alleen de bijzondere visie op een toevallige handeling van het kind heeft de fotograaf bewogen dit moment vast te leggen. Een uitstekende beheersing van de beeldoppervlakte, waarbij richting van de lijnen en verdeling der vlakken elkaar opheffen en harmonieren. Bezie vooral de decoratieve werking van de straatstenen en de prachtige materiaalweergave van de onder water gelegen aardappelen. En dan is het hoogtepunt de aarzeling van het kinderhandje, dat enigszins angstig de wateroppervlakte beroert. Zelfs het linkerhandje is in actie en gespannen. Ook al is van het gezichtje zo goed als niets te zien, het hindert heus niet. Men ziet het in zijn fantasie toch wel en het gemis aan spanning van de gelaatsuitdrukking wordt door de actie der beide handjes ruimschoots vergoed. Voor deze bijzondere visie en prachtige techniek wil ik deze foto graag het praedicaat toekennen „Foto van de maand". Een pracht voorbeeld van een moderne visie op een overigens heel gewoon gegeven, dat hoofdzakelijk door die visie interessant wordt. Scherpte en toonwaarden laten niets te wensen over.

En laat mij dan de klok even terugzetten en nog eens op gevaar af voor conventioneel uitgemaakt te worden, aandacht vragen voor een sublieme fotografische weergave van de schoonheid van ons Hollands landschap, van oudsher beroemd om zijn verre horizon en prachtige wolkenformaties. Een close-up is uit fototechnisch oogpunt oneindig gemakkelijker weer te geven dan een vergezicht. De weidsheid van het landschap komt hier zo prachtig tot zijn recht. Onontbeerlijk is de schaduwpartij op de voorgrond, waardoor de perspectievische dieptewerking versterkt wordt. Uitstekend is de afwisseling der toonwaarden van boerderijen, boomgroepen en kocien, met een juiste plaatsing van de horizon en het geheel van boven door een prachtige wolkenlucht afgesloten. Ik zou dit beeld op formaat 50 × 40 willen zien, waardoor het eerst dan tot zijn volle recht komt. Het bijgevoegde schrijven heeft mij door zijn eenvoud getroffen, mede omdat hieruit zo duidelijk blijkt dat deze jeugdige fotograaf uitsluitend voor eigen genoegen werkt en eerst door anderen aangespoord moest worden zijn licht niet onder de korenmaat te plaatsen. Hieronder volgt het:

Geagte Mns Hens, U rubriek en die Nederlandse landskap het albei o.a. dit gemeen: dat ek besonder veel van albei hou. Die bindmiddel by hierdie losse verband is my Retina. Dikwels het die versoeking om U een of ander van my kiekies krities te laat bekijk, my al bekruip. Die vrees dat hulle minderwaardig is n oë sal voorkom het my steeds daarvan weerhou om dit werklik te doen. Dit het ek nooit so erken as iemand my vra waarom ek U nie 'n slag van my produkte stuur nie — nu, dan het ek gesê dat ek fotografeer vir my eie genoë en dat U daar baie waarschynlik niks in sal sien nie. En dis ook waar — ek maak my foto soos ek hom wil hê. Nogtans is ek steeds nuuskierig om te hoor wat 'n werklike kenner van my kiekies sal sê. So het dit gebeur, dat ek verlede herfs met my Retina (gelaai met Panatomic X) en 'n toekomstige (!) Suid-Afrikaanse dametjie een middag op stap was deur Oosterwolde (Fr.). Hoewel die windjie guur om ons ore gewaai hat, het die son pragtig geskyn oor die Ooststellingwerfse vlaktes terwyl pragtige seepskuimwolke oor ons koppe heen gevlieg het. Styf, styf het ek met my verkluimde vingers die kiekmasjien raakgevat en daarop losgetrek. 'n Paar van die fotos wat ek die dag gemaak het stuur ek tegelyk met hierdie brief aan U. Die negatiewe het ek belig asof vir 18/10° DIN terwyl hulle in Promicrol ontwikkel is. As U hulle kan gebruik staan dit U vry om dit te doen. Vir enige moeite wat U miskien mag doen bedank ek U al bijvoorbaat.

Dit zijn woorden zoals die door velen U'wer geschreven hadden kunnen zijn. Misschien vormen zij een prikkel om ook eens in te zenden, niet omdat ik gebrek zou hebben aan fotomateriaal, doch omdat het U, en anderen die het ook lezen, een steun kan geven tot verder werken en verder zoeken.

J. J. HENS

BOEKBESPREKING

Contact-Reis-Pockets: „*De Ardennen*", „*Luxemburg*", „*Gelderland*"; tekst van Evert Zandstra en foto's van Cas Oorthuys; resp. 96, 92 en 104 blz. 12 × 18 cm; Uitgevers-Mij Contact, Amsterdam.

Toen we in dit blad een artikel schreven over „Het Landschap", noemden we daarin enkele delen uit de serie: „Contact-Foto-Pockets". Dat zijn boekjes vól (goede) foto's, van Cas Oorthuys speciaal. Vooral dat van Amsterdam is zo aantrekkelijk.

Nu komt dezelfde uitgeverij met boekjes die van die „Foto-Pockets" niet veel verschillen. Het zijn de „Reis-Pockets", en het onderscheid is dan dat deze méér tekst en minder plaatjes bieden. En ook dié combinatie slaagde.

Evert Zandstra kent men als de schrijver van een reeks boeiende romans uit Friesland. Uit deze reis-beschrijvingen blijkt dat hij óók de weg weet in het Ardennen-land en in Luxemburg. En wellicht nóg wonderlijker is dat hij thuis blijkt te zijn in de streken die we momenteel „Gelderland" noemen. Men kan zo'n boekje niet schrijven als men er niet van jaar-op-jaar gedwaald heeft. En de kunst is dan uiteraard om niet al te lyrisch te worden, maar om tamelijk nuchter aan de lezers te vertellen wat men in een bepaald gebied zal kunnen vinden. Zandstra doet dat als volgt:

„In het hart van velen onzer, die graag een paar weken in het jaar over de grenzen trekken, is een warm plekje gereserveerd voor de Ardennen. Ook nadat men Zwitserland of Oostenrijk, Frankrijk of Italië, Engeland of Scandinavië of welk land ge maar wilt, heeft bereisd, vergeet men de Ardennen niet."

Op een dergelijke plezierige trant gaat het dóór. En Oorthuys zorgde voor éven-plezierige foto's. Zijn werk is niet overal even gróót, maar het staat toch een stuk boven het prentbriefkaarten-gedoe. En ze passen zo prachtig bij de tekst.

Vooral dat „Gelderland" willen we dan nog eens extra aanbevelen: aan ieder die er dit jaar al geweest is, en aan elk die nog kómen moet.

KL.

Dr A. D. Bensusan: *Photography Simplified*; 44 bladzijden 12 x 17 cm; Photo Publishing Co of S. A., Johannesburg.

Een eenvoudig boekje voor beginners; en voor ons zou er geen reden zijn om dat te lezen in de Engelse taal, als het niet (zoals U reeds gemerkt zult hebben) uit Zuid-Afrika kwam. Dat land interesseert ons allen, op welke manier dan ook.

Natuurlijk is dat maar een bijkomstigheid: de verdere vraag is nuchterweg, in hoeverre dit boekje, dit brochure'tje, zijn waarde voor ons, het fotograferend deel van Nederland, hebben kan.

Dat heeft het vooral als we er idee in hebben om naar dat land te emigreren. We kunnen dan alvast ontdekken, dat we de fotografie aldaar niet behoeven óm te leren. Want de aanwijzingen van Bensusan, inzake belichtingstijden en zo meer, gelden voor ons eveneens.

Deze Dr Bensusan heeft het bestaan om in een páár pagina's de hele „ondergrond" van de fotografie vast te leggen. Zelfs het ontwikkelen, het drukken en het vergroten wordt aangehaald, alsmede het „opzetten" en het inzenden naar tentoonstellingen...! Ook de tekeningen en foto-illustraties maakte hij zelf. Wat die foto's betreft: er is ginder-wijd blijkbaar zo het een en ander te vinden voor de fotograaf. Dus wie er over peinst.....

KL.

LEZING DOOR PROF. DR H. v. d. WAAL

De opkomst van de fotografie en de 19e eeuwse schilderkunst

Op uitnodiging van de Nederl. Fotografen Kunstkring hield op 22 Aug. te Eindhoven de hoogleraar Prof Dr v. d. Waal een voordracht over: „De opkomst van de fotografie en de 19e eeuwse schilderkunst".
Deze voordracht werd gehouden bij gelegenheid van de overzichtstentoonstelling van werk van H. Berssenbrugge in Eindhoven.
Na een korte inleiding van de voorzitter van de N.F.K., de heer W. Schurman, begon Prof. v. d. Waal met dank te brengen aan de N.F.K. dat ze hem in de gelegenheid stelde zich eens te kunnen uiten voornamelijk in verband met het feit, dat de collectie Grégoire opgenomen was in het Prentenkabinet te Leiden, waarvan hij directeur is. Eigenlijk verwonderde hij zich er over dat men dit in fotografische kringen zo'n bijzonder feit scheen te vinden, want hij vond het eigenlijk vanzelfsprekend. Wij zullen toch moeten erkennen, zei hij, dat er ook nog zoiets bestaat als de fotografie. In zijn positie temidden van zovele kunsthistorici, die alle hierover hun mening hebben, staat hij min of meer vreemd, zo tussen de fotografie en de kunst.
Het doel van de verzamelaar van de collectie had voornamelijk een technisch aspect; alle procédés zijn er in vertegenwoordigd, waarvan vele reeds lang niet meer worden toegepast. Ongeveer 65 uitstekend bewaarde en gerestaureerde daguerreotypieën en hele reeksen foto's van David Octavius Hill en Stieglitz tot Berssenbrugge toe.
Mijn doel, zo ging spreker door, is om naar voren te laten komen hoe de fotografie ook historisch volkomen aansluit bij de prent- en de schilderkunst.
Het Prentenkabinet is voornamelijk daar, voor:

a. Documentatie. Deze moet zo ruim mogelijk zijn, en dan wordt deze documentatie volkomen gedekt, mede door de aanwezigheid van de fotografie.

b. Het technische aspect van de zaak. Wij moeten de ontwikkeling van de fotografie zien in verband met de ontwikkeling van de natuurwetenschappen.

c. Het kunsthistorische aspect.

In mijn voordracht nu heb ik dit laatste gezichtspunt gekozen.
De ontdekking van de fotografie is tegelijk een boeiende en een dramatische geschiedenis.
In 1825 bestond er aan de Quai de l'Horloge te Parijs een kleine winkel van een zekere Chevallier. Deze verkocht o.a. de toen reeds bekende camera obscura's. Op een dag kwam een jonge, armoedig uitziende man en vroeg naar de prijs van zo'n camera obscura. Hij had nl. een bijzondere vinding gedaan en wilde nu zijn proeven voortzetten met behulp van een camera obscura. Chevallier vroeg hem nader over deze uitvinding, waarop de man een papier uit de zak haalde met een positieve beeltenis van enige daken, blijkbaar gezien vanuit een of ander venster aan de Rue du Bac. De camera was echter te duur en hij verdween weer, zonder dat er een spoor meer van hem te vinden was; zijn uitvinding verdween met hem.
De camera obscura was nl. niets vreemds, want al van de 17e eeuw al blijkt dat deze een veel voorkomend hulpmiddel was bij het tekenen en schilderen. Torenzius schilderde reeds in het begin van de 17e eeuw met behulp van een camera obscura, door gebruik te maken van het beeld, dat zich door middel van lens en spiegel vormde op een ondergrond, waarop de tekening dan getrouw naar de natuur overgenomen werd.
Bij schilderijen van Vermeer is met grote waarschijnlijkheid aan te nemen dat hij eveneens van een camera obscura gebruik maakte. Men leidt dit af uit het feit dat zijn perspectieven op verschillende werken zo volkomen overeen komen met het fotografisch perspectief. Het grote verschil in proporties van voorwerpen op de voorgrond, en verder weg gelegen, geeft hier een bijna niet te betwijfelen aanwijzing.
In de 18e eeuwse schildersateliers was de camera obscura in elk geval een gewone verschijning geworden.
In 1802 komen we in de tijd dat als aardigheid silhouetten geknipt worden die dan worden gelegd op geprepareerd gevoelig papier, en die na meer of minder langdurig blootstellen aan licht getrouwe afdrukken gaven op dit papier. Het was een aardig vermaak, maar erg bestendig was het verkregen beeld niet, men kon het nl. niet fixeren, en bovendien was het in negatief.
Daarna komt de figuur van Niépce naar voren, die naar een procédé zocht om het lithograferen eenvoudiger te maken. Hij wilde nl. het tekenen met lithografisch krijt op de steen vervangen, door het tekenen te laten doen door het licht. Hij slaagde hier min of meer in, en noemde dit heliografie, maar het beeld was alweer niet te fixeren, het was in negatief en ook verder waren er nog diverse niet te overkomen moeilijkheden.
Een man van geheel ander kaliber was al minstens even geïnteresseerd in dit soort proefnemingen als Niépce, en dat was Daguerre. Ook hij kwam te staan voor dezelfde moeilijkheid, nl. de onmogelijkheid om beelden te fixeren.
Daguerre was eigenlijk in hoofdzaak schilder, maar hij was bovendien iemand die gaarne grote effecten najoeg. Hij had fantastische ideeën en voerde deze soms met veel succes uit. Zo bv. gebruikte hij voor grote ensceneringen aan beide zijden beschilderd doek. Aan de ene kant een lieflijk dorp, gelegen op een berghelling, aan de andere kant de ruines er van na een veronderstelde storm en aardbeving. Door nu eerst de ene kant en daarna de andere kant van het doek sterk te verlichten zag men eerst het ene en dan het andere beeld. In onze tijd zou hij zeker een groot cinéast geworden zijn.
Dezelfde Chevallier die ik reeds genoemd heb, bracht Niépce en Daguerre met elkaar in aanraking. In het begin vertrouwde de een de andere niet, ze waren bang om wat ze zelf al wisten, aan de ander bekend te maken. Later werd dit beter.
10 Augustus 1839 verkocht Daguerre zijn bekende fotografische vinding, de Daguerreotype, aan Frankrijk in een zitting van de Academie van Wetenschappen. Hier ziet men dus voor het eerst de fotografie binnen de muren van een wetenschappelijk instituut, en waarom, vraag ik mij af, dan in 1955 niet in het Prentenkabinet?
Geen enkele uitvinding zoals die van Daguerre is ooit zo enthousiast ontvangen. Men was door het dolle heen en velen konden bijna de dag niet afwachten om maar weer te gaan experimenteren met hun camera. Sindsdien is er nóg het nodige enthousiasme overgebleven.
Als een groot nadeel werd gevoeld, dat er op de verkregen beelden, bv. van stadsgezichten, steeds een saaie leegte was. Immers door de zeer lange belichtingstijd werd een straatbeeld volkomen leeg van mensen, die allen zich te snel verplaatsen om een beeld te doen ontstaan op het zeer ongevoelige materiaal. Verder was er vergeleken bij de schilderij geen kleur. Wat er wel was, was de volkomen getrouwe weergave.
Belangrijk is de verhouding van de fotografie tot de werkelijkheid. Ze kon nl. nooit de werkelijkheid weergeven zoals men die gewend was te zien op afbeeldingen, maar ze gaf die weer in het zg. renaissance perspectief. De fotografie geeft ons het beeld van de ruimte in een plat vlak, terwijl de realiteit voor ons geen plat vlak is. De ruimte is voor ons gekromd, niet in de zin zoals de Einsteinse theorie bedoelt met zijn gekromde ruimte, maar voor ons is wat dichtbij is, met de hand en de gestrekte arm bereikbaar en wat verder is niet

meer. Ons zien van de ruimte berust voor een groot deel op ervaring. Zo is het zien van een perspectief in een plat vlak eveneens een ervaringseigenschap.
De fotografie werd overigens niet zomaar, zonder critiek aanvaard. In 1859 schreef de Leipziger Anzeiger, dat de fotografie godslastering was. Want geen menselijke machine mocht in staat geacht worden om met zo'n verbijsterende juistheid, de mens, Gods evenbeeld, weer te geven. Dit is tegen Gods wil, en „zeker mag dat niet gedaan worden door een Fransman in Parijs"!
Ook werd de fotografie op vele manieren belachelijk gemaakt door soms zeer aardig gevonden spotprenten.
Wat ons in dit tijdsbestek opvalt is: de schilderkunst wees de fotografie de deur. Wat men evenwel nooit kon wegcijferen was dat de fotografie zeker wel de exacte weergave kon bewerkstelligen van wat men zag. Dat men op deze juiste weergave in de schilderkunst prijs stelde bewees het bestaan van een boek van Dürer: „Die Unterweisung der Messung". We zien dan ook telkens weer het bekende instrumentarium, waarmee voorwerpen volkomen perspectivisch getrouw konden worden getekend. (Vast oogpunt, doorschijnende wand en voorwerp; lijnen getrokken door oogpunt en elk punt van het uit te beelden voorwerp. Vast leggen van elk snijpunt met de doorschijnende wand.) Als men dus hiervan gebruik maakte als schilder, dan zou het aanvaarden van de fotografie hiervan toch het consequente gevolg moeten zijn, en waarom moest dan de fotografie onwaardig geacht worden? Toen de schilderkunst zich los ging maken van de mechanische uitbeelding, liep daarmee direct parallel dat ook de fotografie zich daarvan ging losmaken, vooral ook los van het odium dat met de foto niets gezegd wordt. Als er dan al beweerd werd dat er in de 19e eeuw met uitbeeldingen niets gezegd werd, dan hoort dit „niets uitdrukken" eerder te slaan op de 19e eeuwse Westeuropese schilderkunst, die inderdaad niets uitdrukte.

In het midden van de 19e eeuw zien we dat de felle en bekwame criticus Beaudelaire zich ook uitlaat over de fotografie. Volgens hem mag deze niet anders zijn dan een hulpmiddel en hij vergelijkt haar in haar verhouding tot de schilderkunst als de boekdrukkerij tot de litteratuur. Gelukkig hebben wij thans wel andere fotografieën gezien dan Beaudelaire. Later heeft trouwens Beaudelaire zijn critiek aanmerkelijk gematigd.
Het is wonderlijk dat een uitvinding als de fotografie niet al veel vroeger gedaan werd. Telkens waren er mensen goed op weg, om dan op een critiek punt de zaak te laten vallen. En dan ineens komen van alle kanten de bewijzen dat men „het heeft", onverklaarbaar en plotseling ontstaat er een drang in een bepaalde richting, even onverklaarbaar en even onafwendbaar als bv. de geheimzinnige vogeltrek. Misschien ook behoort het verschijnsel „oorlog" onder deze vreemde impuls.
Wij constateren dat er in het begin van de 19e eeuw iets aan het veranderen is, nl. de verhouding van de mens tot de realiteit. Deze wordt plotseling voor de 19e eeuwse mens veel gewichtiger, al wordt dit ook niet zomaar door iedereen gevoeld. Een voorbeeld hiervan: Een schilder zit ergens aan de havenkant te schilderen met een drom van kijkers om zich heen. Ook een matroos die ergens op een brug stond wordt nieuwsgierig en gaat kijken. Als hij ziet wat de schilder doet, keert hij zich volkomen ongeinteresseerd af en zegt dat hij eigenlijk net zo goed op de brug had kunnen blijven kijken. Hij zag precies hetzelfde. Zeker zou deze matroos nooit de fotografie hebben uitgevonden. De uitvinding van de fotografie was de laatste consequentie van de drang om de realiteit te vangen en vast te leggen. Niet zo maar zonder meer werd deze drang naar realiteit aanvaard. Courbet bv. schilderde in zijn drang naar realiteit twee werklieden die stenen klopten, en zond zijn schilderij naar de Parijse Salon. De Salon weigerde woedend het schilderij en de verontwaardiging over een dusdanig schilderstuk kende geen grenzen. Ook hier was er aan spotters geen gebrek, zoals o.a. bewezen wordt door een spotprent, waarop een schilder gezeten op het afgietsel van een klassieke Griekse kop, een kop van een varken schildert. Immers waarom moet men een zwijnskop schilderen als je het zomaar zien kunt bij de slager?
De impressionisten stelden zich open voor de realiteit; het gevoelige oog registreerde. In 1863 evenwel moesten door de Salon geweigerde impressionisten een eigen salon inrichten om hun werken te kunnen laten zien, en ze deden dit..... in het atelier van een fotograaf. Hier werd dus duidelijk de verwantschap gevoeld, want de instelling van de impressionist en de fotograaf zijn hetzelfde.
De fotografie heeft ook de schilderkunst beinvloed. Een voorbeeld hiervan is een schilderij van Degas, die zuiver werkt als een fotografie, wat betreft de wijze van uitbeelding, de illusie van beweging en snelheid en de afsnijding van het beeld. Het Gezicht op Delft van Vermeer maakt de indruk alsof de ruimte zich links en rechts van de lijst nog ver uitstrekt. Dit is een duidelijke overeenkomst met de fotografie.
Wij komen toch ook op zeer grote verschillen, wanneer we moeten zien dat vrijwel bij alle meesters de in het schilderij voorkomende figuren, hoe klein ook en hoe ver af, zo exact geschilderd zijn, als de fotografie ze niet zou kunnen weergeven.
Monets schilderij van de Boulevard des Capucines evenwel veroorzaakte heftige verontwaardiging en woede. De mensfiguren waren alleen maar aangeduid, en een niet tot bedaren te brengen toeschouwer schreeuwde ziedend van toorn, of hij er soms zó uitzag als hij op straat liep. Men nam dit gewoonweg niet.
Waar men bij het beschouwen van de fotografie moeite mee had was het verwerken van het objectieve gezichtsveld. De camera ziet geheel vreemde standen en houdingen, die wij in het dagelijkse leven zo zeker niet zien, of liever opmerken. Denk alleen maar aan de uitbeelding van springende en lopende paarden en van bewegende mensen. Wij zien blijkbaar niet snel genoeg, maar op oude Griekse afbeeldingen kunnen we dergelijke houdingen terug vinden, een bewijs dat de Grieken juister en sneller zagen dan wij. En al vinden we hierin iets wat ons vreemd aandoet, de fotograaf kan er niets aan veranderen, het is nu eenmaal de werkelijkheid.
Het impressionisme is de laatste phase van de Renaissance, en scheidt de middeleeuwen van onze tijd. De fotografie doet dit nog sterker en loopt in dit opzicht parallel met de schilderkunst.
Later komen er andere opvattingen over de weergave van ruimte op het platte vlak, anders dan dit door het zg. renaissance-perspectief geschiedde.
Cézanne is er een van de voorlopers van. Hij liet hetgeen moest domineren ook op de voorgrond komen, en een fotografie vanuit hetzelfde standpunt genomen als vanwaar Cézanne zijn schilderij componeerde, maakt een absoluut andere indruk, men zou haast zeggen armer en verkeerd, omdat bij de fotograaf de proporties zo geheel anders zijn.
Resumerend: in 1859 is een persman verrukt over de nieuwe uitvinding. Hij schrijft dat de schilder niet in staat is om zo'n fijn en liefijk beeld in zulke prachtige details op zo'n klein vlak weer te geven. Baudelaire herziet zijn mening over de fotografie. In 1859 ontstaat er een houtgravure door de bekende fotograaf Nadar, een prent, voorstellende een schilderspalet dat de arm biedt aan een camera obscura: „Je vous offre une place parmi les beaux arts".
Nu doe ik hetzelfde, ik breng de fotografie in het gezelschap van de schone kunsten.
Aan het slot van zijn schitterend betoog, aandachtig gevolgd door een gespannen gehoor, komt Professor v. d. Waal tot enkele nuchtere opmerkingen. Hij zegt dat het Prentenkabinet zich volstrekt niet speciaal behoeft in te stellen op de conservering en bewaring van het fotografische materiaal. Zijn mensen kennen de geheimen van het bewaren en opbergen, zoals ze dit al zo lang gedaan hebben met de kostbare prenten en tekeningen. Alles voor dit doel is aanwezig, dus gaat alles op dezelfde voet door. Hij nodigt iedereen uit tot een bezoek; het Prentenkabinet is gratis toegankelijk.
Een hartelijk applaus was de uiting van dankbaarheid van het gehoor van de hooggeleerde spreker. Hij heeft een voordracht gehouden, zo gedocumenteerd en zo overtuigend, dat ieder van zijn hoorders een dieper inzicht moet gekregen hebben in de verwantschap van de fotografie met de grafische en beeldende kunsten, een verwantschap die aanspraak mag maken op een zekere gelijkstelling.
Het was een prachtig initiatief van het bestuur van de N.F.K. om Prof. Dr v. d. Waal uit te nodigen tot deze voordracht. De leden van de N.F.K. en de genodigden zullen niet nalaten van hun erkentelijkheid hiervoor te doen weten.

W.

Victor Meeussen n.f.k.: het best geslaagd en puur fotografisch gehouden

fotorijm

Geslaagd experiment van de Haagsche Fotokring

Kent U het geestige vestpocket tijdschrift „Lilliput"? Dan weet U ook wat een fotorijm is: twee foto's, die op de een of andere manier bij elkaar passen.

Voor zover bekend had men in ons land nooit aan foto rijmen gedaan, totdat de actieve Haagsche Fotokring dit onderwerp in zijn competitie voor de leden opnam.

Ondanks de normale moeilijkheden, welke zo'n experiment onwillekeurig met zich meebrengt — je kunt wel op commando een Sinterklaasrijmpje maken, maar geen verantwoord sonnet — zijn de resultaten zo verrassend, dat ik er graag iets naders over laat zien en vertel. Laten we dan eerst een paar nummers van „Lilliput" doorbladeren.

De redacteur, belast met de fotorijm rubriek, beschikt over twee dingen: een uitgebreid foto arsenaal, waarin hij naar hartelust kan snuffelen en een speciaal „beeld geheugen", waardoor hij de juiste combinaties maken kan.

Daarnaast ben ik er van overtuigd, dat hij een groot aantal enthousiaste medewerkers heeft, die hem hun meest originele foto's sturen, opdat hij deze te zijner tijd in een fotorijm verwerkt, met vermelding van de naam van de fotograaf.

Het publiek koopt „Lilliput" hoofdzakelijk om de verrassende foto rijmen. Hoe geestiger, hoe aparter het onderwerp van een foto is, des te grappiger het rijm. Tenslotte beschikt „Lilliput" over vaardige puntdichters, die met een origineel gekozen onderschrift — eventueel een rijm — de beide foto's nog eens langs een andere kant verbinden.

Wanneer we nu de inzendingen van de leden van de Haagsche Fotokring bekijken, zien we niet alleen, dat deze voor een eerste poging verrassend goed zijn, doch tevens een behoorlijke inhouden. Immers de deelnemers beschikten niet over een zo uitgebreid foto arsenaal als de redacteur van „Lilliput", maar moesten óf bij een bestaande eigen foto een bijpassend onderwerp fotograferen, óf beide foto's voor dit doel maken. Ook werden hun inzendingen niet ondersteund door een geestig onderschrift, met uitzondering van die van Pim van Os, die het weer min of meer in het abstracte zocht en met „Van hals naar bodem" en „Van bodem naar hals" iets zeer aparts toonde. Zijn spel van vlakken is knap en zijn fotorijm staat op het niveau van een modern gedicht of een moderne compositie, welke misschien niet zo sterk tot het grote publiek spreekt. Voor Pim van Os bezit een fotorijm kennelijk geen problemen.

Naast dit werk op hoog niveau, vraag ik Uw aandacht voor Ed van Wijk's inzending: een slapend kind en een afgeknapte feestganger. Dit is begrijpelijk voor iedereen, maar mist de hoge mate van harmonie, welke een goede fotorijm moet hebben. De foto van het eenzame moede

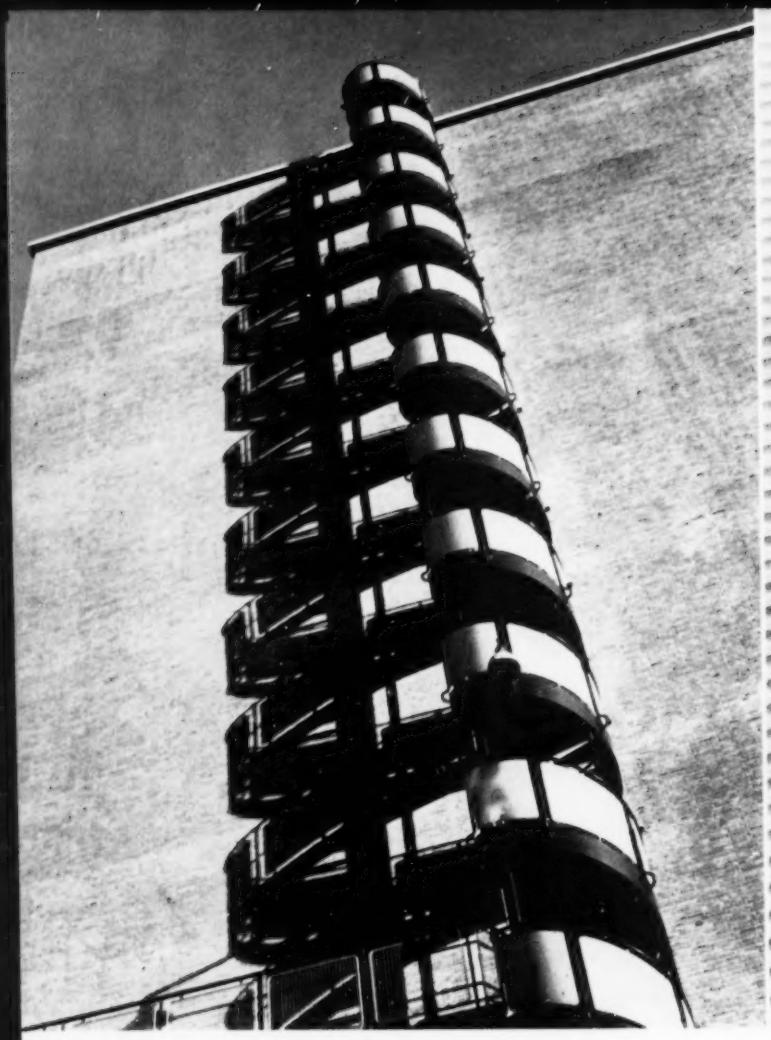

H. Braggaar geeft een zeer voor de hand liggend, maar daarom niet minder goed rijm in deze twee foto's, die ook technisch en aesthetisch goed te waarderen zijn. Het is evenwel een vlak rijm.

J. den Boestert n.f.k. geeft hier zelfs een o.i. geheel verkeerd rijm, nl. meer een zoekplaatje „Wat is dat?" dan een diepere gedachte, althans een confrontatie.

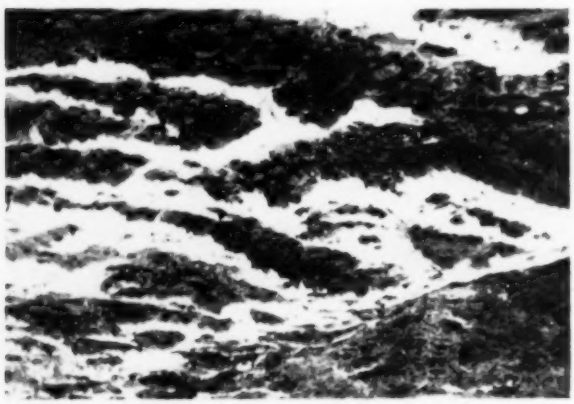

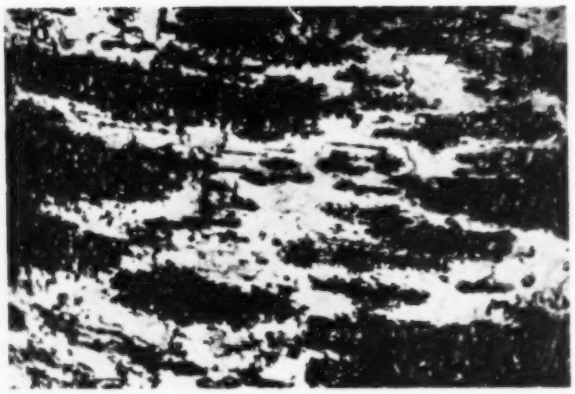

H. L. Roode gaat de goede kant op, maar schiet dan te ver door. Het rijm pleegt puntig te worden, indien twee sterk contrasterende beelden in samenklank vallen, doch hier liggen die contrasten te ver uiteen. Het enige gemeenschappelijke is het Glazen Poetsen.

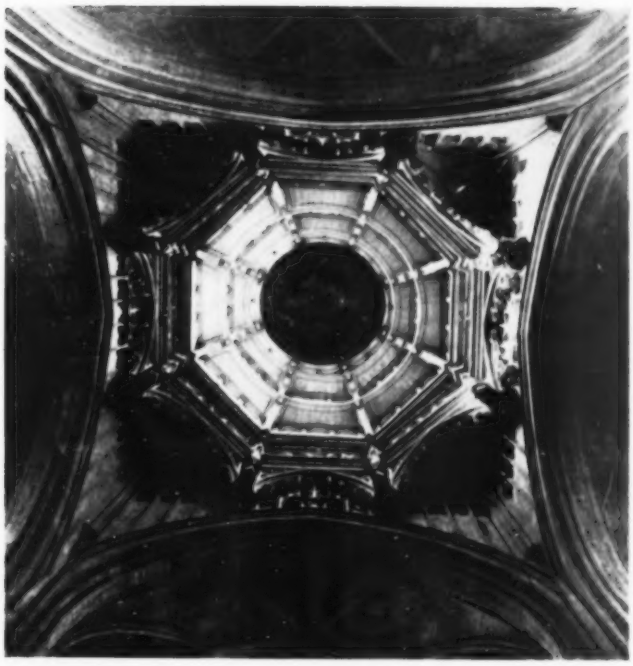

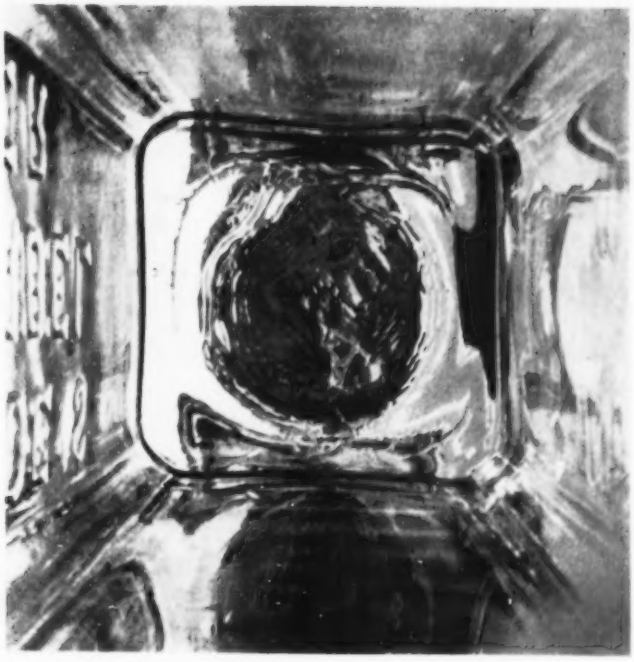

Pim van Os n.f.k.: Van hals naar bodem, van bodem naar hals

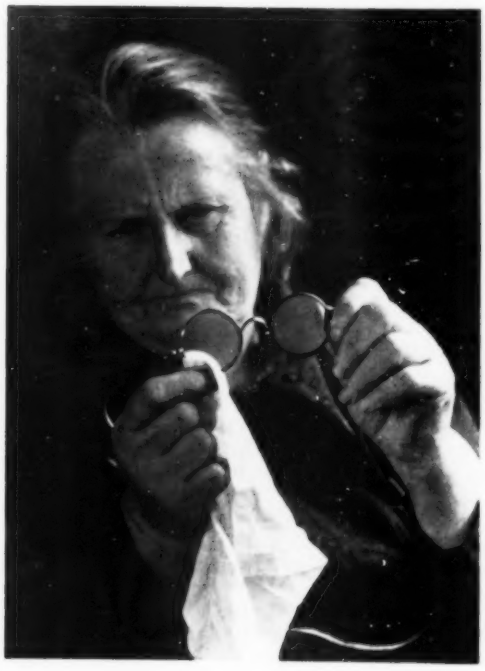

Een beslíste vondst, waarbij de fotografie bijzaak is geworden, want illustratiemiddel. Een uitdrukkelijk contrast van twee geestelijke gesteldheden, zo duurmee buiten het „geestige" stappend in het ietwat wrang opmerkende.

Ed van Wijk n.f.k. geeft een zeer scherp en zeer duidelijk rijm, behandelt feitelijk hetzelfde onderwerp als Van Os, maar op veel uitgezegder, en daardoor minder diepe wijze.

J. den Boestert n.f.k. geeft nog een contrastrijm, waarover men vanzelf in de lach schiet. Het levert stof tot vergelijking en daardoor steeds meer contrastpunten.

Men zond ons nog twee rijmende foto's toe, van D. G. Lanting, voorstellende: 1. drie paarde achterwerken en 2. de partes posteriores eener dame in een zeilboot, die iets overboord uitsteekt. Maar die durven wij sedert de stierenachterkanten niet meer te plaatsen. Het commentaar pro is nu juist verstomd, nietwaar.

kind, met het verdwaalde schoentje, ademt rust. Die van de feestganger met zijn luidruchtige feestgenoten om hem heen suggereert het lawaai van een wilde avond. Maar de eenheid wordt versterkt, wanneer deze foto's een bondig onderschrift krijgen, bv. „Klaas Vaak" en „Bols Vaak".

Leerzaam is ook het werk van Jan den Boestert, omdat men hier ziet, hoe gemakkelijk men zijn doel voorbij kan streven. Bij het beoordelen van dit werk, trekt men onwillekeurig een parallel met een geschreven gedicht, waarbij de dichter woorden als dienen en verdienen of hoor en gehoor laat rijmen. Naast een foto van wat sneeuw op de aarde plaatste Den Boestert een foto van berkenschors. Deze motieven lopen weliswaar sterk uiteen, maar in beeld gebracht verschillen zij te weinig om als fotorijm interessant te zijn. Ik kan me indenken, dat hij de bovenkant van een besuikerd Paasbrood, een wollige wolkenhemel en een zee met veel warrelend schuim gefotografeerd had en dat al die beelden precies op elkaar zouden lijken. Zo precies, dat het nodige contrast voor

een fotorijm verloren gaat. Maar ook bij Den Boestert's inzending zou een verbindend onderschrift een belangrijke factor zijn. Ik denk aan: „Boomkorst" — „Nachtvorst".
Onder zijn inzendingen „buiten mededinging" troffen we er één aan, welke een toeschouwer inspireerde tot de titel: „Ze wachten beiden op lijn 12". De combinatie van een in winterjas geklede man en een naakt meisje, beiden in precies dezelfde houding is bijzonder geestig. Het spreekt vanzelf, dat bij dit eerste experiment bij de samenstelling van een fotorijm fouten zijn begaan. Ik denk aan de inzending van H. L. Roode, die bij een stemmige foto van een oude vrouw, die haar bril schoon poetste, een contrastrijke foto van een glazenwasser op een ladder plaatste, bezig een raam te lappen. De beelden rijmden niet, ofschoon één motief op twee wijzen werd belicht.
Verrassend goed en reeds op „Lilliput" niveau was Braggaar's inzending, waarvan de foto's zo strak harmonisch waren, dat men hier geen behoefte had aan een puntig onderschrift.
De winnaar van de competitie 1955 van de Haagsche Fotokring, Victor Meeussen, zette naast een foto van een witte zwaan op een zwarte achtergrond, een harde donkere afdruk van een plastic speelgoed-eendje omringd door wit. Deze inzending bezat twee interessante contrasten, welke haar als fotorijm deed slagen: ten eerste, de goede zwart-wit werking en ten tweede de echte donzen zwaan tegenover de gladde speelgoed-eend.
Hiermee heb ik de meest interessante inzendingen van deze eerste fotorijm-wedstrijd in ons land besproken.
Het zou me niet verwonderen, indien een andere fotokring het goede voorbeeld van de Haagse collega's volgde, of indien een Nederlands tijdschrift op gezette tijden fotorijmen publiceerde, vervaardigd door Nederlandse fotografen.
Het was een geslangd en leerzaam experiment.

BERT PRINSEN GEERLIGS

•

TENTOONSTELLING IN MAASTRICHT

Bij gelegenheid van het eerste lustrum der A.F.C. „Reflex" te Maastricht, organiseert deze vereniging van 3 tot 18 October a.s. in de kunstzalen De Jong—Bergers, Grote Staat, Maastricht, een foto-tentoonstelling onder de titel „Nederlandse Fotografie 1955". Zoals deze titel aangeeft is het de opzet, dat deze tentoonstelling in klein bestek representatief zal zijn voor het beste wat een hedendaagse Nederlandse fotografie vermag voort te brengen. In totaal zullen een kleine honderd werkstukken worden getoond. Hieronder bevindt zich een collectieve inzending van de Nederlandse Fotografen Kunstkring, waarbij wij namen aantreffen als Den Boestert, Nico Zomer, Pim en Cas van Os, Victor Meeussen, Cor van Weele, Frank Vink, Burg (dit is een willekeurige greep). Verder is werk te zien van enkele fotografen der Gebonden Kunsten Federatie, zoals Lood van Bennekom, Van der Elsken en waarschijnlijk nog Sem Presser. Tevens wordt recent werk getoond van twee Limburgse fotografen met een internationale reputatie: George Braun en Mathieu Koch. Deze tentoonstelling wordt gecompleteerd met een kleine selectie uit het werk van enkele leden der organiserende vereniging.
Er is aan deze tentoonstelling geen competitie verbonden. Onderscheidingen zullen dus niet worden toegekend. Een uitvoerige catalogus zal verschijnen, waarin reproducties van enkele tentoongestelde werkstukken zullen verschijnen.
Ofschoon de invloed van de moderne fotografie, als reactie op het „l'art pour l'art" der salonfotografie, ook op de visie der amateur-fotografen reeds zeer groot is, zal voor sommigen het hier geëxposeerde werk toch een polemisch karakter dragen. De N.F.K. en de G.K.F. zijn voor Nederland immers wel de exponenten bij uitstek van een na-oorlogse „avant-garde".
Bij de samenstelling van deze tentoonstelling werd enkel gelet op de eerlijkheid en rijpheid van een fotografische visie en vertolking. Een onderscheid als tussen vakman en amateur is daarbij, naar de mening der organiserende vereniging, van geen enkel wezenlijk belang. Dat de meerderheid der exposanten vakfotografen zijn is een ruiterlijke erkenning van het reeds meermalen gesignaleerde feit, dat na de jongste oorlog de leidinggevende taak van de amateur door de vakman is overgenomen. Een tentoonstelling, die het beste wil laten zien dat er is, dient zich dus bij voorbaat op de vakfotograaf te oriënteren. *Juist daarom kan deze tentoonstelling voor menig (op dood spoor geraakt) amateur een bevrijdende stimulans en een bron van inspiratie zijn.*

SCHOOL VOOR FOTOGRAFIE EN FOTOTECHNIEK

Jan van Nassaustraat 100, 's-Gravenhage

Op 1 October a.s. zal de nieuwe „School voor fotografie en fototechniek" te 's-Gravenhage aanvangen. Behalve aan de algemene vakkennis zal ook de nodige aandacht aan de practijk worden gewijd en tevens zal algemeen vormend onderwijs worden gegeven. Hieronder vallen talen, boekhoudkunde en aanverwante vakken, alsmede wiskunde. Het ligt in de bedoeling om deze vakken zodanig te geven, dat de leerlingen ook gereed komen voor het middenstandsexamen.
Er bestaat gelegenheid zich op verschillend gebied te specialiseren en wel in de afdelingen:

A. Algemene fotografie
B. Technische en wetenschappelijke fotografie
C. Reprografie
D. Fotografisch assistent
E. Filmtechniek
F. Fotohandel.

Het lesgeld voor de avonduren bedraagt *f* 30 per jaar. Wél moet de leerling enige leermiddelen zelf aanschaffen en een deel van het door hem gebruikte materiaal zelf betalen.
Prospectus met inschrijvingsbiljet kunnen bij de administratie van de school worden aangevraagd.

•

EVEN DE PUNT OP DE i ZETTEN

Uit een gesprek bleek ons, dat het redactioneel artikel van de vorige maand ook op andere wijze kon worden begrepen dan ooit in onze bedoeling heeft gelegen.
Wij poogden naar voren te brengen, dat juist in de klasse van lager geprijsde camera's zeer vele nieuwe types opduiken van nieuwere fabrieken of fabriekjes, en dat zowel voor de fotohandelaar als voor de koper een goed onderscheid daar wel zeer moeilijk wordt. Men heeft er nog geen ervaring mee. Wij wezen er daarbij op, dat de concurrentie dermate scherp ligt, dat zulke camera's dan vaak kunnen worden gewogen naar hun prijs. Ook wezen wij er op, hoewel dit anders werd uitgedrukt (en daarom hier duidelijker wordt geformuleerd) dat een uitstekend richtsnoer nog steeds is, een camera te kiezen waar een fabriek achter staat met jarenlange ervaring, die zich niet alleen een research afdeling kan permitteren, doch daar de noodzakelijkheid reeds lang van heeft ingezien, daar dit de eerste bescherming betekent van een wereldnaam.
Dit is voor de aarzelende koper een zeer belangrijk punt van overweging en de vele individuele briefschrijvers zullen wel reeds ervaren hebben, dat wij ons heel vaak op het standpunt stellen, dat men (desnoods, want zij zijn niet altijd duurder) beter kan besluiten tot een paar gulden meer uit te leggen, in het prettige gevoel, nu iets te gaan bezitten waar niet alleen een reputatie achter staat, doch ook deskundige en afdoende service.
Deze overwegingen dan speciaal voor wat wij noemden de „spaarpot-klasse". De op zichzelf reeds brede topklasse staat hier buiten.
De fout die thans zo vaak wordt gemaakt, is dat men de eigenschappen van de topklasse verwacht in de eenvoudige camera. Dat kan niet, hoewel het vaak verrassend is, wat men daarin nog voor voortreffelijks heeft weten te verwezenlijken. En zulks geldt dan in de eerste plaats wederom voor die fabrieken met grote ervaring, daar deze hun dicteert wat wel kan en wat teleurstellend zou kunnen blijken. Juist deze fabrieken hebben het gereedschap voorradig, vroeger reeds voor duurdere apparaten gebruikt. Bij hen is het geen experiment een bijzondere constructie toe te voegen om de camera aantrekkelijker te maken, het is een door lange ervaring ontstaan zeker weten, dat deze goed zal functionneren bij lang gebruik. Het werkte immers voortreffelijk in dat duurder type. Indien men ons soms vraagt is deze of die constructie in deze of die (nieuwe) camera (van een jonge fabriek) goed, dan kunnen wij hoogstens zeggen; het lijkt ons van wel (of niet) maar gaarne doen wij dat niet, want alleen de praktijk zal uitwijzen, hoe die zich houdt. En het is merkwaardig; bij merk-camera's vraagt men zo iets praktisch nooit.

•

JAN WAARMA opende in Augustus zijn nieuwe pand aan de Steenstraat 91 in Boxmeer. Waarmee wij hem ook hier nog gaarne geluk wensen.

GOUDA houdt eveneens zijn V.V.V.-fotowedstrijd (die 1 October sluit) en waarvan het bericht ons wel heel laat bereikte. Inlichtingen: Markt 29.
IRVING PENN — de grote man van Vogue o.a. — is onderwerp van een artikel van Fritz Gruber in Foto Prisma; deze zegt daarin over Penn: Hij behoeft er niet naar te vragen of de portretten die hij maakt de afgebeelden wel voldoen. Hij maakt ze voor Vogue en wil daarin slechts laten zien hoe bepaalde mensen zijn (en niet à la Yousouf Karsh zouden willen zijn).

Scherptebeoordeling en scherptereserve

Het artikel van de heer Marquenie in het Mei-nummer van FOTO is aanleiding, dat ik op dit onderwerp inga. De oplossingen die gegeven worden zijn niet voldoende. De eerste, opgave van vergrotingsfactor en scheidend vermogen van lens, is zoals begrijpelijk, onpractisch; zelfs het opgeven van een bekijkafstand is niet goed, want zou iemand zich daaraan storen? Vast niet! De tweede oplossing is zeer juist, indien wij van onze kant er ook wat aan doen.

Het is heel aardig om de kijkers de schuld te geven dat ze niet op de juiste afstand een foto bekijken, maar dat kunt U ze nooit leren en bovendien zit het hem daar niet zozeer in. We hebben rekening te houden met de mogelijkheden van, bij verschillende negatiefformaten behorende lenzen, negatiefmateriaal en de gewoonten van de kijkers. Het scheidend vermogen van lens en negatiefmateriaal samen is in staat bepaalde zeer kleine details weer te geven. Dit zijn de kleinste verstrooiingsvlekjes die afgebeeld kunnen worden. Is er een groot verschil tussen deze kleinste en de toelaatbare verstrooiingsvlek? Het zou zo moeten zijn, dat bij het kleinformaat het grootste verschil mogelijk was en bij grotere een kleiner, omdat het kleine formaat altijd sterker vergroot moet worden voor een behoorlijk positief beeld. Het is helaas andersom. En wat de beschouwingsafstand betreft, die wij zo graag gelijk aan de vergroting maal brandpuntsafstand zouden willen hebben, daar heeft het publiek een vaste maat voor, afhankelijk van de grootte der foto. Beschouwingsafstand = $1^2/_3$ à 2 maal diagonaal beeld. U kunt deze gegevens uit proeven zelf vinden, zoals ik dit zelf jaren geleden ook heb gedaan. Let U eens op waar het publiek gaat staan, wanneer het in een museum voor een groot schilderij wordt gesleept door de rondleiding; dat wordt dan een afstand van $1^2/_3$ diag. schilderij. Het is namelijk zo, dat we op deze afstand het geheel het gemakkelijkste kunnen overzien. En waar blijven we dan met de perspectief bij foto's? Neen, die invloed zult U niet bespeuren in het veranderen van de beschouwingsafstand, doch hoogstens in opmerkingen over vreemde perspectief, wanneer de afwijking van normaal zeer groot is.

Ja, wat er aan te doen? Eenvoudig hiermee rekening houden, en ook met de feiten over verstrooiingsvlekken. Die beroemde „toelaatbare" verstrooiingsvlek geven we een meer passende maat. We drukken hem uit in de diagonaal van het negatief, opdat deze dan bij het positief uitdrukking vindt in de diagonaal en de beschouwingsafstand. Dit wordt nu een vaste maat, die onafhankelijk is van brandpuntsafstand en formaat en ook geldt voor het kleinformaat. Het onderstaande tabelletje geeft ons de theoretische mogelijkheden:

Tabel 1 — THEORETISCH MOGELIJKE WAARDEN VERSTROOIINGSVLEK IN MM

besch. afst. / verstr.vl. = ctg β =	$1^2/_3\,\delta$ / x	10314	6880	4576	3438	2870	2288	2065	1720	1375	1032
neg. formaat	$1^2/_3\,\delta$	$\angle\beta$=20"	30"	45"	60"	72"	90"	100"	120"	150"	200"
2,4 x 3,6 cm	70 mm			1/68	1/51	1/43	1/34	1/30	1/26	1/20	1/15
4,5 x 6 „	115 „		1/60	1/40	1/30	1/25	1/20	1/18	1/15	1/12	1/9
6 x 9 „	160 „		1/45	1/29	1/22	1/18	1/14	1/13	1/11	1/9	1/6,5
9 x 12 „	230 „	1/45	1/30	1/20	1/15	1/13	1/10	1/9	1/7,5	1/6	1/4,5
13 x 18 „	330 „	1/30	1/20	1/14	1/10	1/8,6	1/7	1/6	1/5	1/4	1/3
δ/x = s =					2065	1720	1375	1235	1030	825	618
practische maat s =						1700	1400	1200	1000	800	600

δ = diagonaal negatief; x = diameter verstrooiingsvlek

schouwingsafstand = $1^2/_3$ diagonaal negatief (of foto) met de bijbehorende verstrooiingsvlek; daaronder staat de beeldhoek, $\angle\beta$, waaronder de beschouwer zo'n vlekje zal moeten bekijken. Het is nu wel van belang te weten wat de kleinste maat verstrooiingsvlek is die afgebeeld kan worden. De gegevens, die enkele fabrieken verstrekken gelden altijd voor bepaalde omstandigheden, contrast, licht, enz. Voor de practijk hebben we daar niet zo veel aan. Doch laten we eens aannemen dat het kleinformaat materiaal 1/40 mm en de andere 1/30 mm op zijn hoogst kunnen weergeven, en dat de grootst toelaatbare verstrooiingsvlek volgens de omraamde kolom bepaald is. Uit de tabel blijkt dan heel duidelijk hoe groot de reserve aan scherpte is bij de grotere formaten. Ook bij een deelvergroting, waarbij dan de oorspronkelijk als toelaatbaar bestempelde verstrooiingsvlek uitvalt, blijven er nog rijen kleine en zeer kleine vlekjes over om ons de indruk van scherpte te geven. Dat is dus voor de kleinformaat-werker als vechten tegen de bierkaai. Wie niet sterk is moet slim zijn, zo ook hier.

Wat moet de kleinformaat-werker dan doen wil hij mee-concurreren? Behalve een goede lens gebruiken we uitsluitend f.k. negatiefmateriaal van geringe gevoeligheid met het hoogste scheidend vermogen, bv. Ilford Pan F, Perutz Pergrano of Adox KB 14 en Agfa FF. Voor het ontwikkelen gebruiken we geen super-super-f.k. ontwikkelaar met veel zilveroplossende middelen er in, want hierdoor gaat het scheidend vermogen door oplossen van kleine details achteruit. Ontwikkel voorzichtig tot een normale tot pittige gradatie.

Vergroot met een prima vergrotingslens, reflexvrij. Bij het opnemen zowel als het vergroten werken we met de meest gunstige diafragmaopening en bij de handopnemingen nooit langer dan 1/100 sec, anders op statief. Geen wiebelaar, maar zo een waaraan je je tenen zeer doet wanneer je er tegenaan loopt. Wie al deze moeite en zorg wil besteden aan zijn geliefde kleinformaatcamera, kan heus een negatiefje verkrijgen dat tot een flinke hoogglansfoto opgeblazen kan worden, die de toets van critiek kan doorstaan. Wilt U helemaal geen critiek horen, een goede raad: vergroot niet te sterk en maak geen deelvergroting!

SCHERPTECONTRÔLE

Ik knoop er nog een verhaaltje aan vast, want ik vermoed zo, dat er enkelen zullen zijn, die met dat kleine verschil verstrooiingsvlekbepaling niet tevreden zijn. Toch wordt de formule voor scherptediepte bij een juiste invoering van de verandering anders en de resultaten eveneens. Een volledige verklaring zou voor velen te veel abacadabra

Tabel 2 — SCHERPTEDIEPTE VOOR EEN 13½ CM LENS EN DIAFR. 8 BIJ VERSCHILLENDE NEGATIEFFORMATEN

afst. a	13 x 18 cm			9 x 12 cm			4½ x 6 cm			2.4 x 3.6 cm			afst. a
	a_v	a_a	totaal	a_v	a_a	totaal	a_v	a_a	totaal	a_v	a_a	totaal	
20	7.26	∞	∞	9.15	∞	∞	12.4	52.0	39.6	14.8	30.8	16.0	20
15	6.45	∞	∞	7.95	134	126	10.25	27.8	17.55	11.9	20.4	8.5	15
10	5.5	81.5	76.2	6.3	24.6	18.3	7.65	14.5	6.85	8.5	12.1	3.6	10
5	3.50	8.72	5.22	3.97	7.02	3.05	4.35	5.87	1.52	4.6	5.47	0.87	5
2	1.72	2.39	0.67	1.80	2.25	0.45	1.89	2.12	0.23	1.94	2.07	0.13	2
1	0.94	1.08	0.14	0.95	1.05	0.10	0.975	1.025	0.05	0.985	1.015	0.03	1
m	0.675			1			1.98			3.37			m
H	$\frac{1000 \text{ m.f.}}{8} = 11.4$ m			16.85 m			32.5 m			57 m			H
x	constant 1/5 mm			1/7.5 mm			1/15 mm			1/25 mm			x

Tabel 3 — WAARDEN VAN 1200 m.f. IN METERS

Formaat	f = 7½	9	10½	12	13½	15	18	21	25 cm
4½ x 6 cm	100	145	195	254	320	400	570	778	
6 x 9 ,,	70	102	140	150	230	280	410	556	790
9 x 12 ,,		70	97	127	160	200	286	390	550

geven, daarom als voorbeeld enige vergelijkende cijfers. U ziet hier voor vier verschillende formaten bij een diafragma 8 en gelijke brandpuntsafstand van 13½ cm de scherptediepte bepaald voor enkele instelafstanden. Met opzet is hier een scherptefactor s = 1000 gekozen; 13½ cm is hier nl. bij een formaat 9 x 12 cm zowel de brandpuntsafstand als de practisch bruikbare diagonaal, zodat f/1000 = δ/1000 en beide systemen samenvallen. De uitkomsten onder formaat 9 x 12 gelden dus bij de algemeen gebruikelijke methode voor alle andere formaten, waarbij de verstrooiingsvlek uitsluitend afhankelijk wordt gesteld van de brandpuntsafstand.

Deze tabel illustreert ons dus wat de scherptediepte wordt bij een beoordeling der foto op de gebruikelijke beschouwingsafstand van 1²/₃ diagonaal. U ziet dat de verschillen tamelijk groot kunnen worden.

In de practijk zijn echter dergelijke nauwkeurige middelen niet nodig. Men zou zich de vraag kunnen stellen tot welke fout in scherptediepte men kan gaan voordat deze in een foto opgemerkt wordt. O zeker, dat zouden we heel best kunnen bepalen, doch laat ik U liever aangeven wat degene kan doen, die geen scherptediepte-schaal op zijn camera heeft zitten, om de juiste scherptediepte te vinden zonder veel poespas.

Zo'n schaal op de camera bezit in wezen een dergelijke reeks getallen:

$$\approx \frac{H}{1} \; \frac{H}{2} \; \frac{H}{3} \; \frac{H}{4} \; \frac{H}{5} \; \frac{H}{6} \text{ enz.}$$

Hierin stelt H de hyperfocale afstand voor, die wij dan op onze manier berekenen $H = \frac{1200 \text{ m.f.}}{d}$, zoals dit in tabel 2 gedaan is. Hebben we zo'n reeks klaar, dan stellen drie opeenvolgende getallen voor: $a_a - a - a_v$, d.w.z. de achtergrens scherptegebied, de instelafstand en de voorgrens scherptegebied. Ergens passen de drie afstanden wel in de H-reeks en we hebben in elk geval een goede schatting van de scherptediepte, die ons te wachten staat. Knutselaars maken er een rekenschijfje van. Voor het gemak geef ik hier enkele meest voorkomende waarden voor 1200 m.f., dat dan alleen door het diafragma gedeeld behoeft te worden om de hyperfocale afstand te verkrijgen.

Wordt de instelafstand kleiner dan ongeveer 20 f, dan ontstaan er afwijkingen, voortkomend uit toegepaste vereenvoudigingen, die noodzakelijk zijn om tot zo'n reeks te kunnen komen. In dat geval moeten we overstappen op een ander eenvoudig formuletje, dat ik samenstelde speciaal geldend voor de korte afstanden en dan even nauwkeurig is als de theoretisch volledige formule. Zie FOTO, pag. 248, September 1952.

$$\text{totale scherptediepte} = \frac{n.\delta}{600} (n + 1).d$$

Nog beter en gemakkelijker is het om de aldaar gegeven grafieken te gebruiken. Niets te rekenen, alleen lezen.

SAMENVATTING

1. Het kleinformaat heeft tegenover groter formaat het nadeel maar weinig scherptereserve te bezitten, hetgeen tot uiting komt bij sterke vergroting door een minder „gestoken" scherpte.

2. Het publiek bekijkt foto's niet op een zodanige afstand als nodig is voor een juiste perspectievische indruk; deze beschouwingsafstand blijkt te zijn 1²/₃ à 2 maal diagonaal beeld.

3. Rekening houdend met een beschouwingsafstand van 1²/₃ diagonaal worden de scherptedieptebepalingen gewijzigd. Indien geen aanwijzingen op de camera voorkomen, is alles wat nodig is de hyperfocale afstand op de nieuwe manier te bepalen en hiermede passende reeksen te maken (uit het hoofd) de grenzen van het scherptegebied aangevende. Bij instelafstanden kleiner dan ongeveer 20 f geldt deze methode niet meer en kan met een grafiek gewerkt worden als gegeven in FOTO van September 1952.

4. Om dan bij het kleinformaat het onderste uit de kan te halen, moet getracht worden zo klein mogelijke details weer te geven. Het scheidend vermogen van de film zo hoog mogelijk opvoeren (ook goede lens gebruiken!). Dit kan gebeuren door:

a. juiste materiaalkeuze;
b. juiste belichting en ontwikkeling; gebruik moderne ontwikkelaars; zie FOTO en andere litteratuur;
c. handopnemingen niet langer dan 1/100 sec, anders een stevig statief;
d. scherptediepte-contrôle volgens schaal der camera of beter volgens de Leitz scherptedieptetabellen. Eventueel volgens de gegeven H-reeks en bij korte afstanden de genoemde grafieken, waarvoor Leitz ook tabellen uitgeeft, die precies met mijn grafieken overeenstemmen.

F. NOBEL.

FILM

HUUR EN VERHUUR VAN DE 8

Tegen enkele uitlatingen in het eerste deeltje van de nieuwe FILM-serie heeft de fa Stolk & De Graaf, als filmverhuurders, bezwaren gemaakt. Want dat boekje gaat over: „*Voorstellingen met 8 mm*", en de schrijver geeft er een lijstje van huur-adressen bij. Met de bemerking echter dat het een ietwat wonderlijk lijstje moest worden, grote en kleine dooreen, waarbij de lezer na eigen ervaring wellicht dit of dat adres wil schrappen. Nu menen de heren van Stolk & De Graaf dat dit zo niet gezegd had mogen worden. Wij begrijpen niet precies, waaróm niet: in het boekje zijn de dingen nog zéér parlementair gesteld. We kunnen het óók nog pertinenter zeggen: wat enkele (!) filmverhuurders, speciaal in 8 mm, aan hun klanten durven te sturen is (kort en goed) bócht. Welk woord dan niet slaat op S. & d. G. (om opnieuw misverstand te voorkomen). Als we dat „bocht" echter zeggen, dan in het besef dat die 8-verhuur de lastigste verhuur is die men denken kan.

MENING VAN EEN VAKMAN

Wij hebben over het bovenstaande de mening gevraagd van de heer *Hartsuyker*. Van de man die (in compagnonschap met zijn vrouw) het verhuurkantoor „Contact-Film" leidt, en er in een paar jaren een belangrijk bureau van gemaakt heeft.
Diens antwoord:
„De opmerkingen in het boekje zijn op diplomatieke wijze gelanceerd; zij zijn volkomen juist.
„Er staat echter dit tegenover: huurders van 8 mm-films zijn veelal amateurs die films zelf maken. Hun eigen opnamen zijn dan veelal scherper en brillanter dan hetgeen ze van óns krijgen; want onze huurfilms zijn verkleiningen van normaal via de 16 op de 8.....!
„Wij voelen ons echter door dat boekje allerminst op onze filmteen getrapt; integendeel: ook wij weten dat er piraten zijn die met een waas van deskundigheid en kermis-reclame, de grootste rommel verhuren. En het is goed daartegen te waarschuwen. Namen noemen is uiteraard moeilijk, maar na één keer huren weet de huurder al zo het een en ander.
„Maar laten anderzijds de huurders hun eisen ook niet te hóóg stellen. Een vraag, bijvoorbeeld, naar de film van de Kroningsplechtigheid in Londen, in kleuren, en voor *f* 1,— per spoel, ligt, geloven wij, net éven boven de eisen die men ons stellen kan....."
Zijn er méér meningen hieromtrent?

WERK VAN DE UNFI

Unfi? Dat is: „universitaire film"; of nog vollediger: „Nederlands Universitair Instituut voor de productie van wetenschappelijke films".
De leiding van dit instituut heeft Prof. Dr H. W. Julius; men werkt nu vanaf 1950, en de gang van zaken gaat naar wens. Reeds eerder is er natuurlijk op de Nederlandse universiteiten zo het een en ander op smalfilm vastgelegd; de bekende Prof. Dekking uit Groningen deed dat regelmatig en doet het (zover we weten) nóg. Niettemin: het bleek nodig dat er een speciaal Rijks-Instituut kwam, ten dienste van al de Rijksuniversiteiten in Nederland.
Men heeft niet de fout begaan van een groot en groots „bedrijf" uit de grond te willen stampen. Men is heel eenvoudigweg aangevangen: met weinig kapitaal en kosten. Maar met twee wetenschappelijk geschoolde film-vakmensen: J. W. Varossieau en Drs W. de Vogel. Elk commercieel aspect wil men vermijden, maar ook iedere popularisatie: de films worden niet gemaakt om een groot publiek te trekken, maar om wetenschappelijke arbeid te steunen.
Dat er groei is, blijkt uit de cijfers die we mee-kregen: in 1950 produceerde men 410 meter smalfilm. In 1953: 4060 meter. Gráág zullen we t.z.t. over het interessante werk van deze Unfi meer berichten.

Foto: Universitaire Film

EN: WERK VAN DE „NED. VER. VOOR DE WETENSCHAPPELIJKE FILM"

De genoemde heer Varossieau is óók nog secretaris van deze vereniging, waarvan de genoemde Prof. Dekking de voorzitter is.
Het is een vereniging van allen die wetenschappelijke films maken, ze toepassen, of er op een andere wijze mee van doen hebben; een vereniging, gedeeld in enkele werk-secties, en in liefde bloeiende.
Voor wie interesse heeft: het adres is Catharijnesingel 59, Utrecht.

Op een der bijeenkomsten van de Vereniging demonstreert Prof. Dekking datgene wat hij de „armelui's Filmosound" noemt. Maar het lóópt uitstekend..... *Foto: J. W. Varossieau*

„BOLEX REPORTER"

Men heeft in USA een speciaal tijdschrift voor de werkers met de Paillard-camera's. En aangezien dat toestel ginder wijd „Bolex" heet, is het blad: „Bolex Reporter" geheten.
Het zomernummer van 1953 vertelt ons andermaal uitstekende dingen omtrent de stereo. U weet toch dat U via het voorzet-apparaat bij de Paillard wérkelijke stereo-films (en geen namaak) vervaardigen kunt?
In het blad verder: een afbeelding van een experimentele stereo-movie-camera, gebouwd volgens de principes van de fa's Kern en Paillard.
Als nieuws is er verder het typische bericht over een Brits officier die (op zijn eentje) een film maakte van de Coronation. In stereo: en hij was daarmee de énige...

PERUTZ KOMT T.Z.T. MET SIEMENS-CASSETTES

Hoeveel goede-oude Siemens-camera's staan er werkloos in de kast? Omdat men er de gevulde cassettes niet voor bekomen kan. Lege cassettes kan men zélf vullen, dat is waar; maar niet iedereen kómt daartoe.
In Duitsland zijn metterwijl de gevulde Siemens-cassettes weer verkrijgbaar gesteld. De vulling is van Perutz, die er de (goede) Rectepan voor verkrijgbaar stelde.

CATALOGUS TECHNISCH FILMCENTRUM

Wij vertelden U reeds van de werkgroep „Technisch Filmcentrum" (Raamweg 43, Den Haag). Dat instituut heeft nu een uitvoerige losbladige, keurig verzorgde en in klemband-gebrachte catalogus uitgegeven,

waarvoor men de prijs van *f* 3,50 vraagt. Wat niet duur is. Op de aanvullingsbladen kan men zich abonneren. Er blijkt reeds een belangrijk aantal technische films ter beschikking te staan tegen een normale huurprijs. Van elke film geeft de catalogus een inhoudsopgave.

IS 16-NEGATIEF ONBRUIKBAAR?

Theoretisch zou men van het negatief-positief-procédé een mooier beeld moeten verwachten dan op omkeerfilm. In de practijk is het een tikje anders. En om goede resultaten te krijgen, hebben sommigen deze lange weg wel moeten volgen: omkeer — negatief er van — afdruk er van...

Waarschijnlijk was de zaak deze: de afwerkcentrales kregen een prachtroutine in dat omkeren, daar ze omkeerfilms bij dozijnen binnen kregen. Maar met negatief had men te weinig ervaring. In het algemeen dan. Het volgende was tekenend: jarenlang reeds had Kodak negatief-16 in de handel gebracht; maar voor de afwerking er van kon men pertinent bij Kodak niét terecht...

Wij hebben echter de laatste twee jaren een sterke verbetering kunnen constateren. Zo zijn we bijvoorbeeld zeer tevreden over hetgeen Filca te Leiden op dit gebied verrichten kan.

3-D-KOLDER

Krantenbericht: Een Haagse cineast heeft een apparaat weten te „ontwikkelen", dat het mogelijk maakt om gewone vlakke films 3-dimensionaal te projecteren. Het mooiste daarbij: men moet voorlopig nog rood-groene brillen gebruiken; maar men zal dan een prachtige kijk krijgen op..... kleurenfilms.

Na dit malle bericht hebben wij contact met de heer Van der Leely opgenomen, omdat het hém betreft. En we zullen U nog t.z.t. vertellen hoe de zaak wél loopt.

DE NIEUWE PHILIPS BANDRECORDER

Toen Philips destijds kwam met de grote professionele Magnetofoon, is er aan de heren metéén gevraagd naar een kleiner toestel tegen een redelijke prijs.

En nu hebben we al enige tijd met het type EL 3530 kunnen werken. Met ontzaglijk veel genoegen: ondanks de geringe bandsnelheid van 9,5 cm per sec is de geluidsweergave uitstekend. Het frequentiegebied loopt van 30 tot 7500 Hz: groot genoeg. Men past het dubbeltoonspoor toe, dus een soort van 8-mm-voorgeluid; één band geeft dus één uur geluid terug. Het gewicht is ongeveer 14 kg, dus draagbaar. En de prijs ligt beneden de *f* 750,—.

STRIPPEN

Een nieuw woord dat al ingeburgerd is, al gebéurt het in Nederland nog niet veel. Animex meldt evenwel dat de apparatuur uit Parijs onderweg is. Binnenkort kan men in Haarlem onze smalfilms dus van magnetische geluidsbanden voorzien.

„SCHMALFILM"

is een tijdschrift dat Hellmuth Lange redigeert én uitgeeft voor de Duitse bond van film-amateurs. De filmerij is in Duitsland weer op gang gebracht; en dat blad geeft belangrijke artikelen.

„FILM EN JEUGD" CONGRES

Het Instituut „Film en Jeugd" zal opnieuw een congres houden: op 9 en 10 October in Arnhem. Er zal voornamelijk overlegd worden over „de film-vorming van de jeugd als nationale aangelegenheid". Er zal o.m. worden gesproken door Pater L. Lunders O.F.M. uit Brussel en door Mr Stanley Reed, die bekende man van het British Film Institute.

MANNUS FRANKEN OVERLEDEN

Het is weinigen bekend dat Mannus Franken de eigenlijke oprichter was van de eerste organisatie van smalfilmers in Nederland: de Smalfilmliga.

Het was in de tijd dat de komst van de geluidsfilm het voor de enkeling bijna onmogelijk had gemaakt om op normaalfilm te blijven werken. Maar metéén kwam de smalfilm nieuwe mogelijkheden openen. De Smalfilmliga zou deze filmmensen bijeen brengen.

Franken trok zich echter al gauw terug, toen bleek dat in de nieuwe organisatie de boventoon gevoerd werd door lieden die „Kindje-da-da"-films zo uitermate belangrijk vonden.

Nu Franken gestorven is (volgens onze denkbeelden: véél te jong) is het toch troostrijk, te kunnen bedenken dat er momenteel méér dan destijds serieus-collectief wordt gewerkt. In de clubs van Den Haag en het Gooi bijvoorbeeld.

BEELDVASTHEIDSPROEF VOOR SMALFILMCAMERA'S

De afbeelding hierbij stamt van Animex: wij zien hier hoe de beeldvastheid van de B&H-camera's gecontroleerd wordt. Men laat dezelfde filmstrook daartoe twéé maal door de camera lopen, en die camera is daarbij gericht op een afbeelding vol lijnen. De tweede maal wordt dat gelinieerde bord een paar graden gedraaid. Als bij de projectie de cirkellijnen elkander volkómen dekken, is de beeldvastheid van de camera in orde en kan men dansen en trillen op het dock niét aan dit toestel wijten.

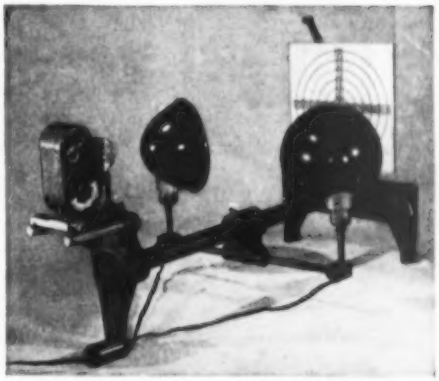

HET ONTLADEN VAN DE PAILLARD H 16

„Er is maar één bezwaar tegen mijn Paillard", schreef een relatie: „Het is niet te doen om een half-opgenomen film er uit te nemen."

Maar dat is wél te doen. Als men dat bewuste heveltje, waarmee men tijd-opnemingen kan maken, maar op T zet.

FUN

Uit het boek „Naar een andere Wereld", van Lowell Thomas Jr: „Reggie Fox, die het projectie-apparaat van de Dalai Lama hanteert, vertelde mij dat 16 mm films van Tarzan en de Marx Brothers bij de Dalai Lama en diens omgeving een groot succes zijn. Maar zij willen geen films zien, waarin mensen of dieren gedood worden."

Foto: Mirror-Film, Amsterdam

„KIJK UIT!"

is een film die Mirrorfilm maakte. De film werd betaald door de Kon. Verkade Fabrieken in Zaandam, en geschonken aan het Verbond voor Veilig Verkeer in Utrecht: een typische werkwijze, maar die allerlei voordelen heeft.

Productieleider was Nic. Werner; camera-man: Joop van Essen. Over Mirrorfilm komen regelmatig van zulke berichten, dat er weer een goede film klaar gekomen is.

ANIMEX GEEFT PROJECTIE-INSTRUCTIE

Het bedienen van een moderne 16 mm-geluidsprojector is een simpel werkje, maar tóch zijn er dingen die men éérst weten, dus eerst léren moet. Nog al te vaak valt de sleer bij een smalfilm-voorstelling in duigen, doordat de operateur zijn taak niet verstaat.

Dús geeft Animex maandelijks een twee-daagse cursus voor de bedienders van de Filmosounds. Iedere tweede Dinsdag en Woensdag van de maand. Er volgt dan een examentje en geslaagden krijgen een diploma. Dat is weer goed werk van Animex.

BONDSNIEUWS

Officiële Mededelingen van de
Bond van Nederlandse
Amateur Fotografen
Verenigingen

Opgericht 11 Maart 1922

Goedgek. bij Kon. Besl. van 11 Mei 1926 no 57 en 10 April 1933 no 31
Redactie: G. A. W. WAGENAAR, Van Neckstraat 14, 's-Gravenhage
Bondssecretariaat: Dupontplein 5, Amersfoort

DE TWEEDE BENELUX FOTOTENTOONSTELLING TE EINDHOVEN

De Eindhovense A.F.V. „De Amateur" opende ter gelegenheid van haar 30-jarig bestaan op Zaterdag 22 Augustus een tentoonstelling, waarvoor inzendingen gevraagd werden van verenigingen in Nederland, België en Luxemburg. Omdat dit op dezelfde wijze geschiedde als in 1951 bij de Turnhoutse Beneluxtentoonstelling, was dit de tweede.
De Bondsvoorzitter, de heer Wagenaar, sprak, nadat de heren Hens en Warnars namens hun verenigingen gelukwensen hadden uitgesproken, de openingsrede uit.
Hij wenste „De Amateur" geluk met het 30-jarig bestaan en prees het initiatief om hier naar Nederland, Belgisch en Luxemburgs fotowerk te brengen, zodat men een zichtbare indruk kreeg van de nagestreefde samenwerking tussen de Benelux-landen. Hij gaf te kennen dat de Eindhovense vereniging een grote steun heeft aan Martien Coppens, die overal de schouders onder zet, en die er nu ook in geslaagd was een overzichtstentoonstelling van werken van de bekende fotograaf H. Berssenbrugge bijeen te brengen.
Hij erkende dankbaar dat de culturele waarde van de fotografie langzamerhand officieel erkend wordt en dit wel in het bijzonder door het opnemen in het Prentenkabinet van de Rijksuniversiteit te Leiden van een historische verzameling op het gebied van de fotografie. Nederland moet hiervoor de directeur van dit Kabinet, Prof. Dr v. d. Waal, ten zeerste dankbaar zijn. Hij besloot met het woord Benelux te interpreteren als Bene Lux, goed licht, en wenste de vereniging toe dat onder dit devies de tentoonstelling een groot succes zou zijn.
Wat de tentoonstelling zelf betreft het volgende:
Het moet ons van het hart dat de localiteit niet schitterend was. Een goed ding er van was dat het licht uitstekend bleek te zijn, iets wat natuurlijk voor een goede beoordeling van foto's essentieel is. Verder had de vereniging het uiterste gedaan om de onopgezette foto's op alleszins keurige en rustige wanden ten toon te stellen. Er was bovendien hierdoor een weldoende rust en eenvormigheid in de wijze van ophangen en wij herinneren ons in dit verband een min of meer puntig debat op de laatste jaarvergadering tussen twee der aanwezigen, waarbij de ene zich absoluut verzette tegen het dwingend voorschrijven van een bepaald formaat voor de inzendingen. Moge het waar zijn, dat een fotograaf vrij moet blijven in de keuze van het formaat, waarop hij zijn werk wil laten zien, anderzijds moeten wij zeggen, dat de eenheid van formaat, 30 × 40, hier een voorname en stijlvolle indruk maakte.
Het was verheugend eens goed kennis te maken met Belgisch en Luxemburgs werk uit amateurskringen. Er waren 9 inzendingen van Nederlandse verenigingen, waaronder 43 stuks van de Eindhovenaren zelf. Opvallend goed was het werk van de H.F.K. uit Den Haag, dat als groepsinzending een grote homogeniteit had. Het heeft natuurlijk eigenlijk weinig zin om achteraf nog diep in te gaan op verschillende fotowerken, maar we noemen toch nog gaarne foto no 35 van Huug Smit uit Groningen met een prachtige lijnwerking en voorname eenvoud. Verder „Lente" van Th. Vromans en „Tegen het vallen van de avond" van Hollman, beiden uit Maastricht; dan enige werken van Vogels uit Eindhoven, een jonge-meisjes-portret in high-key van Veltman uit Apeldoorn, „Prinsjesdag" van Buuma te Amsterdam, „'t Venster" van Pastoor te Amersfoort, om dan met opnoemen maar verder op te houden, al zouden er nog veel meer te noemen zijn.
Uit België hadden 9 verenigingen ingezonden uit Luxemburg 3. Voortreffelijk werk zagen wij van „Iris" te Antwerpen en van de club Boitsfort. Als bijzonder goed noemen wij „Grandeur de David" van J. Herbos te Boitsfort.
Als geheel kunnen wij de tentoonstelling van de drie samenwerkende landen uitstekend geslaagd noemen, en het werk in alle opzichten het zien waard.
De tentoonstelling van werk van H. Berssenbrugge is een geheel aparte vermelding waard. Het werk van deze pionier op fotografisch gebied, wat mede tentoongesteld was ter gelegenheid van diens 80ste verjaardag op 13 September, verdient een afzonderlijke beschouwing. Wij vinden deze elders in „FOTO" en overigens van de hand van Martien Coppens in de prachtig uitgevoerde tentoonstellingscatalogus. Deze catalogus, rijk verlucht met reproducties, is op zichzelf al haast een fototentoonstelling en de samenstellers verdienen er alle lof voor.
Wij hopen dat de tentoonstelling, die dit ten volle verdiende, door vele bezoekers zal zijn gezien.

IN MEMORIAM

Dezer dagen bereikte ons het ontstellende bericht, dat op 8 Augustus jl. plotseling onze vriend en mede-bestuurslid *Willem Gerardus van den Hoek te Wageningen*, is heengegaan.
Enkele jaren geleden moest hij wegens een operatie zijn werkzaamheden in ons bestuur staken, doch vrij spoedig kon hij zijn plaats aan de bestuurstafel weer innemen.
In de laatst gehouden jaarvergadering nam hij nog deel aan de discussies en niets wees er op, dat zijn gezondheidstoestand minder gunstig was. Dit plotselinge sterven accentueert het „Memento Mori" en het doet ons weer zien, dat ieder mens gaat naar zijn eeuwig huis.
Bijna zeven jaar heeft de heer v. d. Hoek zitting gehad in het Bondsbestuur. Hij was een stil werker, die niet op de voorgrond trad, doch een ongeveinsde belangstelling had voor de arbeid in onze Bond, hetgeen telkens weer bleek bij de discussies in de Bondsbestuursvergaderingen.
Dat hij ruste in vrede.

11 Augustus 1953

A. VAN LEEUWEN,
Alg. Secretaris B.N.A.F.V.

Het volgende artikel is met toestemming van de desbetreffende redactie en de schrijver er van, overgenomen uit de: „Mededelingen uit de Civitas Academica Lugduno Batava":

DE FOTOVERZAMELING GREGOIRE VERWORVEN VOOR HET PRENTENKABINET DER RIJKSUNIVERSITEIT TE LEIDEN

Nu de fotoverzameling *Grégoire* voor het Leidse Prentenkabinet mede door de steun van het Leidsch Universiteits-Fonds, het *Prins Bernhard*-Fonds en een particulier verworven kan worden, is voor het eerst in ons land de geschiedenis van de fotografie waardig geoordeeld, deel uit te maken van een openbare verzameling.
Over de aard van deze collectie en enkele aspecten welke deze aanwinst belangrijk maken, volgen hieronder enkele opmerkingen door de directeur van het Prentenkabinet *Prof. Dr H. van de Waal*.
De verzameling van de heer *Auguste Grégoire* is bijeengebracht in een tijd, toen mannen van het vak een dergelijke poging reeds elke kans van slagen ontzegden. Ze omvat thans ruim zesduizend oude foto's, waaronder een zestigtal Daguerreotypieën in perfecte conservatietoestand, specimina van vrijwel alle thans vergeten en in onbruik geraakte procédé's, als daar zijn: amphitypie, zoutdruk, albuminedruk, ferrotypie (de foto op blik, die op onze kermissen nog kommerlijk haar bestaan rekt!), de hoogst zeldzame pannotypie (foto's op leerdoek), celloidinedruk, en voorts de recentere soorten zoals kool-, platina-, gom- en bromidedrukken.
Daarnaast is de ontwikkeling van technische aspecten zoals de stereofoto, de kleurenfoto, de micro- en telefoto in de verzameling te volgen. Naast deze chemische en optische evoluties der fotografie staat de artistieke, en tenslotte is er de documentaire waarde (portretten, costuums, stadsgezichten, tal van realia uit het dagelijks leven).

De verzameling *Grégoire* bevat ook werken van de Leidse fotograaf *J. D. Kiek*, gevestigd aan de Rijnsburgersingel, wiens naam, ter aanduiding van een foto, via de Leidse studententaal in het algemeen spraakgebruik is overgegaan.

Na deze algemene opmerkingen, die de lezer een indruk kunnen geven van de aard dezer verzameling, willen wij thans eerst de principiële vraag beantwoorden, waarom juist in een Universitaire prentverzameling een collectie als deze niet alleen op haar plaats is, maar zelfs een welkome uitbreiding van de horizon betekent.

Vooraf deze opmerking: men kan in de geschiedenis — zelfs in die van onze Alma Mater — vreemdsoortige uitspraken aanwijzen betreffende de zaken, die om de een of andere reden niet binnen de universitaire sfeer zouden mogen worden toegelaten.

Zo achtten sommigen — nog niet eens zo heel lang geleden — bestudering van het Frans, Duits of Engels geen waarlijk wetenschappelijke occupatie, omdat elke straatjongen in Parijs, Berlijn of Londen die talen zo maar spreekt. (Tegenover het Perzisch, Arabisch of Chinees stond men natuurlijk reeds lang geheel anders!). Ongeveer een eeuw geleden verklaarde de directeur van ons beroemde Museum van Natuurlijke Historie, geen plaats te willen inruimen aan het skelet van een kat, omdat zo'n dier voor die eer te gewoon moet worden geacht. Wij lachen nu om deze mentaliteit, maar ligt op de achtergrond van de voorzichtig gestelde vraag „of nu ook alweer de foto moet worden opgenomen in een openbare verzameling", niet de overweging, dat foto's — die tegenwoordig door iedereen zo maar gemaakt worden — toch eigenlijk te „gewoon" zijn! Zo gewoon, als het Londens van een cockney of de kat van onze buurdames in het Pesijnhofje en..... derhalve geen voorwerp van waarlijk wetenschappelijke, althans academische, occupatie zouden kunnen vormen.

De hierboven gegeven beknopte opsomming van de technische aspecten dezer verzameling (die tenslotte de geschiedenis van een uitvinding tot onderwerp heeft), motiveert mede de huisvesting in Leiden, waar het enige Museum voor de Geschiedenis der Natuurwetenschappen dat ons land rijk is, zijn plaats heeft gevonden.

Een andere nuancering krijgt de vraag in deze vorm: Hoort de fotografie thuis in een openbare *kunstverzameling*?

Weer zij mij een opmerking vooraf vergoorloofd. Er zijn heel wat producten in onze openbare kunstverzamelingen (ons Prentenkabinet niet uitgezonderd), die met het begrip kunst nog maar door een uiterst dun draadje zijn verbonden, maar die toch door de bezoekers en door de directies daar niet gaarne gemist zouden worden.

Beschouwen we vervolgens de positieve zijde van deze kwestie, dan blijkt dat de foto als historisch document tenminste als evenwaardig kan worden beschouwd met de in deze instellingen bewaarde prenten en tekeningen.

En wat de kunstwaarde betreft, zonder de befaamde twistvraag of de fotografie een kunst is of niet, hier weer op te rakelen, kan in deze verzameling duidelijk worden geconstateerd, dat de foto's uit de tijd van het impressionisme een impressionistisch, die uit de tijd van het expressionisme een expressionistisch en uit de tijd van de nieuwe zakelijke kunst een „nieuw" en „zakelijk" aspect vertonen.

Blijkbaar gebeurt er bij het maken van een foto toch wel wat meer, dan dat een neutraal instrument domweg registreert; en kennelijk vertegenwoordigt deze „eeuw fotografie" de evolutie der Westeuropese visie gedurende de afgelopen honderd jaar.

Wat nu het bovengenoemde twistpunt betreft, daarover blijve ieder in zijn oordeel vrij, maar wie een indruk wil krijgen van de mogelijkheden welke de foto als artistiek uitdrukkingsmiddel sedert haar ontstaan heeft gekenmerkt, kome en zie — om slechts twee voorbeelden te noemen — de onovertroffen portretten (uit 1843!) door de Schot *David Octavius Hill*, of de subtiele gratie van een jong boompje in de mist, in 1900 in New York „zomaar" gefotografeerd door de Amerikaan *Alfred Stieglitz*.

Zo is door deze aanwinst de collectie *Grégoire*, die raakvlakken heeft met zo uiteenlopende disciplines als: de chemie, de optiek, de kunst- en cultuurgeschiedenis niet alleen voor ons land behouden, maar bovendien opgenomen in ons universitair milieu.

H. VAN DE WAAL

BUITENLANDSE DIENST

Secretaris voor het buitenland
Foreign Service
Secrétaire pour l'Etranger
Sekretär für das Ausland

W. van Linge,
Boven Oosterdiep 123, Veendam
Telefoon 05987—2112

In verband met het gereedkomen van de automatisering van het telefoonnet te Veendam is de Buitenl. Dienst thans per telefoon te bereiken onder no 05987—2112.

Komende buitenlandse salons

1st Luxemburg Intern. Color Slide Exhibition te Luxemburg, Esch-Alzette en Ettelbruck. Sluitingsdatum 26 September. Inleggeld $ 1. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

XVII Intern. Salon of Photography te Buenos Aires van 2—14 Nov. 1953. Sluitingsdatum 15 September. Inleggeld $ 1. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

28e Fotosalon te Gent van 25 October tot 8 November 1953. Sluitingsdatum 20 September. Inleggeld $ 1. Max. 4 foto's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

10th Intern. Exhibition of Photography te Bagshot, Engeland, van 3—18 October 1953. Sluitingsdatum 19 September. Inleggeld 4 sh. Max. 4 foto's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

5th All Colour Intern. Exhibition te Pittsburgh. Sluitingsdatum 29 Sept. 1953. Inleggeld $ 1. Kleurendia's, kleurenstereo-dia's en kleurenfoto's. Max. 4 stuks. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

15th Annual Intern. Exhibition of Photography te Evansville, Indiana, U.S.A., van 4—25 October 1953. Sluitingsdatum 20 September. Inleggeld $ 2. Max. 4 foto's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

2o Salao Intern. de Arte Fotografica te Porte Allegre, Brazilië, in November 1953. Sluitingsdatum 30 September. Geen inleggeld. Max. 4 foto's en/of 4 kleurendia's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

XVII Salon Intern. de Arte Fotografico, Santiago, Chili, in November 1953. Sluitingsdatum 15 October. Inleggeld $ 1. Max. 4 foto's en/of 4 kleurendia's kleinformaat. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

41st Exhibition of Photography te Southampton van 31 October tot 28 November 1953. Sluitingsdatum 13 October. Inleggeld 5 sh. Foto's en dia's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

9th Intern. Mississippi Valley Salon of Photography and Nature Exhibit te St Louis van 22 October tot 5 November 1953. Sluitingsdatum 14 October. Inleggeld $ 1. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

8th Hong Kong Intern. Salon of Pictorial Photography van 30 November tot 5 December 1953. Sluitingsdatum 15 October. Geen inleggeld. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

XIIIth Intern. Salon of Photography te Allahabad van 15 November tot 10 December 1953. Sluitingsdatum 15 October. Inleggeld 5 sh. Foto's en dia's, zwart-wit en kleuren. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

13th Intern. Salon of Photography te Victoria, Canada, van 15—22 November 1953. Sluitingsdatum 17 October. Inleggeld $ 1,50 (foto's) en $ 1 (dia's). Max. 4 stuks. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

9th Intern. Exhibition of Photography te Southport, Engeland, van 31 October tot 14 November 1953. Sluitingsdatum 31 October. Inleggeld 2½ sh. foto's en 1½ sh. dia's. Max. 6 stuks. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

1er Salon Intern. de Arte Fotografico te Bahia Blanca, Argentinië, in November 1953. Sluitingsdatum 30 October. Geen inleggeld. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

6o Salao Intern. de Arte Fotografica te Sao Carlos, Brazilië, in Dec. 1953. Sluitingsdatum 1 November. Inleggeld $ 1. Max. 4 foto's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

7th Intern. Contest of Sporting Photographs te Rosario, Argentinië, in de tweede helft van November 1953. Sluitingsdatum 1 November. Geen inleggeld. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

14th Intern. Photographic Salon of Japan te Tokyo, Osaka, Nagoya, Fukuoka, Sendai, Hokkaido in Januari 1954. Sluitingsdatum 15 November. Inleggeld $ 1. Max. 4 foto's zwart-wit en/of 6 kleurendia's. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

1er Salon Intern. de Arte Fotografico teQuerétaro, Mexico, van 19 December tot 6 Januari 1954. Sluitingsdatum 25 November. Inleggeld $ 1. Foto's zwart-wit en kleurendia's. Max. 4 stuks. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

7th Cuban Intern. Exhibition of Photography and Colorslides te Havana van 18 December tot 20 Januari 1954. Sluitingsdatum 2 December. Inleggeld $ 1. Foto's en dia's. 4 stuks. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

2nd Intern. Salon of Pictorial Photography te Calcutta van 14—28 Februari 1954. Sluitingsdatum 26 December. Inleggeld 5 sh. Foto's en dia's, max. 4 stuks. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

5th Open Exhibition of Photographs te Singapore van 6—14 Februari 1954. Sluitingsdatum 8 Januari. Inleggeld: 5 sh. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

3rd International Salon te Valparaiso, Chili, in Februari 1954. Sluitingsdatum 15 Januari. Inschrijvingsformulieren: Buitenlandse Dienst.

Op de hieronder vermelde salons kwamen de daarachter genoemde Nederlanders met hun werk uit:

VI. Intern. Jubiläums Ausstellung te Wenen: Georg Braun, Maastricht met twee foto's (bronzen medaille); G. M. la Rivière te Rotterdam met drie foto's; C. J. Schaepman te Zwolle met één foto; Joh. Scholten te Haarlem met twee foto's.

VII Salon Anual de Arte Fotografico Internacional te Mendoza, Argentinië: vier foto's, bekroond met een beker voor de beste inzending van vier foto's.

J. L. du Parant plaatste een foto op de salon van Mysore en twee op de South African Salon.

Enkele leden van de Ashford Camera Club, Kent, Engeland, zouden gaarne met Pasen 1954 een week doorbrengen in Nederland. Hetzelfde aantal Nederlanders zou dan in de loop van 1954 een week in Engeland kunnen komen. Verenigingen die hiervoor iets voelen worden verzocht zich met de Buitenlandse Dienst in verbinding te stellen.

Voor de leden die foto's beschikbaar hebben gesteld voor een collectie voor de P.S.A. van de P.S.A. collectiedienst:

..... The first thing I did, was to unpack the prints and I spent a wonderfull evening looking over the fine collection you have sent us... The problem will be to try and get it to *all* the clubs who will be asking for it.....

Het Amerikaanse fototijdschrift „Camera Magazine" houdt een wedstrijd voor Fotoclubs, met 10 prijzen van $ 25 en 20 prijzen van $ 10. Bovendien een aantal gratis abonnementen voor foto's die buiten de prijzen vallen, doch wel een vervolle vermelding hebben gekregen. Elke vereniging mag slechts één foto inzenden. De prijzen zijn bestemd voor de maker van de foto. Ter besparing van kosten wil de Buitenlandse Dienst de foto's in één pakket verzenden, die dan uiterlijk 15 November in Veendam moeten zijn. Op de achterzijde te vermelden: a. naam en adres van de vereniging; b. naam en adres van de maker; c. titel.

ONZE VERENIGINGEN

A.A.F.V. te Amsterdam.

Lokaal: in American Hotel, ingang Marnixstraat; aanvang 8 uur.

16 September: Opening van het seizoen.

30 September: Herdenkingsavond 30-jarig bestaan van de vereniging (grote zaal).

10 October: Feestavond in verband met het 30-jarig bestaan.

14 October: Tweede inleveringsavond.

In het Edgar Fuld-atelier, Keizersgracht 495a, aanvang 8 uur, bijeenkomsten op 9 en 23 September, 7 en 21 October, 4 en 18 November.

A.F.V. „De Veluwe" te Apeldoorn.

Lokaal: Hotel van Steeden; aanvang 8 uur.

7 September: Opening seizoen.

23 September: Bondscollectie.

7 October: Propaganda-avond.

21 October: Werkavond; cascadedruk.

Philips Fotoclub te Eindhoven.

Lokaal: Ontspanningsgebouw, aanvang 8 uur.

30 September: Portretfotografie door Ir A. Wieberdink.

14 October: Bondscollectie.

28 October: Bespreking, prijsuitreiking onderlinge wedstrijd.

A.F.V. „Rotterdam" te Rotterdam.

Lokaal: Doofstommeninstituut, Ammanstraat 22, aanvang 8 uur.

10 September: Lezing met projectie, kleurdia's en films door de heer De Waard. Onderwerp: „Kampeer-zwerftocht door Joegoslavië".

In de zaal van de Heinekens Bierbrouwerij, Crooswijksesingel:

16 September: Causerie met demonstratie over broomverfdruk door de heer Hesper.

30 September: 1. Foto van de maand, 1e ronde; 2. bespreking van meegebrachte negatieven en foto's.

Fotokring „Eemland" te Amersfoort.

Lokaal: A.G.-Huis, Paulus Buyslaan 1, aanvang 8 uur.

22 September: Vaststellen werkprogramma 1953-'54.

6 October: Werkavond.

OFFICIELE BERICHTEN

Het adres van de voorzitter van de A.F.V. „Zaanland" is thans: K. E. Vos, Tuinkade 7, Zaandijk.

•

OPGAVE VAN NATIONAAL INGESCHREVEN HANDELSMERKEN VOOR ONZE BRANCHE

samengesteld door Van der Graaf & Co.'s Merkenbureau N.V., Amstelstraat 14—18, Amsterdam-C. Dit bureau verstrekt aan lezers, mits onder vermelding van ons blad, kosteloos volledige copie van een in de hieronder afgedrukte rubriek vermeld depot, hetwelk hen interesseert.

Verzetstermijn tot 27 November 1953.

Fotografie en optiek (incl. apparaten, toebehoren en hulpmiddelen)

w.m. FOCOOP, 115009; Nederlandsche Kantoormachine Import, Stationsstraat 13, Utrecht; machines, apparaten, papieren en films voor reproductiedoeleinden.

b.m. COLUMBIA met Vrijheidsbeeld, 115087; Columbia Pictures Corporation, 729, Seventh Avenue, New York, U.S.A.; voor gebruik gereed zijnde films.

w.m. KLISCHOGRAPH, 115091; Nederl. Siemens Mij N.V., Rijnstraat 24, Den Haag; optische en fotografische apparaten.

w.m. OPTALUX, 115206; N.V. Focus Veilig, Latijnse Schoolstraat 14, Middelburg; brillen.

•

VLAKKE FILMS VAN AGFA. In aansluiting op ons voorlopig bericht hebben wij monsters onderzocht van de vlakke film Isopan F 17/10 DIN, en de Isopan-Portrait 20/10 DIN met matte drager.

Ten aanzien van de Isopan F kunnen wij als bijzonderheden naar voren brengen dat deze vlakke film een bijzonder mooie gradatie vertoonde, met een minder sterke neiging tot te grote kracht dan hier en daar wel eens wordt aangemerkt als een bezwaar. Integendeel bleek deze film uitnemend geschikt voor reclamewerk, vooral bij kunstlicht. Door zijn ortho-pan emulsie geeft hij dan nog steeds zonder filter een goed onderscheid tussen rose en wit en geel en wit. Voor portretwerk is deze film zeker ook geschikt, mits verstandig (nl. niet te lang) ontwikkeld wordt.

Dezelfde eigenschappen moeten feitelijk toegekend worden aan de 20/10 Portrait, die zachter in gradatie staat en een iets gedempter roodgevoeligheid toont.

In deze twee emulsiesoorten heeft zowel de reclamefotograaf als de portrettenman een uitstekend op elkaar aansluitend paar, al naargelang hij iets pittiger of iets zachter werken wil.

Behalve de voortreffelijke gradatie, die soepel en breed loopt en toch spitslichten garandeert, en de beslist mooi gestelde kleurgevoeligheid, viel ons bij deze vlakke films van Agfa-Leverkusen de zeer gunstige korrel op.

J. M. van Doornik, Blaricum

Bondsaardstrijd 1955

Ontegenzeggelijk is dit een charmante foto. Hij vertelt een simpel verhaaltje dat ons bekoort. Hij pakt door zijn bewegelijkheid in het dominerende figuurtje en in het lijnen en vlakkenspel. Toch is deze foto niet geheel goed naar onze smaak, en hij moest eigenlijk op de snijtafel worden gelegd. De maker heeft kennelijk geen afstand willen doen van de slagschaduw rechts onder, maar als wij die wegnemen door afsnijden rechts van het figuurtje (precies rechts langs dat kleine zwarte blokje rechts naast de loods in het verschiet), en we nemen van onderen dan iets weg, n.l. door het snijpunt van de slagschaduw met de nieuwe verticale snijlijn, dan ontstaat er al iets dat nog veel meer dynamiek heeft en waarbij de verlatenheid op dit tegelvlak minstens even sterk is. Aldus een jury-opmerking toenmaals in Amsterdam.

flitsfoto's

EEN PRAATJE OVER DE TWEEDE LAMP

In mijn werk kom ik dagelijks in aanraking met vele en vaak goede amateurs en steeds is mijn verbazing weer groot over de reacties die het woord flits, ondanks gevoerde flitsacties en met veel moeite en kosten gehouden demonstraties nog steeds bij vele fotografen, ja heus ook vaklui, oproept.

Dat ik mij tot het schrijven van dit artikeltje heb neergezet heeft mijn boekhouder, een verwoed amateur-fotograaf, op zijn geweten. Toen ik hem als oplossing voor het maken van een opname de raad gaf: „Man, gebruik toch een flitslampje!", betrok zijn gezicht en met een uitdrukking in zijn ogen van hoe kun jij dat nu zeggen, werden er bezwaren op tafel gezet van onnatuurlijk licht, vlak, krijtgezichten, enz., enz. Door hem een foto in de hand te drukken kon ik de stortvloed stuiten en zelfs toen nog zei hij: „Maar dit heeft toch niets met flitsfotografie te maken".

Dat heeft het wel, mijnheer Van der Elshout, dit portretje is een flitsfoto, heus, en ik zal U vertellen hoe U de door de U zo gehate vlakke verlichting kunt vermijden.

In de eerste plaats zet nu eens een lang snoer aan Uw batterijhouder, 1—1,5 meter is wel genoeg, dan bent U meteen van de noodzaak om de lamp op het toestel te zetten af. Ik wil bijna zeggen: nooit op de camera die lamp, dan is die vlakke verlichting ook weg. „Ja maar eh, U hebt....." Ho maar, mijnheer Van der Elshout, ik weet wat U wilt zeggen; waar dat andere licht dan vandaan komt en hoe die schaduw zo mooi doortekend komt. Dat is hem nu: de tweede lamp. Wat zegt U, geen aansluiting daarvoor op Uw batterijhouder? Nu, daar bestaan speciale verdeelstukjes voor om op Uw synchrocontact te zetten, dus wat dat betreft zijn er geen bezwaren meer.

Kijk, ik zal schetsen hoe ik die opname gemaakt heb. Het toestel met de lamp om de schaduwen op te lichten stond 2 m van het zustertje af en de lamp die het hoofdlicht gaf stond rechts van mij ook op 2 m. Dit hoofdlicht was een PF 14 en als invullicht fungeerde een PF 5, die ongeveer de helft aan licht afgeeft van een PF 14, en precies goed was zo. Had ik twee gelijkwaardige lampen gebruikt, dus 2 PF 5 of 2 PF 14, dan had ik, om toch nog geen vlakke verlichting te krijgen, het hoofdlicht op de helft van de afstand waarop het invullicht van het onderwerp af staat, moeten plaatsen. Plaats hem nu niet te dicht bij, want dan is het resultaat ook niet fraai. Hier, kijk maar naar deze foto van Hans en U ziet direct dat de lamp links, die hier de taak van effectlicht had, veel te dicht bij heeft gestaan en een ware plas licht veel te veel aandacht bij beschouwing opeist. Dus bij

dezelfde soort lamp het hoofdlicht of zoals hier het effectlicht, niet dichter dan ½ maal de afstand van de tweede lamp.
Om U nog even het verschil te laten zien heb ik hier twee foto's, René 1 en 2. Ik hoef zeker niets meer te zeggen, het verschil is toch wel duidelijk nietwaar?
Over de belichtingstijd wil ik alleen dit zeggen: lees de gebruiksaanwijzing die bij elk doosje lampen verpakt is en dan zult U zien hoe gemakkelijk en betrouwbaar dat systeem van het richtgetal is en o ja, alleen de belichtingstijd van het hoofdlicht nemen, hierbij kunt U nu wel de tweede lamp vergeten.
Voordat U weg gaat wilde ik nog zeggen: oefen eerst nog wat met twee gewone lampen om het effect, dat de flitslampen zouden geven, te kunnen beoordelen en om enigszins kijk te krijgen hoe de lampen neer te zetten.
Nu, tot ziens, mijnheer Van der Elshout, en zie ik de resultaten eens? En eh, vragen staat vrij hoor. Ik ben benieuwd.

FRITS R. VAN SANTEN

•

RARE FILOSOFIE op een rare middag: wij zien zó veel tijdschriften uit zó veel landen over zó veel fotografie. En bijna altijd staat er een echt-lieve juf op de voorpagina, voorzien van sex appeal en gefotografeerd door een fotograaf die gevoel had voor dat sex appeal en dat sex appeal fotografeerde, en dat gefotografeerde sex appeal opdiste aan de redacteur die gevoel had voor dat gefotografeerde sex appeal en het op zijn krant liet drukken en dit gedrukte sex appeal door zijn uitgever liet verspreiden aan zijn lezers, van wie hij veronderstelt-tot-zeker-weet, dat zij gevoel hebben voor gedrukt sex appeal, althans zij zeggen het blad niet op. Zijn wij mannen nu..... Of zou dat nou alleen maar zijn voor de losnummerverkoop. Dan zijn wij mannen..... Zells bij x maal (x = oplage blad) verdund sex appeal surrogaat.....

VERKEERDE KLEURENFILM. De heer F. A. E. v. d. Heide, Kerkstraat 22, Leerdam, deed via zijn fotohandelaar aan de firma Tempocolor een Gevaert kleurenfilm ter behandeling aanbieden. Het registernummer schijnt losgeraakt te zijn, kortom, deze film is zoek. Wie deze film in handen mocht krijgen (of gehad hebben) doet de eigenaar een bijzonder groot plezier met een bericht. De opnamen werden gemaakt op een congres in Monschau (en Schwammenauel) en tonen Monschau, het meer van S. en kijkjes in een eetzaal.

DE PHOTOKINA 1954 trekt nogal belangstelling van de Verenigde Staten. Diverse fabrikanten stellen zich voor te exposeren en er zijn al vele passages geboekt voor hen, die de ontwikkeling der Duitse fotografische industrie gaarne zo vlug mogelijk zelf willen beoordelen. Het land dat van oudsher de leiding had in camerabouw is flink doende die leiding opnieuw in handen te houden.

VOOR DE VITESSA zal dezer dagen een Proximeter leverbaar zijn, en naar onze mening moet dat voor vele Vitessa-bezitters een interessante mededeling zijn.

VERLOREN: 22 Juli in N.O. Twente of bij de bergvennen van Lattrop, een zonnekap behorend bij de Robot. Indien gevonden gaarne bericht aan Mej. Kuhnen, Laan van Minsweerd 49, Utrecht.

3-D EN DETECTIVE. De 3-D is zowaar al doorgedrongen tot de detective-verhalen. In de Spin-serie lazen we (toevallig, natuurlijk...) dat een juffrouw door een sleutelgat keek en daar een vermoord lijk zag liggen. Later wás er geen lijk: de een of andere onverlaat had de juffrouw laten schrikken, door een..... stereo-foto achter het sleutelgat te monteren. Dat de juffrouw met één oog door dat sleutelgat keek mag 'm niet hinderen.
Prof. Stenger, die een hele verzameling van zulke literatuur heeft, aanvaardde het boek met graagte. Het is ook iets zeldzaams.....!

CINON VERHUIST ALWEER. Onder de kleiner import-zaken is Cinon N.V. van de heer *Loeb* ons steeds zeer sympathiek geweest. En het is dan ook met genoegen dat we de verhuizing zagen gebeuren van het éne pand naar een prettiger. En nu weer van de Singel naar *Prinsengracht* 836. „Wij hebben", schrijft de heer Loeb, „daar belangrijk meer ruimte gekregen dan waarover we tot dusver konden beschikken". Dat is plezierig, en dus feliciteren we.

KORT GELEDEN NOG vroegen wij, welke actieve importeur (of fabrikant) de alpha stralen weggevende stofkwast zou „brengen". Welnu, deze kwast is er nu (hij jaagt het stof weg, het *kan* zells niet aan de film blijven kleven) en Veldman en Strik (de Veldstri mensen) had deze activiteit.

DE Dr GOEBEL CAMERA VOOR REPROGRAFISCH WERK

Bladerend in het boek van Prof. Stenger: „Siegeszug der Photographie" (Heering-Verlag) vonden we er óók de camera van Dr Goebel in vermeld, bij een repro van een opname-serie er mee. En dat deed ons deugd; want anders dan in Duitsland heeft in Nederland eigenlijk nog geen boek of tijdschrift aandacht besteed aan deze belangrijke vinding en aan deze in Nederland (door de Nederlandse Document Reproductie N.V.) vervaardigde camera.

We kunnen hierbij een foto van de camera-in-werking tonen; maar men ziet er niet veel van. Aan de foto ligt dat niet; ook als men de camera in werkelijkheid voor zich ziet, dan denkt men: „Nou ja: een stellage, verlichtingslampen, en een tamelijk-simpele camera". De camera is inderdaad enigszins simpel van bouw, maar presteert niettemin iets bijzonders. Werkend met materiaal in het formaat 9 × 12 (vlakke film) ziet deze camera kans om U een veelzijdige keus te bieden: U kunt op dat formaat één enkele reproductie maken, maar U kunt de ruimte ook verdelen in 8, in 16, in 32 en zells 64 partjes. Op elk gedeelte van die 9 × 12-ruimte kan men dan één repro-opname maken, zonder veel arbeid, zonder moeizaam instellen en uitrichten. Want de camera schuift na elke opneming dóór, zoals een schrijfmachine dat doet als U een letter hebt aangeslagen. Het systeem verrast door zijn eenvoud! U begrijpt waar dit vooral voor dienen moet: om de zg. micro-opnamen te maken van kaarten, boek-pagina's, krantenbladzijden en zo meer. Dat wordt sinds enige jaren vooral gedaan op filmstroken van (meestal) 35 of 16 mm breedte. In detective-romans mag die mogelijkheid dan breed worden uitgesponnen; in werkelijkheid mogen er ook interessante mogelijkheden zijn, maar voor álles is die *strook* beslist niet geschikt. Dr Goebel kwam toen op het denkbeeld van die kaarten. Als het moet, kan men 112 bladzijden van een bepaald boek op één kaart overbrengen; en de fotografische weergave is dan zó goed dat men in de leeskast het schrift zonder enige moeite lezen kan.

Wolk, Dr. L. J. v. d., & J. C. Tonnon, The Microcopy on flat film as an aid in documentation, Rev. Doc. Vol. XVII, Fasc. 3&8, 1950

Het 9 × 12-negatief wordt daartoe in een (nóg eenvoudiger) drukkastje op positiefilm van dezelfde grootte gecopieerd, en via datzelfde kastje kan men de positieve kaart dan nog een titel geven, bovenaan; bij het opbergen in een enveloppe blijft die titel zichtbaar, zodat de kaart zonder meer in een bepaald systeem ondergebracht en bewaard kan worden.

BEOORDELINGEN

Van Meylink's Fotogroothandel C.V. te Rotterdam ontvingen wij een tweetal artikelen ter beproeving, die wij niet beter wisten te gebruiken dan op elkaar toe te passen.

DE LORDOX 1B 35 mm CAMERA. Een kleinformaatcamera in zeer populaire prijsklasse met ietwat rechthoekige, maar toch elegante bouw, en vooral klein. Ligt lekker in de hand bij het opnemen. Van binnen zeer eenvoudig van constructie, mathematisch bijna, en daardoor niet alleen overzichtelijk, doch ook prima schoon te houden. Van boven: zeer licht lopende filmtransportknop, terugwikkelknop, goede rompontspanner, filmteller, optische doorzichtzoeker, schoentje voor hulpstukken als flits e.d. Vergrendelingen tegen onbelichte of dubbel belichte negatiefdelen. Optiek: een Prontor S sluiter (1/1—1/300 sec), enkelvoudig (dus pseudo-synchroon) flitscontactbusje, scherptediepte ring en gewapend met een (AR) Triplon 1 : 2,8/5 cm. Dit optiekje is door ons wat ernstiger aan de tand gevoeld en op deze camera prima bevonden. Het geeft bij volle opening reeds een zeer bevredigende scherpte en bij 1 : 4,5 reeds de scherpte die nodig is voor een vergroting 30 × 40.

Resumerend: een met zijn zwart gegreinde bekleding en satijnchroom onder- en bovenstuk zeer elegant camera'tje met voor zijn prijs beslist goede prestatie.

ADOX KB-17 DIAPOSITIEFFILM. Op deze Lordox hebben wij tegelijkertijd de 35 mm diafilm van Adox maar eens belicht, en ons daarbij niet alleen gewaagd aan zeer uiteenlopende onderwerpen binnen en buiten, tegenlicht, hoog en laag contrast, maar ook aan „de juiste" en afwijkende belichtingstijden. Dit zijn zware eisen voor een zwart-wit omkeerfilm. Wij laten het omkeerrecept hieronder volgen voor hen die deze film eveneens willen gaan gebruiken.

Er mag niets anders gezegd worden, dan dat deze dus directe zwart-wit diapositieven gevende film prima is, en daaronder is mede te verstaan, dat hij een voor dit materiaal prachtig ruime speling in de belichtingstijd bezit. De kleur is mooi zwart, het beeld is brillant doch beslist niet hard. Men kan zich afvragen wat men met zulk een strook dia's moet beginnen. In de eerste plaats is het ideaal om er reproducties voor projectie op te maken, men heeft dan minder toonverlies dan via een negatief, doch daarnaast krijgt men ideale dia's als men toch van plan is, zijn opnamen door projectie te tonen. Zij zijn gaver dan van negatieven gedrukte dia's.

Bovendien kan men (eventueel vergrote) negatieven naar deze dia's maken, waarbij het nu eenmaal fijner van korrel zijnde omkeerdia tot gunstige resultaten voert. Hiernaar kunnen dan papiervergrotingen alsnog ontstaan, zo men dit wil.

De film heeft geen neiging tot onmatig opzwellen, hetgeen bij omkeerontwikkeling nog wel eens wil voorkomen. Het recept voor het omkeren luidt als volgt:

Ontwikkelaar 1

A.	Natriumhydroxyde	8 g
	water tot	500 cc
B.	metol	8 g
	natriumsulfiet watervrij	200 g
	hydrochinon	56 g
	kaliumcarbonaat	160 g
	kaliumbromide	8 g
	natriumsulfaat watervrij	50 g
	water tot	5 liter

Voor gebruik mengen: 50 cc A + 500 cc B en 1 g kaliumrhodanide toevoegen. Dit 24 uur laten staan.

Bleekbad

kaliumbichromaat	5 g
geconc. zwavelzuur	5 cc
water tot	1 liter

Verhelderingsbad

natriumsulfiet watervrij	50 g
water tot	1 liter

Ontwikkelaar 2

Elke normale papierontwikkelaar is goed.

Fixeerbad

Elk normaal zuur fixeerbad is goed.

Ontwikkelgang

In donker: 1e ontwikkelaar, 10 min bij 18 °C;
10 min spoelen in water;
omstreeks 5 min in bleekbad.

Nu bij geel of rood licht verder werken:
controleren of bleking volledig is;
5 min spoelen in water;
5 min in verhelderingsbad;
5 min spoelen.

Nu herbelichten:
5 min op 1,5 à 2 m afstand van 100 W gloeilamp.

Dit licht aanlaten:
2e ontwikkeling tot goede dekking is verkregen, het behoeft dus eventueel geen volledige ontwikkeling te zijn;
1 min spoelen in water;
5 min fixeren;
30 min spoelen in water;
drogen.

De temperatuur van alle baden zoveel mogelijk gelijk houden, teneinde reticulatie tegen te gaan.

•

REFLECTA II. Hoewel wij dit type camera reeds bespraken op blz. 120 van FOTO 1952, willen wij er, nu Foka N.V. ons opnieuw een exemplaar toezond ter beoordeling, toch nog enkele woorden aan wijden. Deze tweelenzige reflexcamera is uitgerust met twee Pololyt objectieven 1 : 3,5/75 mm AR. De cameralens is gevat in een Prontor SV sluiter (1/1—1/300 sec en X- zowel als M-flitscontact). De instelling geschiedt met een draaiende hefboom op het voorfront. De sluiter heeft rompontspanning en vergrendeling zolang de rolfilm (beelden 6 × 6) niet is doorgedraaid. Het matglasbeeld is helder en kan volledig met een uitklapbare loupe worden waargenomen. De automatisch volledig openende lichtkap kan versteld worden tot raamzoeker.

Wij gaven reeds toenmaals onze mening over de Pololyt objectieven, en kunnen die mening gestand blijven. Het is een verdienstelijk objectief met ook behoorlijke hoekscherpte.

•

AUSTRON PAPIER. Dit Oostenrijkse vergrotingspapier werd ons ter beproeving toegezonden door Fotohandel Kupferschmidt in Den Haag, en wel in de soort *Bromaton* in de gradatie normaal, kartondik en in zes variaties van oppervlak en tint.

De aarzeling kennende van velen, een onbekende papiersoort te gaan proberen, willen wij kort zijn in onze uitspraak. Dit papier is goed. Het is gemakkelijk te verwerken, spreekt prettig aan op de lichtindruk en komt goed „op kleur". Het is redelijk soepel van aanpassing en kan zowel zacht gehouden worden als tot kracht worden gebracht. De witten behoeven bij dit laatste (iets doorgezette ontwikkeling) niet vuil te worden. De tinten en oppervlakken zijn sober gebleven en maken een keurige indruk.

•

FIPRON (de Amsterdamse Filmstrookonderneming) ziet terecht veel heil in filmstroken in kleuren en heeft de indruk dat alles op het gebied van de kleuren voor het grote publiek zo duur ligt. Men heeft er nu iets op gevonden om daaraan tegemoet te komen, en als gevolg daarvan zullen de ingekleurde stroken gaandeweg vervangen worden tegen fotografische strips in kleuren tegen lage prijs.

UTSLAG FOTO-WEDSTRIJD

VRIJE ONDERWERPEN — AUGUSTUS

Een zomers aantal, nl. niet zo heel veel, en een goed kwaliteitsverschil in Seniores, nl. beter. Een soort front-aanval van De Maasstad uit Rotterdam, die ook enkele prijzen meesleepte. Zeer critische beoordeling in de klassen Gevorderden en Vak, waar ditmaal hoge eisen gesteld werden, „de techniek" ietwat vanzelfsprekend werd geacht en „inhoud" en „vorm van inhoud" hun woord te zeggen kregen. Vandaar op die plaatsen sobere (en weinig) prijzen, hoewel de deelneming goed was. Nog even een promotie noemen: ook Joh. Scholten in Haarlem bevindt zich nu in de ere-klasse. Het wordt daar dus al minder eenzaam.

BABY-BOX KLASSE

Een verrassend goed winterlandschapje levert aan *S. D. Akkerman*, Ridderkerk, de *eerste prijs* op, terwijl het goede filtergebruik (op zijn box) *G. de Vries* in Nijverdal de *tweede prijs* bezorgt. *Eervol te vermelden*: *C. J. Auberlen*, Zandvoort, *C. G. B. Klein Lebbink*, Rotterdam en *A. J. Visser* in Amsterdam.

JUNIORES

Hoewel wat zwaar van toon, is het rhythme der witten in Kerkgang toch boeiend genoeg gebleken, om aan *H. Hendriksen* in Deventer de *eerste prijs* te geven. *W. H. Wijtten* in Nijmegen wist zich uit te drukken in een smal rivierlandschap, dat hem de *tweede prijs* opleverde. De wat zware, maar stoere boomvoet kreeg de *derde prijs*, die toebehoort aan *G. Eygelaar* in Apeldoorn. Ook hij wilde iets daarmee zeggen. *Eervol te vermelden* zijn: *J. Visser* in Ilst en *P. H. Bijker* in Coevorden.

SENIORES

Fr. Laane, Alphen a. d. Rijn, zond een dermate sterke collectie van 3 portretten in, dat hem de *eerste prijs* gewordt. De *tweede prijs* gaat naar *R. de Vinna*, Haarlem, natuurlijk voor Stilleven met Spin. De *derde prijs* moet worden gedeeld door *J. Brijs* en *L. van Dalen*, beiden in Rotterdam (resp. Jongetje en Mus), *eervol te vermelden* hier *J. v. d. Stouwe* te Zwolle.

GEVORDERDEN

Een *tweede prijs* voor *J. Hofman* in Deventer, tout sec.

VAKKLASSE

Al even droogjes: Een *tweede prijs* voor *B. Buurman* (Amsterdam), voor die grap van het spugende kindje (goede illustratiewaarde) en de *derde prijs* voor *E. Drissen* in Vught (moeder in tuin).

•

AGFACOLORFILM EN FLITSLICHT

Op blz. 164 van het Juni-nummer van dit jaar gaven wij enige aanwijzingen voor het gebruik van flitslicht op Agfa kleurenfilm. Thans bereikte ons een publicatie van de fabriek, die deze gegevens eveneens verstrekt, doch bovendien enkele interessante opmerkingen maakt over de plaats van de lichtbron. Het gaat hier in het bijzonder over het flitsgetal (diafragma maal afstand) in verband met de DIN-gevoeligheid van de kleurenfilm.

Indien men de lamp in reflector aan de camera bevestigd toepast, is de verlichting steeds zeer vlak, want practisch schaduwloos. De color-omkeer- en -negatieffilms gedragen zich tegenover deze geringer contrast-omvang niet gelijk.

Wordt bv. als gevolg van deze lichtstand de omvang van 1 : 100 op 1 : 50 teruggebracht, dan betekent dit bij negatieffilm slechts schraler belichte lichte partijen, hetgeen bij het afdrukken door hardwerkend colorpapier kan worden opgevangen.

Bij omkeerfilm evenwel neigen de lichten dan tot onderbelichting, waardoor de kleur verschuift. Belicht men langer, dan worden de kleuren juister en geraken beter verzadigd.

De fabriek geeft daarom bij vlakfrontaal flitslicht de volgende aanwijzingen:

Agfacolor-negatief onveranderd waarderen op 14/10;
Agfacolor-omkeer T (daglicht) op 12/10 in plaats van 15/10 stellen;
Agfacolor-omkeer K (kunstlicht, pas over enkele maanden in Nederland verkrijgbaar) op 8/10 in plaats van 11/10 belichten.

Deze gegevens betreffen dan het fabrikaat Leverkusen.

Bij sterk zijlicht met flitslampen is de verlichting contrastrijk en behoeft geen onderscheid in de gedragingen van negatief en omkeer gemaakt te worden. Daar dan evenwel slechts een deel van het opvallende licht in volle omvang door het onderwerp naar de camera wordt gereflecteerd, mag het door het flitsgetal van de desbetreffende lamp aangewezen diafragma niet worden gebruikt, doch moet men één stop groter gaan (wat gelijk staat met het verlagen van de filmgevoeligheid met 3/10 DIN).

•

Boekbespreking

Hein Gorny: *Ein Hundebuch*; 120 blz. op groot formaat, nl. 22 × 26 cm; Verlag F. Bruckmann, München.

Is het U wel gebeurd dat U een kind wilde fotograferen, en dat er dan een ouderwetse oom en tante, of moeder zelfs, plotseling uit de slof schoof met de opmerking tegen Uw model: „Móót recht staan, hoor"? Gelukkig is dat volk langzaam aan uitgestorven, maar ze zijn er nog.

En op een ander terrein ontmoet men zulke lieden nog regelmatig. Ze staan daar steviger op hun opvatting, want ze hebben er de naam van deskundige te zijn. Zij dringen hun mening op als er huisdieren gefotografeerd moeten worden: koeien, paarden, honden. Die moeten „mooi" staan, net als de kinderen omstreeks den jare 1920. En nu laten wij-met-de-camera ons door dezulken, die hun spruiten alleen maar opgeprikt willen zien, niet meer van de wijs brengen. We lachen wat, hetzij goedmoedig, hetzij honend, en we gaan ónze gang. Maar tegenover die dierendeskundigen, die „alles" weten van dat paard, die koe en dat hondje, staan we minder sterk. En we gelóven zowaar soms nog dat de ideeën van eergister hier nog gelden: dat men alléén een dier mag fotograferen in een bepaalde bevroren toestand...

Die meneer Hein Gorny heeft ons nu echter een uitstekend afweerwapen in handen gegeven. Door honden te fotograferen, die léven; en door foto's te maken die dat honden-leven op een ideale wijze weergeven. Zijn beste werk, verzameld in dit boek, kan men min of meer delen in twee groepen: in karakteristieke honden-portretten en in brillante actie-foto's uit het leven van de hond.

John N. Gielis en vele „medewerkers": *„Table-Top Fotografie"*; Fotografische Bibliotheek; Uitg.-Mij „C. Misset" N.V. te Doetinchem; 153 blz. 15 × 22 cm; prijs *f* 7.25.

Wanneer we Gielis een „gekke vent" noemen, dan weet U wel wat we daarmee bedoelen: dat hij anders is dan de meesten, en ook anders dóét.

Het verbaast U dan toch ook zeker niet dat dit boek anders is dan vele overige?

Wij zouden geneigd zijn om ons af te vragen of er wel belangstelling zou bestaan voor een boek over dit heel-speciale gebied; maar inmiddels is dit dan de tweede (geheel nieuwe en gewijzigde) druk!

In een heel kort extra voorwoord zegt Gielis o.a.:

„Ondanks het feit dat de Uitgever geen speciale reclame maakte door middel van lezingen, boekbesprekingen, ziekenhalfuurtjes of present-exemplaren, werd de eerste druk vlot verkocht".

Inderdaad is het in FOTO niet de gewoonte om tot-vervelens-toe de eigen uitgaven aan te kondigen en aan te prijzen. Toen ik de redacteur voorstelde om over Gielis en zijn boek dan toch enkele regels op te nemen, vroeg hij: „móét dat?" Ja, het moet m.i. wel; er zijn er zovelen die nu eens langs andere weggetjes willen gaan en door andere fotografische landen. En ook voor het geval dat U nooit van-uw-leven met poppetjes wilt gaan spelen, zult U het toch met machtig veel plezier lezen en het in Uw kast zetten om het t.z.t. opnieuw door te nemen.

Om die gekke vent, die Gielis heet.

KL.

Hermann Fischer: *Tierjagd mit der Kamera*; 226 blz. op kunstdruk 17 × 23 cm; Heering Verlag, Seebruck am Chiemsee.

Toen ik schreef over *Harry Mosch*, Rotterdam, die (onder de artistennaam Artifo) zich als de Nederlandse specialist deed kennen op het gebied van de circus-fotografie, noemde ik in dat artikel de naam van *Hermann Fischer*. Niet omdat deze en diens werk ook maar enigszins met dat van Harry Mosch te maken hebben zou; integendeel: omdat ook Hermann Fischer zich op één terrein gehouden heeft; op het terrein waar ook de wild-levende dieren zijn.
Men vroeg daarop: „Vertel wat méér van die Hermann Fischer". Het uitkomen van de tweede (maar geheel omgewerkte) druk van diens prachtige „Tierjagd" is de beste aanleiding die ik vinden kon.
Fischer is thans 67, maar hij gaat nog elke dag over de hei. Vroeger had hij een ander vak; maar op een zekere dag kon hij niet anders dan enkel-en-uitsluitend dieren-fotograaf worden. Veel geld heeft dat niet opgebracht; wél een 25.000 van de beste natuur-documenten die er ooit vervaardigd zijn. Ze zijn onder de wonderlijkste omstandigheden ontstaan: meest uiteraard met wachten, wachten en wachten. Maar ook andere belevenissen zijn er geweest: zo kwamen de boeren kijken toen er bij het nest van een Oehoe een 7-meter-hoge toren werd geplaatst. En zij vroegen: „Hoeveel liter komt er uit per dag, Hermann?" Ze zagen het gevaarte namelijk voor een boortoren aan.....
Men kan niet alle foto-boeken kopen, maar bij dit werk kan men niet aarzelen. Het is van een dergelijke waarde, om zijn „vracht" platen alleen al, dat men over de aanschaffingskosten heen stapt. Zelfs als men volstrekt niet zó gesteld is op al dat gedierte, dan nog zullen die platen U boeien en blijven boeien. Het is of U, het boek openend, de vrije wereld in stapt.
En dan is er óók nog de tekst, die even belangrijk is. Bij platenboeken is dat vaak niet het geval; maar hier wordt dusdanig over het werk verteld dat men óók die tekst vaker dan ééns zal gaan lezen.

Kl.

•

GOUD-EFFECT is de reden, waarom aan de chemicus van Agfa, Dr Koslowsky, de hoogste onderscheiding van de Photografische Gesellschaft in Wenen werd toegekend.
Door introductie van complexe goudzouten in het halogeenzilver kristalrooster is het mogelijk de lichtgevoeligheid met het viervoud te vergroten, zonder de korrelgrootte te beïnvloeden. Reeds eerder hebben wij hierop gewezen en het vermoeden uitgesproken dat bepaalde (niet-Duitse) fabrikaten daaraan hun hoge gevoeligheid naast fijnere korrel danken. Eerst thans, door deze onderscheiding, komt vast te staan, dat Dr Koslowsky deze goudintroductie bewerkstelligde in 1936, en wel in de Agfafabriek in Wolfen. Hij werkte hierbij samen met Dr Müller (nu bij de researchafdeling van Ansco in Binghampton) en Dr Birr, die nog in Wolfen werkt.

WIJ ONTVINGEN van J. P. Vos' Cinefoto-Import N.V. enige prospectussen, te weten over de Sixti en de Sixon belichtingsmeters, de Ultrablitz Amateur III (Blaupunkt), Voigtländer objectieven en -camera's (Bessa, Perkeo, Vito, Vitessa, Prominent). Deze zijn op aanvraag (vooral voor de handel) beschikbaar.
Van Foka N.V. een Foka-Nieuws, waarin een kostelijke opsomming van begeerlijke zaken, o.m. ook occasions.

GEVRAAGD

EEN 1e KLAS BEDIENDE

in gemengd bedrijf. Moet eventueel alle werk zelfstandig kunnen verrichten! Retouche (pos-neg), Opnamen, Reportage, Doka. Leeftijd liefst boven 23 jaar.

Alleen zij die werkelijk het vak beheersen gelieven te solliciteren.

Brieven met voll. inl. etc. aan Foto „LUX", Van Groningen's Foto, Markt 21, Tel. 2283, Assen.

Levenspositie

GEVRAAGD Bedrijfsleider met diploma fotohandel. Bij gebleken geschiktheid aandeel in de winst en pensioenverzekering.

Brieven onder no 584480 F. aan het bureau van dit blad.

GEVRAAGD

Filiaalhouder

met middenstands- en fotohandeldiploma

Brieven onder no 584479 F. aan het bureau van dit blad.

GEVRAAGD

Reproductie-retoucheur

geen thuiswerker, vast werk. Uitsluitend eerste kracht.

Brieven met referenties en verlangd salaris te richten aan Verenigde Reproductiebedrijven „F O R E B O", Blaricum.

Alle boeken

op fotografisch gebied, ook de hier besprokene, kunt U steeds bestellen bij de Afdeling Boekhandel van de Uitgevers-Mij „C. MISSET" N.V. te Doetinchem. — Korte levertijd.

Kleurstoffen

voor het kleuren van fotos

(eiwitlazuurverven)

a) in substantie b) in houdbare oplossingen
voor het retoucheren van zwart-wite
en **gekleurde fotos**
sensibilisatoren · desensibilisatoren
filterkleurstoffen
pinatypiekleurstoffen
van de hoogste
zuiverheid en kwaliteit

FARBWERKE HOECHST AG.
vormals Meister Lucius & Brüning
Frankfurt (M)-Hoechst

Vertegenwoordiging voor Nederland:
HOECHST-HOLLAND N.V. · Sarphatikade 1 · **Amsterdam-C** · **Tel. 37886**
Sub-Agent voor Oost-Nederland en Helmond:
Firma **John Brookhuis** · Postbus 199 · Enschede · Tel. K 5420 – 4402

Een nieuw, bruin-toon vergrotingspapier

DALCO

DALVITO

PAPIER

DALVITO PAPIER is de nieuwste creatie in vergrotingspapieren van de Dalcofabrieken.

- snelwerkend chloorbromide
- mooie warm-bruine toon
- lange gradatie
- halfmat oppervlak
- grote speelruimte bij de ontwikkeling
- kartondik

Brochure gratis op aanvraag

Verkrijgbaar in amateurverpakking bij Uw fotohandelaar

Gradaties — zacht, normaal en hard.
Prijzen, als voor andere Dalcopapieren in kartondikte.

NEDERLANDSCHE FOTOGRAFISCHE INDUSTRIE N.V.
SOESTDUINEN - HOLLAND

TWEE IN ÉÉN

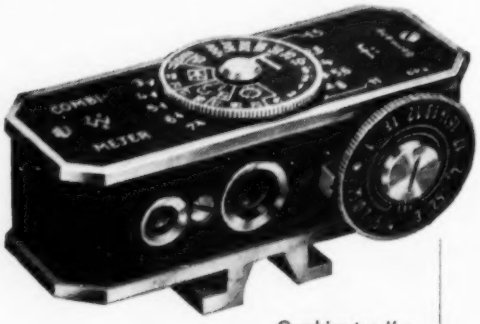

Combimeter II a

Afstandmeter en optische belichtingsmeter gecombineerd.
Compleet met lederen étui.

Prijs **ƒ 24,—**

Levering uitsluitend via de erkende Fotohandel

Alleen-Importeurs:

J. SANDERS Foto - & Kino-Import
Laurillardlaan 15 - SANTPOORT - Tel. 8094 (K 2560)

AFSTANDMETER

van ∾ tot 55 cm

Prijs **ƒ 18.90**

compleet met lederen étui

Levering uitsluitend via de erkende Fotohandel

Alleen-Importeurs:

J. SANDERS Foto - & Kino-Import
Laurillardlaan 15 - SANTPOORT - Tel. 8094 (K 2560)

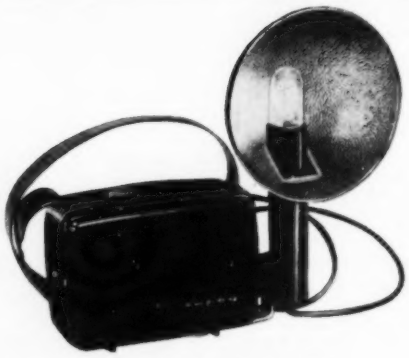

BRAUN
Hobby
DE LUXE

De electronenflits met de capaciteit van een groot en duur vakapparaat, maar door zijn afmetingen, gewicht en prijs binnen het bereik van iedere amateur.

Richtgetal bij 21/10 Din 52 - bij 17/10 Din 36
Capaciteit 90 Watt sec.
Oplaadtijd 6 sec.
Werkzame belichtingstijd 1/1000 sec.
Licht als zonlicht, zodat kleurenopnamen met gewoon daglicht gemaakt kunnen worden.
Reflector van een nieuw systeem Parel-reflector. Deze geeft diffuus wit licht met volledig schaduwvrije opnamen.
Voeding door accu, welke door ingebouwde laadinrichting wordt opgeladen.
Aantal opnamen per accu-lading 80 tot 100.
Gewicht 2.2 kg.
Kosten per flits nog geen cent.

Prijs geheel compleet f 269,50

Fabrieksgarantie 6 maanden. Levering uitsluitend via de Fotohandel.

Daar wij begrijpen, dat een uitgave van ƒ 269.50 voor een electronenflits een bezwaar is, hebben wij besloten de apparaten ook als volgt te leveren:

1e betaling ƒ 75.—
6 betalingen van ƒ 35.— per maand

De bijzondere betalingsregeling alleen bij onze detail-afdeling en door bemiddeling van onze dealers. Vraagt hiervoor onze dealerlijst.

BRAUN hobby

FOKA N.V.

Admiraliteitsstraat 8 abc Rotterdam-O.
Tel. 22242 - 24422 - 25330

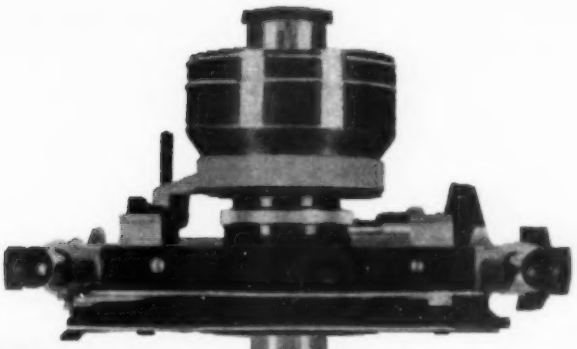

SINAR

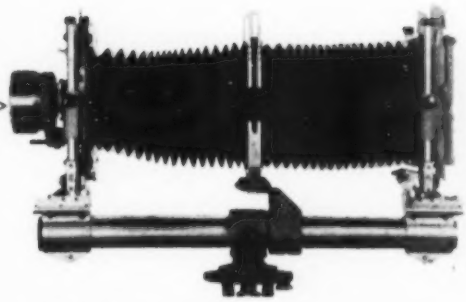

De Zwitserse precisiecamera uit de praktijk geboren

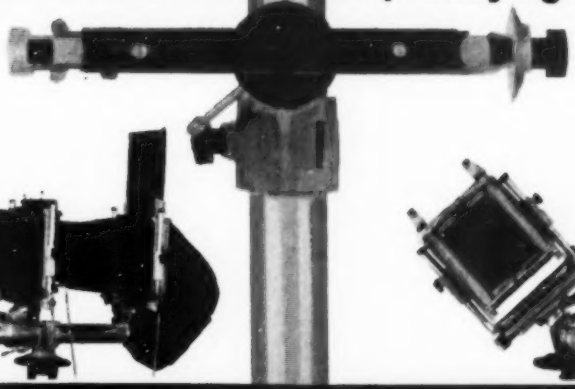

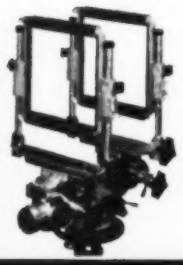

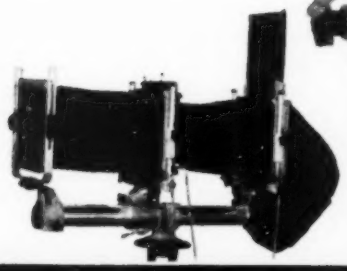

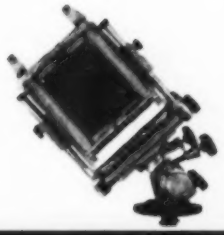

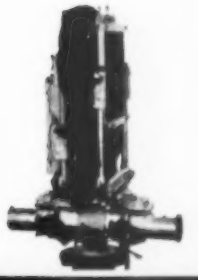

De Sinar is ontworpen als statiefcamera, met grote verstelmogelijkheden, die elk afzonderlijk bediend en geblokkeerd kunnen worden. Zij heeft een zeer grote stabiliteit en bezit blijvend spelingvrije instellingen. Het grondprincipe is gebaseerd op volledig verstelbare koppelramen, waarin met eenvoudige handgrepen objectieven, balgen en matglasraam geplaatst kunnen worden. De mogelijkheid balgen uit te wisselen, aan elkaar te zetten en te verwisselen voor een groothoekbalg maakt het gebruik van objectieven met extreme groothoek vanaf 6 cm tot zeer lange brandpuntsafstanden mogelijk. Uit de hulpstandaard en de extra balg kan een compendium gevormd worden, zodat vals licht volkomen afgeschermd kan worden en het maken van combinatiefoto's eenvoudig uit te voeren is. De hulpstandaard kan ook gebruikt worden als objecttafeltje voor het fotograferen van kleine onderwerpen. De universele filterhouder met zonnekap maakt één stel filters voldoende. De matglasinstelling van de Sinar vindt niet meer plaats met een insteldoek, maar door middel van een balg, die vals licht volledig afsluit. Voor juiste instelling en voor de beoordeling van donkere hoeken, wordt een loupe in deze balg geplaatst. Het matglas heeft een ingeëtste ruitverdeling, zodat zeer juist afstellen en afmeten gemakkelijker wordt. 6 waterpassen maken een exacte afstelling van de camera mogelijk. Batterijen voor flitslicht worden in de optische bank ondergebracht. Ook kan hierin een condensator met $22^1/_2$ volt batterij geplaatst worden, waardoor 45 flitslampen gelijktijdig kunnen worden ontstoken. De achterwand is met één schroef bevestigd en is daardoor snel verwisselbaar, zodat het apparaat om te bouwen is van 4 x 5" tot 13 x 18 cm of 18 x 24 cm. Er kan ook een speciale kleurenachterwand gemonteerd worden. De sluiter wordt op dezelfde wijze als de balg in het koppelraam geplaatst. In de normale stand is ze geopend, zodat het matglasbeeld zichtbaar is, ook als de cassette op de camera geplaatst wordt. Bij het inschuiven van de cassette gaat de sluiter automatisch dicht. Sluitertijden van $^1/_{25}$ tot 10 seconden met synchronisatie, zowel voor electronenflits als voor flitslampen met beveiliging tegen foutieve afstelling van het contact. Alle instellingen zijn voor en achter de camera afleesbaar en er is een sein, waaraan te zien is of de sluiter open staat of dicht is. Geen spannen van de sluiter, doch directe ontspanning.

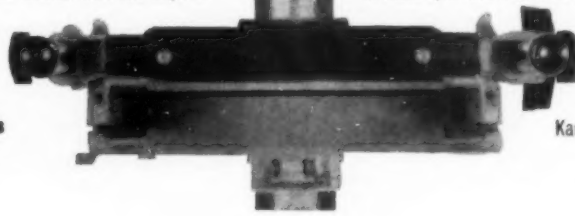

Vertegenwoordiging: **Bernard van Gils**

Karnemelkstraat 3, Breda, Telefoon 9556

Door inruil verkregen

CAMERA'S

Agfa Karat 24 x 36 mm met Xenon F 2,0 coated Compur Rapid met gekoppelde afstandmeter, synchro-contact *f* 375.—. Kodak Retina IA 24 x 36 mm met Xenar F 3,5 coated in Synchro-Compur, laatste model *f* 225.—. Futura 24 x 36 mm met Elor F 2,8 coated Compur Rapid, synchro-contact *f* 275.—. Welti 24 x 36 mm met Zeiss Tessar F 3,5 in Cludor sluiter, synchro-contact *f* 175.—. Kodak Retina II 24 x 36 mm met Xenon F 2,8 coated Compur Rapid in paraattas *f* 295.—. Praktica 24 x 36 mm met Biotar F 2,0 coated, niet gesynchroniseerd, in paraattas *f* 395.—. Idem met Xenar F 3,5, in paraattas *f* 325.—. Praktiflex 24 x 36 mm met Heilomar F 2,8, in tas *f* 145.—. Kodak Retinette 24 x 36 mm met F 6,3 *f* 45.—. Leica IC 24 x 36 mm met Summar F 2,0 chroom uitvoering met tas *f* 295.—. Regula 24 x 36 mm met Ennagon F 3,5 in Prontor S, met tas *f* 110.—. Voigtländer Perkeo 6 x 6 cm met Vaskar F 4,5 in Prontor S *f* 145.—. Weltax 6 x 6 cm met Trioplan F 3,5 coated, synchro-contact, Junior-sluiter (deze camera is ook geschikt voor 4½ x 6) *f* 95.—. Rixa 6 x 6 cm met Ennar F 3,5 coated in Prontor II, ingeb. zelfontspanner, synchro-contact *f* 79,50. Aiglon 6 x 6 cm met Angénieux F 4,5—6 snelheden, in tas *f* 65.—. Zeiss Nettar 6 x 6 cm met F 6,3 Vario *f* 62,50. Voigtländer Brillant 6 x 6 cm met Voigtar F 4,5 Prontor S, 10 snelheden, in tas *f* 75.—. Pucky 6 x 6 cm met F 6,3 coated, synchro-contact *f* 49.—. Tahbes 6 x 6 cm, in tas *f* 9,50. Tahbes Synchrona 6 x 6 cm met 4 snelheden, in tas *f* 15.—. Voigtländer Bessa I 6 x 9 cm met Skopar F 3,5, Prontor S *f* 195.—. Kinax 6 x 9 cm met F 4,5 coated, sluiter 1/10—1/150 sec, synchro-contact *f* 69,50. Kinax 6 x 9 cm met F 4,5 coated, sluiter tot 1/150 sec, ingeb. zelfontspanner, synchro-contact *f* 79,50. Gevabox 6 x 9 cm *f* 7,50. Rodenstock 6 x 9 cm met Ysar F 3,8 Compur Rapid, gekoppelde afstandmeter, in tas *f* 125.—. Welta 6 x 9 cm rolfilmcamera met F 6,3 in Vario *f* 27,50. Agfa Billy 6 x 9 cm met F 8,8, in tas *f* 25.—. Belfoca 6 x 9/6 x 6 cm met F 4,5 coated, 4 snelheden, synchro-contact *f* 69,50. Kodak Reflex Brownie 4 x 4 cm *f* 17,50. Exacta 4 x 6,5 cm met Anastigmaat F 4,5 *f* 95.—. Super Ikonta 4½ x 6 cm met Novar Anastigmaat F 3,5 in Compur, gekoppelde afstandmeter, met paraattas *f* 250.—. Plaubel 6,5 x 9 cm met Anticonar F 2,9 in Compur met télé-voorzetlenzen, 8 chassis, compleet in tas *f* 225.—. Patent Etui 6,5 x 9 cm platencamera met Zeiss Tessar F 4,5 in Compur, 3 chassis filmpack-chassis, dubbele balg, in tas *f* 125.—. Voigtländer 6,5 x 11 cm met Skopar F 4,5 in Compur *f* 69.—. Goerz 6,5 x 11 cm rolfilmcamera met dubbel-anastigmaat F 6,8, 5 snelheden *f* 22,50. Voigtländer 6,5 x 11 cm met Voigtar Anastigmaat F 6,3, 5 snelheden *f* 29,50. Kodak 6,5 x 11 cm met F 7,7 *f* 19,50. Ica Stereo 6 x 13 cm met F 6,8 en filmpack-chassis *f* 25.—. Ihagee Reflex 9 x 12 cm met Zeiss Tessar F 4,5 quadratisch, met 3 chassis, filmpack-chassis, in tas, in prima staat *f* 150. Platencamera 9 x 12 cm met Rodenstock F 4,5 in Compur, dubbele lederen balg, met 3 chassis, in tas *f* 55.—. Huet prismakijker 8 x 30 *f* 165.—.

Deze occasions zijn ook verkrijgbaar bij onze dealers. Een dealerlijst wordt U op aanvrage gaarne toegezonden.

FOKA N.V.

Admiraliteitsstraat 8 abc — Rotterdam-O.

Tel. 22242 — 24422 — 35330 — 34644

f 1.50 voor onze abonné's die een handje willen helpen

U ontvangt **FOTO**

elke maand, en wij hopen dat U het blad telkens met genoegen zult lezen.

Maar in Uw omgeving of kennissenkring is ook vast nog wel een camera-man, die het blad niet kent.

Bezorg eens een verrassing, en laat een proefnummer van ons blad sturen. U hoeft ons alleen het adres en de naam van het blad op te geven — voor de rest zorgen wij.

Bevalt de kennismaking zo goed dat een abonnement wordt afgesloten, dan ontvangt U als tipgever een *boekenbon ter waarde van f 1,50* — geldig voor het aanschaffen van *elk gewenst boek via onze afdeling Boekhandel.*

U wilt *een kostbaar* boek *gratis?* Het is helemaal niet zo moeilijk, méér geschikte adressen te vinden, en — U krijgt voor elk nieuw abonnement dat na Uw opgave van het adres wordt afgesloten, een boekenbon!

Geeft U de adressen even op (met de naam van dit blad) aan de

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ

„C. MISSET" N.V.

Doetinchem - Afd. Abonn.-Propaganda

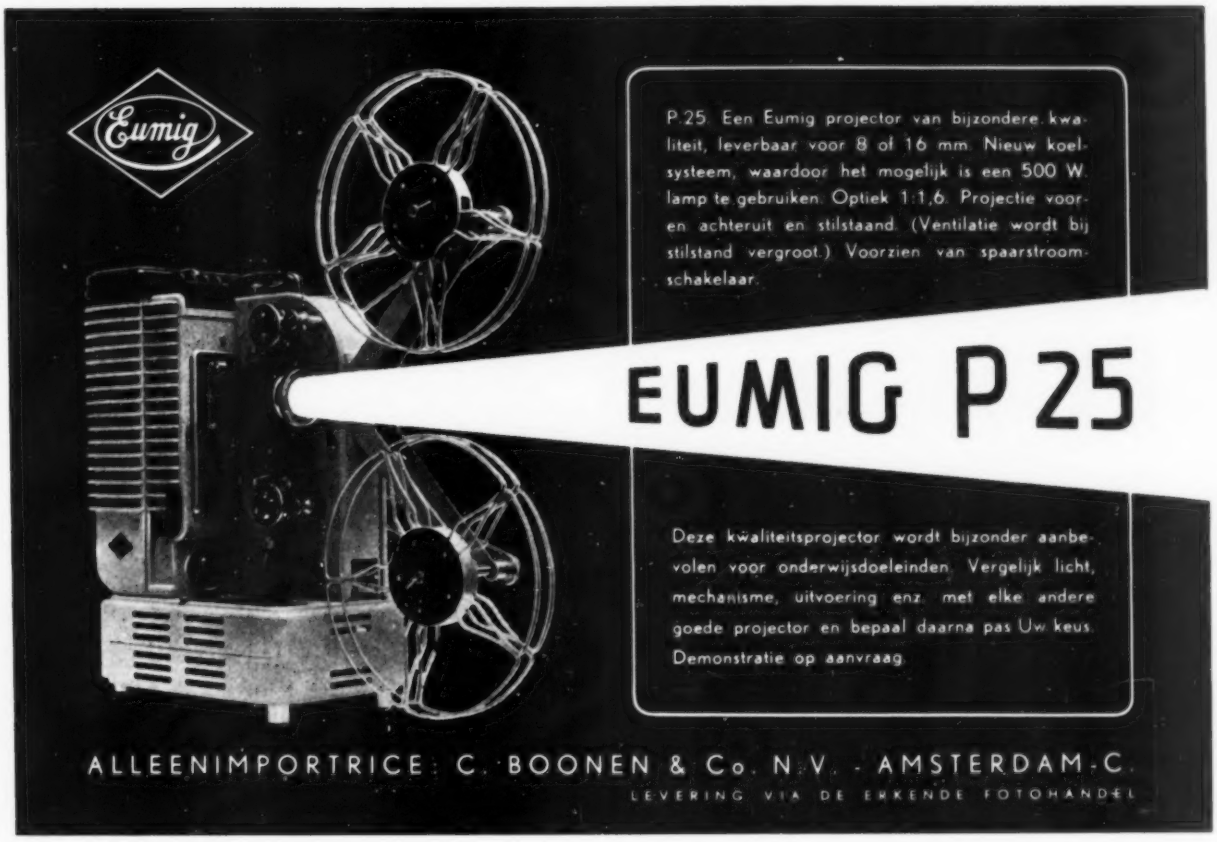

H.H. FOTOGRAFEN

N.V. LAREVO

(OPGERICHT 1934)
PARADE 4 - BERGEN OP ZOOM
TELEFOON 832

IS UW ADRES VOOR REPRODUCTIE

DAAROM

oVERAL-LAREVo

Veilinggebouw „DE VIJZEL"
Keizersgracht 616 - Amsterdam - Tel. 37167

FOTO, KINO, FILMS EN INSTRUMENTEN
kunnen dagelijks bijgevoegd worden

Magazijngoederen, Winkelinventaris e.a. kunnen ook ter plaatse door ons geveild worden. — Vraagt condities.

Makelaar N. C. A. J. Groenendijk, Veilinghouder.

Sinds 1898

„LERO 222"
VLOEIBAAR ADHAESIEF
v. h. krimp- en rekvrij opplakken v. foto's

Zie het artikel v. d. heer Helfferich in FOTO d.d. Juli 1950 en van wijlen de Heer C. J. van Ledden Hulsebosch in FOCUS van 20 Aug. 1949

Thans ook in tubes leverbaar

Via de fotohandel leverbaar

Alleenvertegenw. voor Nederland: „TOM PAPIER", Nieuwe Hilversumseweg 4, Bussum

CHEMISCHE FABRIEK „LERO" DUIVENDRECHT
TEL. OUDERKERK A/D AMSTEL 32 K 2973

LABORATORIUM PRINSEN

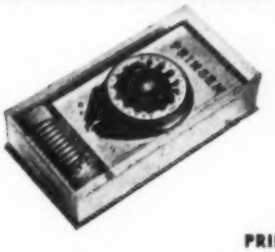

DELFT
Crommelinlaan 77

Belichtingsmeters
SIMSON DE LUX ƒ 45.—
met verchroomde halsketting

SIMSON ƒ 34.50

PRINSEN KELVINA ƒ 99.—

Onze Kleurtemperatuurmeter gecombineerd met belichtingsmeter voorkomt met onze correctiefilters elke kleurzweem.

Reflekta II

6 x 6 cm

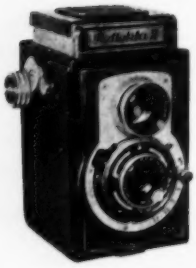

met 2 Row Pololyt objectieven 3.5 - 75 mm. Bij deze camera is dus de instellens volkomen identiek aan de opnamelens. Dit garandeert U op alle afstanden een gelijke scherpte.

- **Beveiliging tegen dubbel-opnamen**
- **Ingebouwde loupe voor nauwkeurig scherpstellen**
- **Sportzoeker**

Prijs met Prontor S sluiter . .	f 195,—
Prijs met Prontor SV sluiter .	f 205,—
Paraattas	f 25,—

FOKA N.V. ROTTERDAM

Admiraliteitsstraat 8 abc - Tel. 22242 - 24422 - 35330

NIEUW

Staticmaster

Deze met radio-actief polonium uitgeruste kwast spaart U veel geld, tijd en materiaal. De door het polonium uitgezonden alphastralen reinigen glas en film en houden dit stofvrij.

LEVERING UIT VOORRAAD

1 inch kwast f 27.50

FOTO- EN FILMBEDRIJF **VELDMAN & STRIK**

Kerkstraat 22 - Telefoon 7474 - Bussum

Deze 6 x 9 camera met Radionar 4.5 Vario sluiter met flitscontact kost U slechts

f 72,—

Foto „FERRARI"

Haarlemmerstraat 119
AMSTERDAM

FILMSTROKEN

Op de modernste apparatuur vervaardigen wij aan de hand van foto's, tekeningen, enz. filmstroken en diapositieven. — Korte levertijd.

FIPRON Kinderdijkstraat 65 AMSTERDAM-Z. - Tel. 98332

TE KOOP AANGEBODEN :

Foto-atelier - Foto-handel. Ruim bestaan met prachtige voorwaarden. In 't Westen v. h. land. Benodigd kapitaal f 15000.—.

Brieven onder No. 583676 Foto aan het bur. van dit blad.

SPECIALE AANBIEDING

ZEISS IKON „ERCONA" rolfilmcamera 6 x 9 cm met inlegmasker voor 6 x 6 cm. De camera, waarmede U altijd fantastische opnamen maakt.

Technische gegevens:

- **Reflexvrije Zeiss Tessar 1 : 3.5 F = 10.5 cm**
- **Sluiter Compur Rapid van 1—1/400 sec. en B**
- **Ingebouwde zelfontspanner**
- **Rompontspanner**
- **Synchro-contact**
- **Optische doorzichtzoeker**
- **Horizontale en verticale statiefmoer**
- **Beveiliging tegen dubbel-opnamen**

PRIJS f 290.—

Vraagt toezending van prospectus

FOKA N.V. Admiraliteitsstraat 8 abc 2e Middellandstraat 23 - ROTTERDAM Telefoon 22242 - 24422 - 25330 - 34644

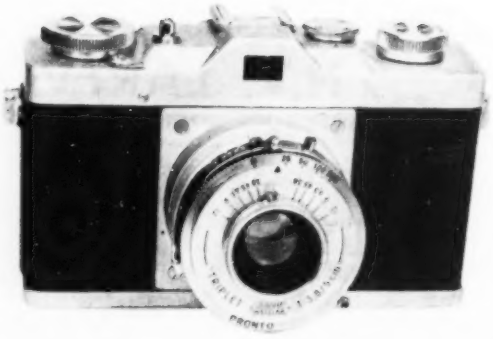

LORDOX CAMERA'S

LORDOX I B

kleinbeeld-camera 24 x 36 met Lordox Triplon 1 : 2,8 F = 50 mm coated lens met Prontor S sluiter en ingebouwde zelfontspanner, rompontspanner, sperinrichting, automatisch telwerk

f 159,50

LORDOX I

kleinbeeld-camera 24 x 36 met Lordox 1 : 2,8 F = 50 mm coated lens met Prontor SV volgesynchroniseerde sluiter, ingebouwde zelfontspanner, sperinrichting, automatisch telwerk

f 198,—

Lederen paraattas voor Lordox kleinbeeld camera's **f 22,—**

★ Levering via de erkende Foto-handel

Alleen-importeurs:

J. SANDERS Foto & Kino-Import

Laurillardlaan 15
SANTPOORT
Tel. 8094 (K 2560)

LIESEGANG EPIDIASCOPEN

PROJECTIE- EN VERGROTINGSTOESTELLEN

Sedert tientallen jaren een begrip voor

KWALITEIT

Ed. Liesegang · Düsseldorf

Levering uitsluitend via de erkende handelaren

ETENA

EUKOBROM

ETENA

CONTRABROM

ETENA

EUKOPIN
papier-ontwikkelaars

De 2 baden-ontwikkelaar Contrabrom-Eukobrom geeft prachtige resultaten

oogst de vruchten van de zomer

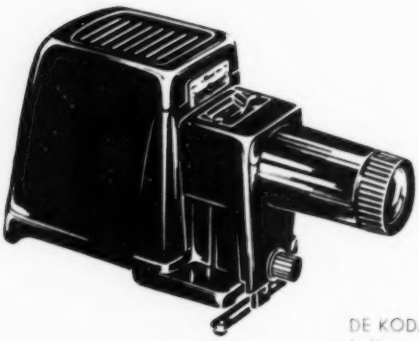

PROJECTEER UW DIA'S MET EEN VAN DE

3 NIEUWE 'KODASLIDE' PROJECTOREN

DE KODASLIDE 'MERIT' PROJECTOR is voor huiskamerprojectie van uw kleuren- en zwart-wit dia's buitengewoon geschikt. Het geheel nieuwe wisselsysteem is bijzonder eenvoudig en men behoeft daarbij niet over de projector te reiken.
De 'lumenized' Kodak Projection-Ektanon f/3,5 lens zorgt — tezamen met de condensorlens en de reflector — voor een volkomen gelijkmatig en helder verlicht beeld. Het uitstekende ventilatiesysteem beschermt de dia's tegen overmatige warmte.
Deze elegante, donker 'maroon'kleurige projector is zeer compact gebouwd, de totale afmetingen zijn slechts 15 x 10 x 30 cm, het gewicht is iets meer dan 1 kg.
Een tweedelige draagkoffer is apart verkrijgbaar.

Kodaslide 'Merit' 5 x 5 cm projector met 150 W lamp en lens . . . . ƒ 162,50
Koffer . . . . ƒ 28,50

KODASLIDE
Highlux III Projector

DE KODASLIDE 'HIGHLUX' III PROJECTOR, de krachtigste van de drie, heeft een volkomen nieuw optisch systeem, dat o.m. een warmte-absorberend filter bevat en een 5 inch (12,5 cm) 'lumenized' Projection-Ektanon f/3,5 lens. Dit systeem leidt tot een maximale lichtopbrengst van de 300 W lamp en een brillant, scherp en gelijkmatig verlicht beeld. Het koelsysteem van de 'Highlux' III omvat een vierbladige electrische ventilator in het voetstuk van de koffer en luchtkanalen naar de diahouder en het lamphuis. Uiterst doelmatige koeling gaat op deze wijze samen met een minimaal geruis. Een speciale schakeling zorgt ervoor, dat men wel de lamp kan doven terwijl de ventilator doordraait, doch nimmer de ventilator kan uitschakelen, zolang de lamp brandt.
DE KODASLIDE 'HIGHLUX' II PROJECTOR is uitgerust met een 200 W lamp en hetzelfde objectief als de 'Highlux' III. Hij is bestemd voor diegenen, die een betere lichtopbrengst wensen dan met een 150 W lamp te bereiken is, doch niet het bedrag willen besteden dat nodig is voor een gekoelde 300 Watt projector.
De Kodaslide 'Highlux' II is echter zo geconstrueerd, dat men hem desgewenst later kan combineren met het afzonderlijke voetstuk met ventilator, waarvan ook de 'Highlux' III voorzien is. Men kan de 200 W lamp dan vervangen door een 300 W lamp.

Kodaslide 'Highlux' III 5 x 5 cm projector met 300 W lamp, f/3,5 lens, ventilator en koffer . . . ƒ 345,—

Kodaslide 'Highlux' II 5 x 5 cm projector met 200 W lamp en lens ƒ 225,—
Koffer voor 'Highlux' II . . . . . ƒ 28,50

DE KODASLIDE 'TABLE VIEWER' MODEL 4X is een 'tafelprojector' voor 5 x 5 cm dia's met een ingebouwd, zwart 'daglichtscherm', waarop de plaatjes in ca 4-voudige vergroting verschijnen. Een ideaal hulpmiddel dus voor het bekijken van dia's door slechts enkele personen tegelijk in een normaal verlichte kamer, zondar dat deze donker gemaakt behoeft te worden. Door middel van drie spiegels en een 50 mm Ektanon projectielens f/3,5 in het inwendige van het apparaat komt een technisch onberispelijk beeld tot stand. Doelmatige ventilatie en een warmte-absorberend filter beschermen de dia's. De 50 Watt lamp is het enige electrische onderdeel.

Kodaslide 'Table Viewer' 4X . . . . . ƒ 398,50 **Koffer . . . . . ƒ 59,50**

DE KODASLIDE 'TABLE VIEWER' MODEL A komt in principe overeen met het model 4X, doch geeft een beeld van ca 13 x 18 cm, is voorzien van een 75 Watt lamp, heeft een automatisch wisselsysteem voor de dia's en is in luxueuze uitvoering van metaal geconstrueerd.

Kodaslide 'Table Viewer' model A met lamp en koffer . . . . . ƒ 968,—

Kodak

Verkrijgbaar bij de fotohandel